't Ridderke

Heemkundig tijdschrift van Hoembeka 2010

Oorlog in de lucht

Hombeek en Leest hebben in 1914 - 1918 en in 1940 - 1945 moeten ervaren wat dit kon betekenen !

25

25 jaar kringblad

Boven Leest en Hombeek vliegen
Op 1 mei 1944 de Marauder B-26 Bombardementsvliegtuigen terug naar hun basis in de U.K.

verantwoordelijk uitgever: **Ward De Kempeneer**, Diepestraat 2, 2811 HOMBEEK tel 015 423326

toelatingsnummer P209706
afgiftekantoor
1980 ZEMST

HOEMBEKA V.Z.W.
Maatschappelijke zetel: Cultuurhuis Leliëndaal HOMBEEK

KBC :733-2172054-60
DEXIA : 788-5420554-39

Website: http://users.skynet.be/hoembeka

p.a. secretariaat: Heike 50, 2811 Hombeek
tel. 015 / 41 44 16
e-mail : baetens.wim@skynet.be

p.a voorzitter: Walestraat 16, 2811 Hombeek
tel. 015 / 41 14 63
e-mail : christian.de.meester@pandora.be

p.a. redactie : Diepestraat 2, 2811 Hombeektel.
tel. 015 / 42 33 26
e-mail : ward.dekempeneer@skynet.be

p.a. financies: Hombekerkouter 33, 2811 Hombeek
tel 015 / 41 21 62
e-mail : raymond.lauwers@gmail.com

p.a. informatica: Driesstraat 45, Hombeetel
tel. 015 / 42 29 54
e-mail : edsolie@yahoo.com

BESTUUR

Baron B. de Meester de Ravestein (†)	erevoorzitter
Fl. Louis LAUWERS (†)	erevoorzitter
Ward DE KEMPENEER	erevoorzitter
Angèle SELLESLAGH (†)	erebestuurslid
Georges NACHTERGAELE (†)	erebestuurslid

Christian de MEESTER de Ravestein	voorzitter
Wim BAETENS	secretaris
Raymond LAUWERS	financieel beheer
Ward DE KEMPENEER	redactie & externe relaties
Eddy SOLIE	informaticabeheer
Herman VAN LINT	reizen & uitstappen
Hilde NUYTKENS	bestuurster
Pol HENDRICKX	klassering
Jan DE GREEF	bestuurder
Firmain VERLINDEN	bestuurder
Richard VAN UTTERBEECK	bestuurder
Johny SOLI	bestuurder
Geert CLERBOUT	redactie
Jan MISSINNE	bestuurder

Redactie van 't Ridderke

Eindredactie: Geert CLERBOUT, Ward DE KEMPENEER

Tekstcorrectie: Wilfried HELLEMANS,
Foto's : Hoembeka-archief, Ward VERBERGT

Overname of kopiëren van teksten of uittreksels van artikels is niet toegestaan tenzij met voorafgaandelijk schriftelijke goedkeuring.
De verantwoordelijkheid van artikels ligt bij de auteur(s).

ERELEDEN & SPONSORS

Apotheker ASSELMAN	Hombeek
Wim BAETENS	Hombeek
Chris BESSENDORFER	Bredene
Angèle BEHETS-SELLESLAGH	Hombeek
Edward BUELENS	Kontich
tandarts Lydia DE BOCK	Hombeek
Ward DE KEMPENEER	Hombeek
Baron Kris de Meester de Ravestein	Hombeek
DE TROY – VERHOEVEN	Zemst
Jan DE WACHTER – KEULEERS	Hombeek
dokter Walter JASPERS	Hombeek
Thierry LAMMAR, advokaat	Hombeek
advokaten Dirk LAUWERS en Yolande SABLON,	Duffel
Prof. Dr. Jozef LAMBERTS	Hombeek
Michel LEJEUNE - M.Claire TEUGHELS	Mechelen
Willem MEULDERMANS	Hombeek
Jan MISSINNE	Mechelen
Connie NACHTERGAELE-JACOBS	Hombeek
kinesist Kris SPITAEL	Hombeek
Alfons TEUGHELS	Brugge
Frans TEUGHELS, journalist	Mechelen
Marcel TEUGHELS	Hombeek
dokter Paul TASSENOY	Hombeek
verpleger Hervé TEUGELS	Keerbergen
Lea VAN BEVEREN	Mechelen
VAN DEN BERGHE – LAUWERS	Waasmunster
VAN DEN EEDE – HERMANS	Mechelen
Architect Eddy VAN DE VENNE	Hombeek
Ilda VAN DER ELST	Hombeek
Walter VAN DER ELST	Mechelen
Alfons VAN DER HAEGEN	Mechelen
dokteres Griet VERBERGT	Hombeek
Marcel VERBRUGGEN	Hombeek
Pierre VERBRUGGEN-GLORIS	Mechelen
dokter U. VAN WALLEGEM	Mechelen

GINO-Optiek
MEULDERMANS pvba, bank & verzekeringen
DE GREEF & ZOON, centrale verwarming
SYMONS-TEUGHELS, haarkapster
MARJET & NICK kleding
MARC DECKERS, bakker
LUC PLASQUI, begrafenissen
HOJE, jeugdhuis
DEN BRUINVIS, café
ROSCO NV
PPC computers
KBC bank
FORTIS bank
ING bank
DEXIA bank
XL REKLAME

Beste kringlid,

Het is een uitzonderlijke editie van 't Ridderke, nooit verscheen er een exemplaar dat meer pagina's telde. De reden daarvoor is eenvoudig. In tegenstelling tot de vorige jaren, waar er telkens vier edities onder de leden werden verspreid, is er dit jaar geopteerd voor slechts één boekje en vier infobladen. Dat is een nieuwe formule die ook naar de volgende jaren zal doorgetrokken worden. Het leesvoer blijft gelijk, alleen wordt het meer geconcentreerd verspreid.

Dat geeft ons, de redactie, meer gelegenheid om ons werk te spreiden. Het is niet evident om elke drie maanden een boekje vol historisch interessante artikels af te werken. Het is gemakkelijker om het werk te spreiden en één of twee maal per jaar met een dik nummer naar de lezer te trekken. Die werkwijze komt de kwaliteit van 't Ridderke ten goede. Ik ben er van overtuigd dat we zelden zo'n sterk nummer als deze editie hebben gerealiseerd. In de volgende 90 pagina's leest u alles over de luchtoorlog die boven Hombeek heeft gewoed tijdens beide wereldoorlogen. Uiteraard laten we u ook weten wat er zich op de grond heeft afgespeeld, welke merkwaardige vliegtuigen de Duitsers in 14-18 in ons dorp hebben geposteerd en wat de rol van het Hombeekse verzet was tijdens de Tweede Wereldoorlog. Bovendien volgt er aan het einde van het nummer nog een bijdrage over de Hombeekse politieke gevangenen die de laatste oorlog helaas niet hebben overleefd. Kortom, ook in dit Ridderke wordt het verleden weer even tot leven gewekt.

Het is nu al 25 jaar dat U het nieuws over de streek in deze vorm onder ogen krijgt. Het begon in 1986 met het bescheiden 'Infoblad.' waarmee Ward De Kempeneer toen op de proppen kwam. Hij bleef de redactie leiden en schreef zelf heel wat bijdragen. Dat is vandaag niet anders. Al 25 jaar spant hij zich in om Hombeekse geschiedenis bij de mensen te brengen en ik denk dat dit dan ook het gepaste moment is om hem daar oprecht voor te bedanken. We zetten hem hier figuurlijk in de bloemetjes. Ook deze editie van 't Ridderke is nagenoeg volledig van zijn hand. Bedankt, Ward!

Maar ik wil ook u bedanken, beste lezer, voor het vertrouwen dat u al jaren in Hoembeka stelt en voor de positieve kritieken die we al die tijd al hebben mogen ontvangen. Ik hoop dan ook van harte dat Hoembeka ook in de toekomst op u kan blijven rekenen.

Bedankt en veel leesplezier,

Namens de redactie,
Geert Clerbout

De Junkers D1, een extreem Duits wapen in 1918 op een tardief Hombeeks vliegveld.

Ward DE KEMPENEER
Frans VAN HUMBEEK

Enige verklaring van de redactie vooraf

In het voorjaar 2005 had Frans Van Humbeek [1] enkele foto's van Johan Ryheul [2] met het Duitse vliegtuig, de Junkers D.1, onder ogen gekregen. Op één van deze vier foto's stond ondubbelzinnig te vermelding : "*One of the 4 Junkers D.1 planes discovered at Hombeek by Allied inspection groups on the 21st January 1919. One can clearly see the camouflagepattern on the wings.*"

Frans is een luchtvaartspecialist die een groot deel van zijn leven actief is geweest in deze sector. Zijn verwondering was dan ook groot toen hij moest vaststellen dat dit pas in 1918 ontwikkelde jachtvliegtuig - een laatste Duits geheim wapen zeg maar - in het afgelegen Hombeek zou gestaan hebben, waar niet eens een vliegveld bekend was.

Dat was reden genoeg om in Hombeek zelf het licht op te steken. Er volgde van maart 2005 tot begin 2007 een drukke correspondentie met Ward De Kempeneer en met andere leden van Hoembeka. Een vergelijkend onderzoek tussen de gebouwen op de foto's van Johan Ryheul en de bestaande woningen langs de Kattestraat bracht toen geen afdoend bewijs dat de vier foto's van vier Junkers in Hombeek zouden zijn opgenomen.

In 2009 doken nog twee andere foto-opnames op van een beschadigde Junkers D.1 met enkele huizen op de achtergrond. Een contact met Karel Boey, die op de eerste fotoserie zijn woning in de Kattestraat toch herkende, was het signaal om terug op verhaal te komen.

De nieuwe intense samenwerking die daarop volgde, tussen Frans en de vliegtuigspecialisten enerzijds en leden van onze heemkundekring anderzijds, heeft ertoe geleid dat dit historisch feit uit de laatste dagen van de '*Groote Oorlog'* vrij precies belicht kon worden.

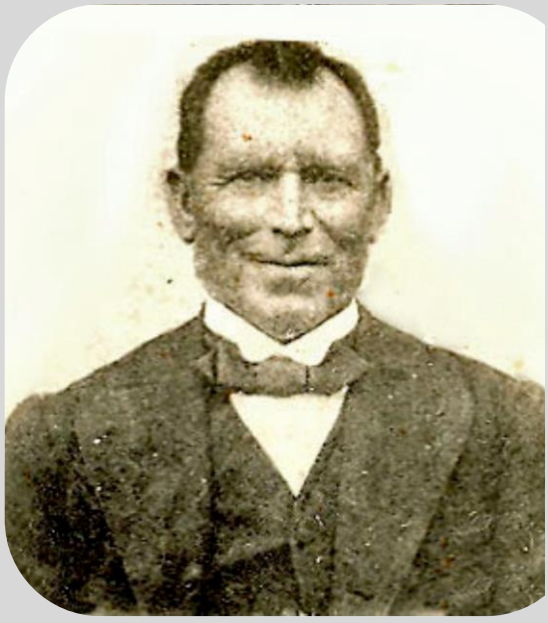
[1] Frans Van Humbeek is een autoriteit in de geschiedenis van de Belgische burgerluchtvaart. Als freelance journalist schreef hij voor diverse tijdschriften een aantal boeken. Hij ijverde ervoor de unieke vliegtuigloodsen op zijn thuisbasis Grimbergen als monument te erkennen. Hij is medewerker aan een gespecialiseerde website voor vliegtuigfanaten en waarop alle ditjes en datjes over dat onderwerp belicht worden. De site draagt daarom ook de gepaste naam http://www.hangarflying.be/

[2] Johan Ryheul (°1964) is een gepassioneerd vorser over WO1 en medebezieler van een internetforum dat vandaag een onuitputbare bron is met duizenden leden. Zijn boek Marinekorps Flandern werd in eerste versie in het Duits uitgegeven. Hij verleende zijn medewerking aan documentaires van BBC en History Channel.

Hombeek in 1917 en 1918 [3]

Berichten over de gevechten aan de IJzer in de eerste oorlogsjaren drongen maar geleidelijk en erg beperkt door tot de bezette dorpen. 'Bezetting' betekende voor Hombeek meer schaarste en problemen met opeisingen dan met de Duitse 'bezetters'. In Mechelen zetelde een *Kreischef* en in Hombeek verschenen Duitse militairen wel eens op het gemeentehuis voor opeisingen en controle. In 1916 werd 20 ton stro opgeëist maar ook boter en zuivelproducten. Omdat er niet voldoende werd ingeleverd kreeg de burgemeester regelmatig boetes. In 1917 moest een lijst voorgelegd worden van alle weerbare jonge mannen die ingezet konden worden als burgerwachten. Ze moesten zich op het *Meldeamt* aangeven. Het *Meldeamt* was een Duits officier die met zijn ordonnans geregeld zitting had op het gemeentehuis. Burgemeester Louis Peeters had een panische angst van de Duitsers. Hij liet zich het laatste jaar niet meer zien en zijn uitgeslapen secretaris Frans Govaerts deinsde er niet voor terug om serieus te foefelen in de lijst die hij moest voorleggen met het aantal van weerbare mannen.

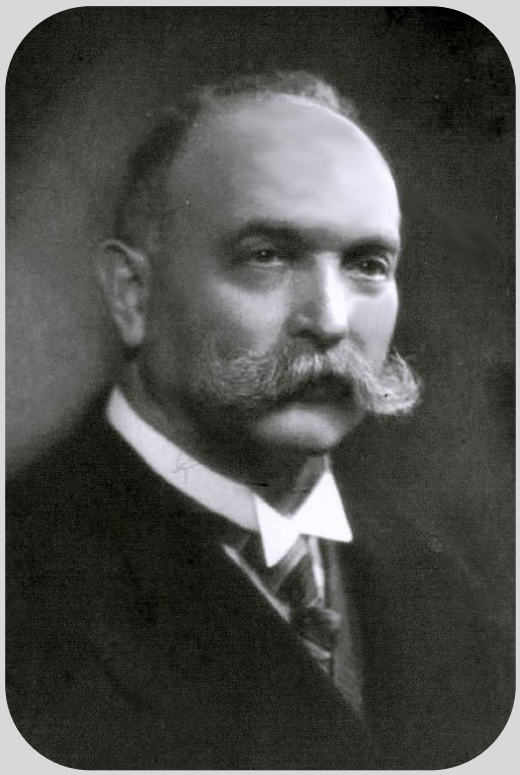
Hij had voor Hombeek slechts dertig jongelingen op de lijst gezet. Op één van de volgende zittingen was de officier wat vroeger gekomen. Hij had het raar gevonden dat in de omliggende gemeentes meer dan honderd, honderdvijftig zelfs, weerbare mannen waren.

Louis Peeters (1840-1917)
Burgemeester van 1904;
hij stierf op 10 januari 1917.

[3] Provinciearchief Antwerpen, gemeente Hombeek 1914-1918, 1A Oorlogsgebeurtenissen per gemeente.

De secretaris verantwoordde zich met te zeggen dat hij plichtbewust het aantal opgegeven had waar naar gevraagd was, namelijk alle mannen die burgerwacht gedaan hadden. Hij had de 40-plussers niet vermeld en de Duitsers gingen nu veronderstellen dat er Hombekenaren over de Hollandse grens waren gevlucht. Daar werd zeer zwaar aan getild.

Secretaris Frans Govaerts

De 77-jarige burgemeester, die geruime tijd sukkelde met de gezondheid, werd op 10 januari 1917 ter verantwoording geroepen bij de *Zivilkommissar Mecheln*. De brave man bestierf het en gaf diezelfde voormiddag de geest. De dienstdoende burgemeester hoorde Peeters veroordeeld worden voor zware boetes maar hij repliceerde dat een overleden persoon toch moeilijk kon betalen.

Op 13 januari werd Louis Peeters ten grave gedragen. Tijdens de uitvaartdienst kwamen Duitsers met een bevel voor de burgemeester. Hij moest zich onverwijld melden bij de *Kreischef Mecheln*. De secretaris had alle moeite om ze te doen inzien dat iedereen in de kerk zat en dat een uitvaartdienst niet gestoord kon worden. Alle uitgangen van het kerkhof werden door Duitsers versperd als bij een klopjacht op gevaarlijke criminelen. Waarnemend burgemeester Cools en de raadsleden Stevens en Lenaarts werden afgevoerd, niet naar de *Kreischef* maar naar de gevangenis. De zondag daarop werd tijdens de hoogmis een huisarrest afgekondigd voor alle burgers van Hombeek. Ze mochten vanaf 4 uur

niet meer op straat komen en er mochten geen lichten branden in de huizen.

Er volgde een speurtocht naar de gemeenteverantwoordelijken. Toen moest vastgesteld worden dat deze al opgesloten zaten in het *Kriegshospital* in Mechelen, werd de zoekactie afgeblazen. Als de Duitsers dan inzagen dat de lijst onvolledig was en de 40-plussers geen vermeende ontsnapten waren, zagen ze in dat ze zich dwaas hadden laten misleiden. De gevangen raadsleden werden vrijgelaten. Het was al donker toen ze 's maandags terug thuiskwamen. Ook het huisarrest vanaf vier uur werd nu opgeheven. Toch zijn er 17 jonge mannen uit Hombeek in januari 1917 naar Duitsland gedeporteerd geweest. Het waren vooral staatsbedienden en werklieden die geweigerd hadden voor de bezetter te werken. Velen kwamen in het najaar al terug thuis. De sfeer werd grimmiger naarmate de oorlog vorderde. Bij het minste verzet of de schijn ervan werd men achter slot gedraaid. In de herfst 1917 werd maar 45 ton aardappelen geleverd in plaats van de geëiste 60 ton en de gemeente betaalde daarvoor 3.000 Mark boete. De ene reprimande volgde op de andere. In augustus 1917 werd ook nog een dertigtal vluchtelingen uit Moorslede in Hombeek ondergebracht.

Een vliegveld en het eindoffensief

Het jaar 1918 was heel bijzonder. Interne tegenstrijd in Duitsland en hoog politiek spel van de legerleiding bespoedigden het breekpunt in de '*Groote Oorlog*'. De Duitsers konden begin '18 alle aandacht op het westen richten eens ze het vredesverdrag met Rusland op zak hadden. Om in Frankrijk een militair overwicht te krijgen werd het zogeheten *voorjaarsoffensief* of de *Kaiserschlacht* ontketend. Dit bestond uit vijf gelijktijdige aanvallen en die veroorzaakten ook verhoogde druk op het Belgische front aan de IJzer. Er was ook luchtsteun. Het vliegveld van Evere bestond reeds maar omdat de vliegradius beperkt was, had men ook vijf vliegvelden in België kort achter de frontlijn. Het geallieerde tegenoffensief was zo hevig dat deze in gevaar kwamen en in allerijl nieuwe vliegvelden moesten aangelegd worden. Die zijn er gekomen in Hombeek en in Leest. Men had handen en tijd te kort om veel aandacht te besteden aan een degelijke infrastructuur. De lokale bevolking werd verplicht om mee te helpen bij het aanleggen van de vliegpleinen [4].

In het verslag aan de Provincie [5] wordt de komst van Duitse Genietroepen (*Minenwerfer*) die met de aanleg van het vliegveld belast waren, als volgt omschreven: "*Den 22 oktober 1918 kwamen te Hombeek eene compagnie van 25 Minenwerfer aangeland. Al de lokalen van het dorp waar maar enigszins plaats was, werden door deze troepen opgeëist. In twee dagen tijds was onze gemeente doorweven met een net van telefoondraden, als om er geen enkele vogel meer uit te laten".*

Ook de 18-jarige Emiel Nuytiens was opgevorderd om mee te werken aan het vliegveld. Hij verwoordde het als volgt [6]: "*Het was half oktober en we werden opgeëist om een vliegveld te maken in het Middenveld. Dat was omdat de Duitsers moesten terugtrekken. Een officier controleerde ons. We moesten in de voormiddag werken. De schoonzuster van de garde die woonde daar, die had daar een café. Die had het tegen de garde gezegd dat ik er altijd uittrok. Op een middag komt die bij mij om me te verwittigen dat de Duitsers me in het oog hielden. De boerenzonen moesten daar niet aan werken. Wel de mensen die thuis konden gemist worden. Toen het vliegveld klaar was kwamen ze binnen met 42 vliegers. In het school was den atelier. Dus die 42 vliegers lagen op dat vliegveld van 's vrijdags en ik denk dat het 's maandags al wapenstilstand was".*

Een derde relaas over de aanleg van dit vliegveld vinden we in het dagboek van Frans De Maeyer [7]. Frans was de zoon van de stationschef op het Heike en woonde in de conciërgewoning van het *Patronaat* in de Bankstraat. Hij huwde na de oorlog met Renée Meuldermans, de dochter van dokter Jules Meuldermans uit de Diepestraat. Zijn verslag over de inval in 1914 is zeer uitvoerig. Over de bezettingsjaren 1915 tot 1918 is maar één los blaadje later ingevoegd met de hiervoor beschreven feiten van het Meldeamt in Hombeek, de weggevoerden en de vluchtelingen uit Moorslede. Het huisarrest van de Hombekenaren noemt hij: "*Hombeek wordt gestraft – de zaak Spruyt".*

Over het vliegveld schrijft hij het volgende:
"*<u>Dinsdag 15 oktober</u>: De staf van het "Batallon Minenwerfer" komt in Hombeek binnen. De officieren met hunne ordonnansen logeren bij de voornaamste burgers. De casino is bij dokter Jules Meuldermans in de Diepestraat. De opperofficier logeert wat verder in het herenhuis Moison. De officier, Franz Grölig uit Dresden, met zijne ordonnans, Hans Koch (uit Halle of Hülle), logeert op de pastorij. Ze zeggen dat ze komen om in Hombeek loopgraven te maken en een vliegplein aan te leggen. De officier maakt verbinding met de telefoon. Geheel de hof der pastorij ligt vol telefoondraden. Ze lopen door tot bij het huis van Vermeulen en zo tot bij het gemeentehuis. De officier is van de*

---

4 Hoembekania (deel 6): Kari Van Hoorick: "*Hombeek 1914-1918*" blz. 257-258.

5 Provinciearchief Antwerpen, gemeente Hombeek 1914-1918, 1A Oorlogsgebeurtenissen per gemeente.

6 Ward Verbergt: interview van Emiel Nuytiens (°16.8.1900) gedaan op 11.4.1983.

7 Frans De Mayer: handgeschreven memoires over de oorlog 14-18 (kopie Hoembeka-archief)

ganse dag niet te zien. Als hij niet op zijn kamer is moet de ordonnans bij de landkaart blijven.

Woensdag 16 oktober: Ik moet op de kamer komen met de ordonnans om naar de stoof te zien, waar geen rooster in is. De landkaart ligt op het bed, en met de gauwte kan ik zien dat het hen niet goed gaat. De plaatsen, in de laatste dagen door de Belgen heroverd, zijn met een zeer dikke blauwe lijn onderstreept. In de namiddag geraakt de ordonnans aan het praten. We vernemen dat zijn regiment uiteengeslagen is te Zwevegem. Ze zijn in een trek gevlucht tot Aalst, waar zij vernacht hebben en zijn 's anderendaags tot Hombeek gekomen.

Zaterdag 9 november: Rond 10 uur is de officier met zijn ordonnans vertrokken. Ze moesten in Hoboken zijn om er de brug over de Schelde te maken. De ordonnans snakt naar vrede. Hij zegt dat hij niet meer vecht. De officier is van een ander gedacht en ze krijgen een ogenblik ruzie. Ze vertrekken. Nauwelijks zijn ze de deur uit of een aalmoezenier, Stephen Aigner van Bayern, komt er logeren met zijn ordonnans.
*Zondag 10 november: Omtrent 50 vliegtuigen zijn er nu aanwezig op het 'Minneveld'. (*Middenveld*).*
Maandag 11 november: Wapenstilstand".

Met deze gegevens voor handen kunnen we duidelijk stellen dat alles zeer snel moest gaan en dat het vliegveldavontuur in Hombeek maar kortstondig is geweest. De onverhoedse wapenstilstand maakte aan alles abrupt een einde. De genietroepen (*Minenwerfer*) kwamen via Aalst in Hombeek aan op 15 oktober. Ze waren op de hoogte van de Duitse terugtocht maar moesten snel snel nog vliegvelden aanleggen. Ze deden hiervoor beroep op de plaatselijke handarbeiders. Deze moesten de velden ontdoen van alle gewassen om daarna het uitgestrekte terrein zo goed mogelijk gelijk te wellen. Van enige verharding was geen sprake. Bij een landing werden sporen nagelaten in de grond en opgeëiste werklieden moesten bijna permanent het terrein effenen.

Emiel Nuytiens verklaarde: "*Dat vliegveld lag tegen de Kattestraat en liep verder tot tegen de steenweg (Zemstse Weg) en tot aan den Dries. Daar stonden toen geen huizen zoals nu dat van Absillis. Wij moesten onze eigen schop meebrengen, De paarden waren van de boeren. Het veld was al opgezaaid. Dat werd allemaal vernietigd. Er mocht geen beekje in zijn. Het moest zeer gelijk geweld worden. Dat deden we met paard en wel. De 42 vliegers zijn er geland toen we daar nog aan het werk waren. Er kreeg er nog een tegen zijn voeten omdat hij de takken raakte met zijn staart. De vliegers kwamen gewoonlijk van over de putten. Ze moesten tegen de wind in gaan. Als er ene met zijn staart de grond raakte kreeg die een sigaar van de grote baas. Het eten was alleen het rantsoen van thuis. De Duitsers betaalden ons wel uit maar het geld moesten we in Leest gaan halen. In Leest waren er 6 vliegers gestationeerd maar dat was maar een klein vliegveld. In de school waren de mecaniciens van de Duitsers gevestigd en al hun gereedschap was daar".*

Wellicht hebben de Duitse geniesoldaten de infrastructuur verzorgd en de stevige zeiltenten daar opgezet. Het Hombeekse vliegveld was zo goed als klaar op donderdag 7 november toen de 42 vliegtuigen er geland zijn. Dat waren tweedekkers Fokker D.VII, maar ook de nieuwe eendekkers Junkers D.1. De nabijgelegen *jongensschool* (toen zo geheten) in de Bankstraat werd depot van onderdelen. De staf van het bataljon *Minenwerfer* was ondergebracht in de woningen rond de kerk, zelfs in de pastorij. Waar de piloten van het Marine Feld Jasta [8]en hun staf huisden is niet achterhaald. Ze waren er wel en er wordt ook vermeld dat ze een "*casino*" hadden, een huis waar de officieren de maaltijden namen en zich amuseerden, vergelijkbaar met de later bekende officierenmess. We vermoeden dat ze intrek genomen hebben in het grote herenhuis in de Bankstraat van de weduwe Alfred Ieslein, de eerste consul van Oranje-Vrijstaat. Deze ruime villa stond leeg omdat de eigenares en haar kinderen naar Engeland gevlucht waren. Hun schoon leven was van korte duur want slechts de vijf laatste dagen van de oorlog is er van deze nieuwe vliegtuigbasis in Hombeek aan- en afgevlogen.

Hoe groot de ontreddering geweest is in die dagen, ook bij de Duitsers, leren we uit het verslag aan de Provincie. Het slachtvee voor het Duitse leger passeerde door Hombeek. De soldaten die hier logeerden deden aan sluikslachting en bestalen de eigen legerleiding. We lezen in het verslag wat volgt: *"In het begin van november begonnen ook de koeientransporten. Ze kwamen uit de gemeenten Opdorp, Malderen, St Amands enzovoort. Deze werden gedaan door jonge mannen uit die gemeenten maar onder Duits toezicht. Gewoonlijk kwamen zij bij avondschemering aan. De secretaris met de veldwachter moesten dan als vertegenwoordigers der gemeente ter plaatse die beesten helpen tellen. 's Anderendaags moest van hieruit het zelfde aantal dieren vertrekken. Ze werden op een wei verzameld en de wacht werd dan gedaan door enige jongelingen van Hombeek met de hulp van gewapende Duitsers. Soldaten van het bataljon minenwefers die te Hombeek gekantonneerd waren en mogelijk al een ganse tijd geen vlees meer gezien hadden, vielen des nachts in de weiden waar dat vee stond te grazen. Er werden koeien gestolen maar ook ter plaatse geslacht. Soms gebeurde dit zelfs onder het geweervuur van hun kameraden. Naar we vermoeden was dit schieten enkel maar om af te*

[8] Het ***Marine-Jachtgeschwaders Flandern*** had 5 *Jasta's* waarvan er één in Hombeek moet gelegerd geweest zijn.

schrikken. Zij verkochten een deel van het vee tegen kleine sommen en een deel werd ter plaatse geslacht bij het licht der fakkels of lantarens. 's Anderendaags bij de morgenklaarte kon men soms nog hele stukken vlees zien liggen die ze waarschijnlijk vergeten waren in de slijk der weide. Op het gesteld uur dat de vertegenwoordiger der gemeente met de Duitsers de optelling moest doen,stelde deze dat er tien, twintig of zelfs meer beesten ontbraken. De Duitsers echter zeiden: "Das stimmt! " Als de secretaris volhield dat het getal onjuist was, luidde het: "Nichts zu machen, das stimmt", en dus lieten wij het "stimmen", daar hunne eigene overheid niets meer te zeggen had."

Belangrijk is toch ook dat er in het naburige Leest ook een vliegveld was aangelegd, weliswaar kleiner en volgens Emiel Nuytiens hebben er maar 6 vliegtuigen op gestaan. Volgens het Leestse verslag aan de Provincie is het er ook midden oktober gekomen. Ook hier werden burgers gedwongen het terrein te effenen. Meerdere hectaren graan en voedergewassen op de Hombekerkouter zijn daarbij vernietigd geweest. Niet alle werklieden die eraan meewerkten zijn vergoed geweest. Sommigen kregen niets. Ook bij de Duitse aftocht begin november is er veel kwaad aangericht. Er werd hooi en stro en dierenvoeder weggenomen en dikwijls nutteloos verkwist. Bij enkele boeren werden varkens gestolen en toen ze zich hiertegen verzetten werden ze met het geweer tot de dood bedreigd, meestal door dronken soldaten.

Wapenstilstand

Hoewel het nakende einde zich lang van tevoren aankondigde, kwam het bericht dat de oorlog voorbij was nog als een verrassing. De eerste dagen trokken hele horden soldaten door Hombeek op hun terugweg naar de heimat. Frans De Maeyer meldt in zijn dagboek dat er op 12 november honderden Duitse soldaten in Hombeek passeerden. 's middags werd de kerkdeur opengezet en 500 soldaten hebben er de nacht in doorgebracht.

"Eindelijk kwam de verlossingsdag, De Wapenstilstand was getekend, de gemeente werd letterlijk door Duitsers ingenomen. Ze moesten 's nachts in gemeentelokalen worden ingekwartierd en waar hoogstens 15 man moest binnengebracht worden, kwamen er soms tot 75. Op 12 en 13 November was er de algemene aftocht, zoveel Duitsers trokken af dat de bruggen en ook de straten soms twee à drie uren belemmerd waren. Allen hadden een rood kenteken of vlag of iets dergelijks bij zich, de officieren hadden hunne kentekens weggeworpen of afgerukt, er bestonden dus geen officieren meer", zo wordt de aftocht beschreven in het Provincieverslag. Verder staat er ook nog wat over de vliegeniers in Hombeek:

"De vliegers, voor het meest officieren, dat waren geen mensen dat waren alle "Schweinhunden", een spotwoord dat ze dikwijls naar onzen kop gooiden. Die zaten van 8 uren 's avonds tot 2 uren 's morgens in hun Casino en dronken en brasten. Aangedaan door dronkenschap vernielden ze de meubels van de inwoners alsmede de tafels, benodigdheden welke de inwoners zoo nodig hadden. Hunne Casino's waren nu te niet en als zij honger hadden konden zij zich met de soldatenkeuken tevreden stellen. Het was zoveel als een vlucht van een haveloze bende. Dat was er geworden van het vroegere puike leger van 'Willem de meinedige'."

Emiel Nuytiens wist te vertellen dat de eerste Belgische militair die van het front terugkeerde Eugeen Van de Camp was. "*Hij had familie wonen in Rumst en daar had hij een slechte fiets gekregen. Darmee was hij naar Hombeek gereden. Onderweg had hij nog een Duitser gezien maar die had hem niets gezegd. Dat moet op zondag 17 november geweest zijn. De hoogmis was bezig. Gène werd op het hoogkoor gezet. 's Maandags kwamen er nog soldaten thuis. Bij de terugkeer van frontsoldaten van de fanfare zijn we thuis serenades moeten gaan spelen. Op het vliegveld was alles blijven liggen. Er werd veel gepikt, banden en zo, en ik vermoed dat het leger achteraf alles zal ontruimd hebben*".

Het vliegveld moet er klaarblijkelijk verlaten bijgelegen hebben en volgens latere getuigenissen lieten de omwonenden de kans niet schieten om alles wat enigszins kon dienen mee naar huis te sleuren.

Metalen eendekkers

Op het vliegveld van Hombeek waren nog verscheidene vliegtuigen blijven staan, al dan niet beschadigd. Het waren de traditionele tweedekkers. Eigenaardig genoeg hadden de Duitsers daar hun meest geavanceerde vliegtuigen achtergelaten: de metalen eendekkers, de Junkers D.1. Het is moeilijk te begrijpen dat dergelijke toestellen zijn blijven staan op een onooglijk veld als dat van Hombeek.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bleef men vooral vliegtuigen bouwen uit hout en linnen, versterkt door zeer veel spandraden. De structuur van romp en vleugels veranderde maar weinig. De Junkers D.1 was een van de weinige uitzonderingen. De eenzitsjager was volledig uit metaal gemaakt, zelfs de zitplaats van de piloot. Op een kader van buizen in duraluminium werden de gegolfde platen aluminium met aluminium klinknagels vastgemaakt. Ontwerper Hugo Junkers had daarvoor in 1912 een patent genomen. Voor de productie van aluminium is zeer veel elektriciteit nodig. We kunnen ons dus afvragen of het complexe productieproces geen probleem zou gevormd hebben voor een massale oorlogsproductie van de D.1

De Junkers D 1 [9]

Technische fiche van de Junkers D.1	
Kenmerk	**D.1**
Bouwjaar:	1918
Inzet:	Jachtvliegtuig
Lengte:	7,25 m
Vleugelspanweidte:	9,08 m
Hoogte:	2,25 m
Vleugeloppervlakte:	14,12 m²
Leeg gewicht:	654 kg
Startgewicht:	840 kg
6-cylinderreienmotor watergekoeld:	Benz Bz III aü, 185 PS / 136 KW
Maximum snelheid:	220 km/h
Kruissnelheid:	200 km/h
Stijgsnelheid tot 1.000 m:	2 min 18 Sec
Stijgsnelheid tot 2.000 m:	5 min 8 Sec
Stijgsnelheid tot 3.000 m:	6 min 30 Sec
Stijgsnelheid tot 5.000 m:	12 min 30 Sec
Stijgsnelheid tot 6.000 m:	22 min 15 Sec
Maximum hoogte:	7.500 m
maximale reikwijdte:	300 km
Vliegduur:	1 h 30 min
Bewapening:	2 starre gesynchroniseerde 7,9 mm LMG 08/15
Bezetting:	1 persoon

Junkers Motorenbau GmbH en **Junkers Flugzeugwerke AG** waren twee bedrijven van de stichter Hugo Junkers. Al in 1910 had hij zijn eerste patent op zak. Zijn motorenfabriek in 1913 in Maagdenburg opgericht werd als GmbH in 1923 naar Dessau overgebracht. Al in 1915 is hij de **Junkers J.1** een eerste vliegtuig volledig in metaal gaan ontwikkelen in zijn fabriek voor gasverwarmers **Junkers Gasgeräte.** Zijn vliegtuig- en motorenfabrieken waren na 1919 in Dessau gevestigd en werden onder het Nationaal Socialisme één groot wapenconcern.

In oktober 1917 verscheen de **Junkers J.9** met grotere spanwijdte, sterkere motor met frontradiator. Nog een grotere revelatie werd de **Junkers D.1** een afgeleid type van de J 9. Het jachttoestel volledig in geonduleerd metaal (Duraluminium) was zeer stabiel en goed weerbestendig. Dit toestel werd in april 1918 militair ingezet als verkenningsvliegtuig. Nog in mei 1918 werden 20 D.1's besteld om geen tijd te verliezen daar het productieproces van aluminium zeer traag verliep. Dit type D.1 werd ook een tijdje in samenwerking met Fokker gebouwd. Uiteindelijk zouden er maar 28 Junkers D.1's geproduceerd zijn, 15 door Junkers en 13 door Fokker. Slechts enkele van deze vliegtuigen werden ingezet aan het front in Vlaanderen. Zeven werden er op Hombeekse bodem teruggevonden.

De ***Inspektion der Fliegertruppen*** *(Idflieg)* had opracht gegeven voor de productie van 40 D.1's toestellen in totaal, alle gewapend met Spandau-machinegeweren. Toen de eerste toestellen in oktober 1918 in Vlaanderen werden ingezet, was het einde van de vijandelijkheden al in zicht. Ze konden het tij niet meer doen keren. Omdat de D.1 toch niet de wendbaarheid had die vereist was voor een agressieve jager, werd hij gebruikt door de marine.

Jachtpiloot en Luitenant ter Zee, Gotthard Sachsenberg, had met de Junkers D1 een nieuw verkennerkorps opgericht, het zogeheten ***Marine-Jachtgeschwaders Flandern.*** Hij was er de bevelhebber van en er waren vijf **Marine Feld Jasta's** (Jachtstaffel) met vliegtuigbasissen in Koolkerke, Aartrijke, Gistel en nog andere plaatsen. Korpscommandant Lt. Sachsenberg resideerde in 1916 in Koolkerke maar kan best op het laatst ook nog in Hombeek geweest zijn. Daar stonden zijn favoriete Junkers D.1's. Hij is na de oorlog nog actief gebleven als vliegenier. In 1919 commandeerde hij een Duits vrijwilligerskorps van jachtvliegers. Zij bonden de strijd aan met de Bolsjewieken in de Baltische staten (Letland). Hij was een uitgesproken fan van het Junkers jachtvliegtuig dat hij het beste vliegtuig vond bij wisselvallige weersomstandigheden. Niet iedereen was even enthousiast als Lt. Sachsenberg. Frontpiloten als Bruno Loerzer en de later beruchte Hermann Göring vonden dat de Junkers D.1 maar goed waren om spionageballons en Zepelins te bestrijden en dat de piloten die met deze laagdekker vlogen een te beperkt zicht hadden op de grond.

[9] Junkers Motorenbau und Junkers Flugzeugwerk aus Wikipedia, der freien Enzyklopädie.

Inspectie in 1919 en het fotomateriaal

Een inspectieteam van de geallieerde vliegtuigdeskundigen onderzocht op 21 januari 1919 de vliegvelden. Nog nooit hadden ze dergelijk vliegtuig in handen gekregen. Vijf relatief goede D.1's en twee wrakken stonden in Hombeek en ook op het vliegveld van Evere werd een D.1 gevonden. Uit hun rapport is niet altijd op te maken over welke toestellen ze schrijven. Hun verhaal wordt vooral geïllustreerd met foto's van Hombeek.

Het ongewapend exemplaar in Evere was duidelijk getroffen door kogels uit een machinegeweer.

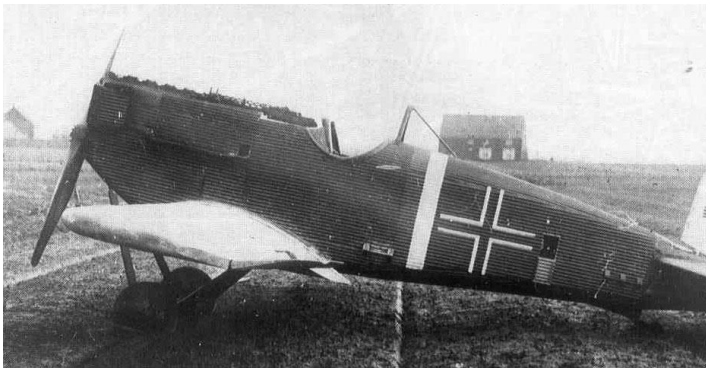

1919 Evere: teruggevonden zwaar beschadigde Junker D.1.

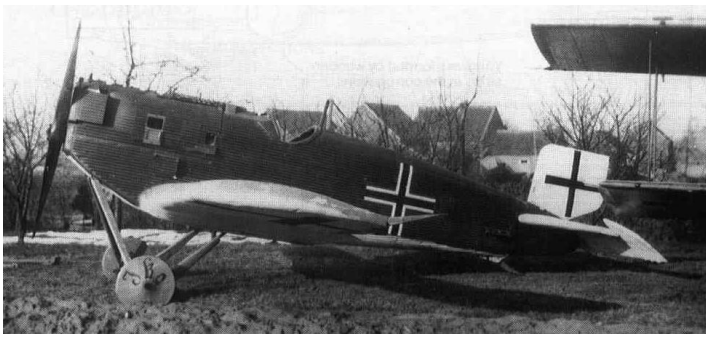
De D.1 werd aangedreven door een Mercedes IIIa van 180 pk. De onderzoekers van het Britse Air Ministry (Directorate of Research) schreven in hun rapport dat de metalen structuur duidelijk minder geleden had dan deze van de houten toestellen die ook in Evere waren opgeslagen.

De Britse inspecteurs waren sterk onder de indruk van de Duitse technologische vernieuwing. We vragen ons af of die hightechtoestellen ook door de Militaire Luchtvaart werden getest. Waarom werden ze niet in gebruik genomen? Misschien hadden de geallieerden niet de kennis om dergelijke toestellen luchtwaardig te maken.

Wat het ontwerp van de vleugel betreft lezen we dat de ingenieurs van Junkers zich probeerden te distantiëren van de traditionele materialen als hout en linnen. Ze gebruikten het nieuwe materiaal aluminium zo efficiënt mogelijk.

21 januari 1919: Junkers D.1 in Hombeek.
Onder de cockpit zien we het opstapje dat de piloot gebruikt om in de cockpit te klimmen. Bemerk ook de tweekleurige band net achter de cockpit. (Via Johan Ryheul)

21 januari 1919: Junkers D.1 in Hombeek.
Achter de cockpit merken we de stalen buizen die de piloot beschermen indien hij over kop zou gaan. We zien duidelijk de metalen deurtjes waarlangs onderdelen in de romp kunnen gecontroleerd worden. (Via Johan Ryheul)

Voor de romp gingen ze nog inspiratie opdoen bij de vroegere Duitse vliegtuigbouw. Enkel de rolroeren werden met kabels met de stick verbonden, hoogteroer en richtingsroer waren verbonden met buizen.

Zowel gashendel, mitrailleuses en stuurvlakken konden met een nieuw type stick worden bediend.

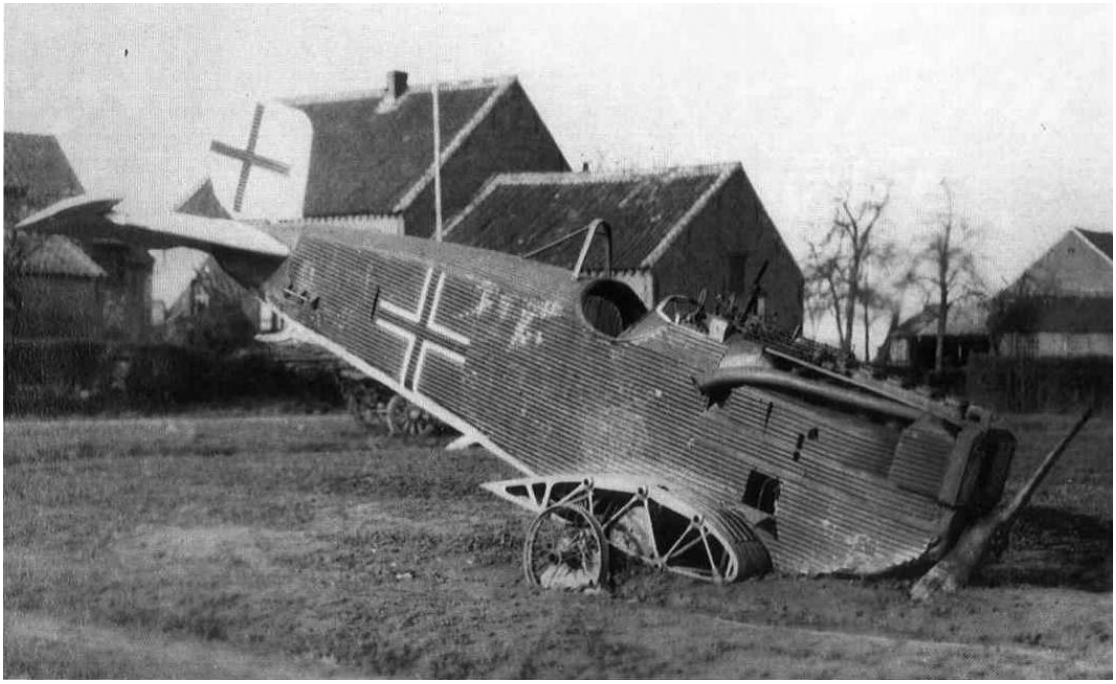
Het vliegtuig had een staartslee. Meters in de cockpit gaven aan dat er twee brandstoftanks waren, vermoedelijk cilindervormige tanks in de romp. De romp was bruin geschilderd, onderaan wit.

De vleugels hadden een lichtgroene kleur, met onregelmatige lichtmauve vlekken bovenaan. Onderaan waren ze wit geschilderd. Volgens de foto's van het inspectieteam is ook het richtingsroer wit geschilderd.

HOMBEEK, ja dan neen ?

Aan de hand van deze foto's is in 2005 lang gezocht of deze huizen nog herkenbaar waren rondom het vroegere vliegveld. Alle oudere huizen aan de oostzijde van de Kattestraat werden onder de loep genomen, ook deze van de Oude Bankstraat en Bankstraat omdat het vliegveld tot daar reikte.

Er werd geen onomstootbaar bewijs gevonden. Er werd toen over het hoofd gezien dan er veel minder huizen aan de Kattestraat stonden en daardoor ook de woningen aan de westzijde van op het vliegplein goed zichtbaar waren. Een gelukkig toeval wil dat Karel Boey zijn woning op twee foto's herkende en daarmee was ondubbelzinnig het bewijs geleverd dat deze opnames van het inspectieteam wel degelijk uit Hombeek kwamen zoals het op één van deze tekstueel vermeld was.

21 januari 1919: Junkers D.1 in Hombeek.
Op de achtergrond herkennen de Hombekenaars het ouderhuis van Karel Boey. Merk achteraan op de romp de hendels die het grondpersoneel gebruiken om het toestel achteraan op te tillen. Aan stuurboord bevond zich de grote uitlaat van de motor. Interessant is het dikke vleugelprofiel. (Via Johan Ryheul)

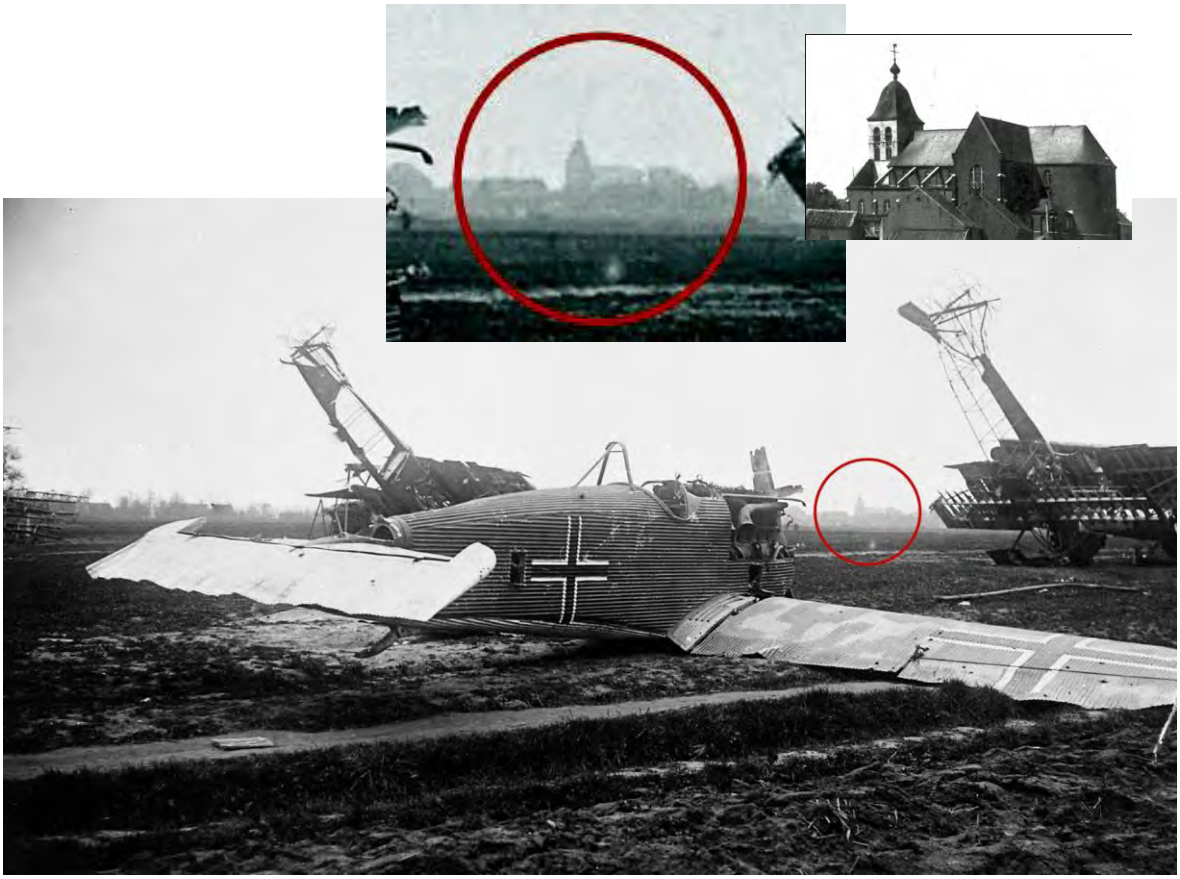

2009 : Hombeek, Kattestraat 34. Het sterk verbouwde huis van de familie Boey is nog goed herkenbaar op verschillende foto's van de Junkers D.1 Van het inspectieteam 1919.

De situering van het vliegveld

Uit de getuigenis van Emiel Nuytiens blijkt duidelijk dat het hele Middenveld was ingenomen door het vliegveld. Het strekte zich uit op omzeggens alle percelen veld en weiden tussen Zemsteweg, Dries, Houtestraat, Kattestraat en Bankstraat. De hoek van de Bankstraat met de Zemstseweg was nog onbebouwd zodat de school eigenlijk aan het vliegveld grensde. Ook de Casino of officierenmess lag tegenover de vermoedelijke toegang. Aan de kant van de Bankstraat stonden de legertenten. Louis Buelens die als kleuter daar in 1919 en 1920 nog heeft gespeeld, getuigde daarvan. De geïmproviseerde landingsbaan was enkel maar platgewelde aarde en was van zuid naar noord georiënteerd. "*De vliegers kwamen van over de Putten",* zei Emiel Nuytiens. Dat betekent dat er geland werd van van uit het zuidoosten, richting noorden. De Bankstraat, waar de barakken stonden, was het eindpunt.

Nog een beter beeld konden we vormen van de toestand toen nog twee andere foto's bekend werden over een vliegveld met gehavende tweedekkers, maar met ook een gecrasht Junkers D.1 vliegtuig. Op de eerste foto werd de D.1 op de kop gefotografeerd met in de achtergrond het silhouet van een molenhuis. Op de andere foto met zijzicht van deze D.1 is zeer duidelijk het silhouet van de kerk van Hombeek te herkennen. Heel even werd gedacht dat deze foto's van het kleinere vliegveld van Leest zouden genomen zijn. Er was een dubbel probleem. De Duitsers hadden bij de inval in '14 de molen op de kouter afgebrand en die kon dus nog moeilijk te zien zijn. Anderzijds was het Hombeeks kerkgebouw van daar wel te zien maar recht op de toren en niet op het schip. Enige onzekerheid was in gerezen omdat de voorgelegde foto met de kerk moeilijk van uit het Middenveld kon genomen geweest zijn omdat vandaar de kerktoren links van het schip staat. Op de foto was dit juist omgekeerd. Toen duidelijk werd dat een negatiefbeeld was afgedrukt, klaarde alles op. Deze foto toont ontegensprekelijk het Hombeeks kerkgebouw en dus was dit nog maar een opname van op het vliegveld in de Kattestraat.

1919 Hombeek : Beschadigde Junker D.1 – zijzicht.
Merk de camouflagevlekken op de vleugels. Twee Fokker D.VII's staan op de neus. De tweedekkers zijn opmerkelijk meer beschadigd dan de D.1., zowel door het winterweer als door de bevolking die het sterke linnen goed kon gebruiken. Een interessant detail is ook de staartslee van de D.1.
Op de achtergrond rechts, tussen de Junkers en de Fokker, herkennen we de typische toren van de kerk in Hombeek. De foto werd dus op het vliegveld genomen, in noordoostelijke richting. (© Frans Van Humbeek/Jean Cooman)

1919 Hombeek : Beschadigde Junker D.1 – kopzicht.
Het huis op de achtergrond hebben we tot dusver niet kunnen herkennen. Toch weten we zeker dat deze foto op het vliegveld werd genomen, in westelijke richting. Rechts in de verte zien we immers de windmolen van Edward Lauwers. (© Frans Van Humbeek/Jean Cooman)

Projectie op een recente Google-luchtfoto Coördinaten N 51° 00' 20", O 4° 26' 10" van
het vliegveld van Hombeek anno 1918 (wit gearceerd),
Nr. 1 : de Sint-Martinuskerk / Nr. 2 : de school die dienst deed als depot / Nr. 3 : de windmolen van Edward Lauwers /Nr. 4 : het ouderlijke huis van Karel Boey. (Bewerking Paul Van Caesbroeck)

Leeggeplunderd na 11 november 1918

Uit de gemeenteverslagen komt duidelijk naar voor dat er een echte chaos heerste rond 11 november. De Duitsers waren radeloos. Ze hadden geen leiding meer want de officieren ontdeden zich van hun herkenningstekens en verdwenen clandestien in de vluchtende massa. Zijn ook de vliegeniers in paniek weggevlucht ? Feit is dat er meerdere vliegtuigen werden achtergelaten. Er waren verschillende zo beschadigd dat ze niet meer luchtvaardig waren. Die bleven ter plaatse. Maar er zijn ook Junkers D.1's achtergelaten, vrij intact zoals de foto's getuigen. Zijn ze niet kunnen opgestijgen omdat er onvoldoende brandstof was ?

Men kan zich haast niet inbeelden dat een terrein met toch erg belangrijk oorlogsmateriaal blijkbaar achteloos ten prooi is gevallen aan een plunderende bevolking. Had de Belgische legerleiding andere katten te geselen ? Een terrein met een aantal vijandelijke vliegtuigen, en niet van de minste, kompleet onbewaakt laten is onverklaarbaar. En toch is dat kennelijk gebeurd. Met enige bewaking zouden alle legertenten niet ontmanteld en geroofd zijn geweest, geen vliegtuigen beschadigd, geen boordwapens ontvreemd, geen depot leeggeplunderd. Maar feiten zijn feiten. Pas twee maand later, eind januari 1919, ontfermde zich een commissie van inspecteurs over een inmiddels uitgebeend karkas van een vliegveld.

Het verhaal doet de ronde dat een Duits piloot de dag na de Wapenstilstand (12 november) nog een poging heeft ondernomen om in Hombeek te landen. Bij de familie Keuleers werd verteld dat hij kort bij de grond nog een paar schoten zou gelost hebben naar de plunderende menigte maar radeloos weer optrok, hoogte koos en vertrok. De piloot in lederen uniform was duidelijk herkenbaar volgens meer getuigen.

Louis Buelens, alias "van Mekes" is geboren in 1914 en zijn ouderhuis stond in de onmiddellijke omgeving van het Middenveld. Als kleine dreumes is hij meermaals op het achtergelaten vliegveld geweest en vond er een soort speelterrein. Hij verklaarde hierover: "*Er was hoegenaamd geen bewaking en de mensen uit de buurt ontmantelden alles en beschadigden de vliegtuigen. Oudere speelkameraadjes kropen in de vliegtuigen. Een dikker ventje geraakte er niet in en weende dit stotterend uit bij zijn ouders. De zijwanden van sommige vliegtuigen waren in een sterk zeildoek met camouflagetekening. Die doeken werden gewoonweg doorgesneden. De tenten werden totaal leeggeplunderd en nadien afgebroken. Niet enkel de zeilen werden meegenomen maar ook de camouflagenetten en de ijzeren staven met de verbindingstukken. De boeren uit de omgeving zijn er hun koestallen mee gaan uitrusten. De houten tussenbalken die dienden om de koeien van mekaar te scheiden, werden nu vervangen door ijzeren staven van de Duitse tenten. Dat gaf een vreemd geluid. Daar waar vroeger de dieren met touwen aan hout gebonden waren werden ze nu met ijzeren ringen en kettingen aan deze ijzers vastgemaakt waardoor het ongewoon gekletter. Thuis op de boerderij hebben jaren lang nog tentzeilen gelegen. We gebruikten ze om het hooi af te schermen en zo*".

In de gemeenteschool was een onderdelendepot. Daar lagen alle reserveonderdelen voor de vliegtuigen, ook motoren en bewapening. In de klassen stonden diverse brandnieuwe kisten met tools. Het duurde niet lang of alles kreeg pootjes. Iedereen kon wat gebruiken en ook Albert Christiaens, later burgemeester, wist zijn werkatelier aan te vullen met nieuwe werktuigkoffers en motoren. Hij was technicus en elektricien. Hij had nadien een electrozaak in de Bankstraat waar hij radio's maar ook fietsen verkocht. De meeste bekendheid verwierf hij met de dorsmachine Raussendorf van Duitse makelei. Vele jaren later werden op een verlaten zoldering van de school nog restanten van Duits legermateriaal teruggevonden maar ook houten schroeven. Fiel Keuleers, vader van Gust, had ook drie schroeven uit een depot van het vliegveld gehaald. Gust vertelde hierover: "*Toen ik klein was lagen die schroeven op de "schelft" (zolder), daarop lag stro en hooi. Dat beeld blijf ik mij herinneren. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak vreesden we dat de Duitsers ons zouden straffen voor het bezit van hun materiaal, we hebben die dingen dan goed verstopt. Nu heb ik er nog één, een andere is via Jaak De Maeyer nu in het particulier museum van Frans Van den Heuvel. Een derde is bij de familie Verbruggen*".

1994 tentoonstelling van Hoembeka over de Eerste Wereldoorlog. Gust Keuleers versiert de inkomhal en suggereert een D1 waaraan de originele propeller wordt gemonteerd.

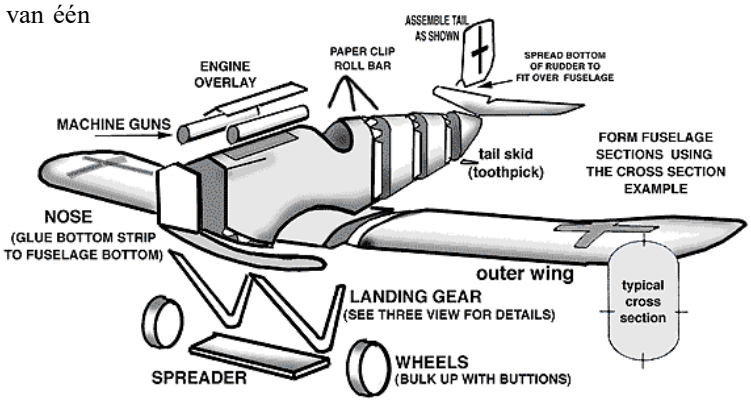
De schroef die Gust Keuleers nog heeft is in gelamineerd hout en draagt verscheidene fabricage-nummers en een stempel "Berlin 1913". Ze is 276 cm lang en 21,5 cm breed en heeft een asopening van 8 cm doormeter. Het is duidelijk niet een propeller van de Junkers D.1 maar wellicht van één der Fokker tweedekkers die hier stonden

Nostalgie naar oude Junkers D.1

De Junkers D.1, het eerste gevechts-vliegtuig in de wereld dat volledig in metaal was, is voor vele vliegtuig-fanaten een mythe geworden.

Er worden nog steeds veel Junkers D.1's gefabriceerd.

Niet echt maar in modelbouw.

In Duitsland heeft men hopeloos lang gezocht om nog een Junkers D.1 terug te vinden. Tevergeefs. Men bezit wel een exemplaar in het befaamde Berlin/Gatway Luftwaffemuseum der Bundeswehr in Berlijn maar het is slechts een replica, weliswaar zeer getrouw nagemaakt.

Luftwaffenmuseum, Berlin
Een getrouw replica van de Jnkers D.1 (foto:internet)

Wie nog een echte D.1 wil zien, zoals ze in Hombeek op het Middenveld gestaan hebben, moet naar Frankrijk reizen. In het Musée de l'Air et de l'Espace in Paris-Le Bourget staat, of liever hangt er nog eentje. Volgens Christian Tilatti, hoofdconservator van dit beroemde ruimtevaartmuseum, zou dit unieke exemplaar dat in hun museum te zien is, uit Evere gekomen zijn.

Musée de l'Air et de l'Espace, Paris-Le Bourget (Foto © Philippe Deweert)

De meeste commentatoren vertellen dat de Fransen dit enig resterend toestel hebben kunnen buit maken bij het veroveren van bezet gebied tijdens hun opmars in Vlaanderen. Evere ligt in Vlaanderen maar aangezien er echter in Evere slechts één zwaar gehavende D.1 stond en er in Hombeek gave exemplaren achtergelaten waren……

Waarom niet doordenken ? Zou het enige nog bestaande prototype van alle later gebouwde metalen vliegtuigen niet uit Hombeek komen ?

Men zou voor minder
een hoge borst opzetten !

Militair vliegtuig stort te pletter in Leest

Medegedeeld door
Marcel Van Hoof

Na 14-18 kende de vliegtuigindustrie een snelle ontwikkeling. In het interbellum waren er overal te lande vliegtuigmeetings met demonstraties en acrobatie zelfs op diverse toestellen. Ook in Hombeek heeft in de twintiger jaren zo een vliegtuigshow plaats gehad in het Eglegembroek.
Het Belgisch leger was nu ook uitgebreid met een luchtmacht. Soms liep het eens verkeerd zoals in 1938. Een militair vliegtuig stortte neer in Leest. Aldus deze melding ut "Het Nieuwsblad van zaterdag 18 juni 1938. We geven deze tekst in extenso. De sensatie was destijds niet geschuwd dat mag blijken uit vorm en stijl.

Militair vliegtuig stort te pletter en twee inzittenden werden op slag gedood.

"Te Leest-bij-Mechelen vloog een militair vliegtuig tegen een electrische hoogspanningsdraad,waardoor het neerstortte. De piloot en de waarnemer werden beiden gedood. Hierboven het vernielde vliegtuig, vooraan onder het zeil, beide verongelukten". **(foto Zondagsvriend 23/6/1938)**

"Vrijdagmorgen tien minuten na negen uur, heeft zich te Leest een vliegtuigongeval voorgedaan, waarbij twee militairen uit Brussel die een proefvlucht ondernamen, den dood hebben gevonden.

Zij waren even voor negen uur te Brussel opgestegen, toen het toestel boven het grondgebied van Leest, in de hoogspanningskabels die de stad Mechelen met Aalst verbinden, verward geraakte en van daaruit een driehonderdtal meter verder te pletter stortte. Zowel de piloot, luitenant Joie, verbonden aan den vliegdienst van Evere als luitenant Jones, van het 2de regiment Lanciers, werden op slag gedood. De twee verminkte lijken der slachtoffers werden naar het militair gasthuis overgebracht".

Het ongeval verwekte grote opschudding

"Wij hadden vrijdagvoormiddag te Leest gelegenheid verschillende personen te ondervragen die het ongeval zagen gebeuren. Zeggen wij vooraf dat het vliegtoestel neerstortte in het korenveld van den h. K. Rottiers, wonende Koeistraat te Leest.

De man was niet thuis en familieleden moesten eerst door geburen van het ongeval worden op de hoogte gebracht. Een gebuurvrouw, Mevr. Lemmens, bevond zich achteraan het huis, toen zij kort na negen uur een militair vliegtoestel, een honderdtal meter boven den grond zag rondcirkelen. De motor liet enkele knallen hooren en toen het toestel aan de hoogspanningskabels was gekomen zag Mevr. Lemmens dat het toetel erin geraakte. Het schommelde met groote bewegingen naar links en naar

rechts en viel te pletter achter hare woning in een korenveld. Dadelijk snelde zij ter plaatse en vond het toestel met het voorste gedeelte diep in den grond geboord.

"Mevrouw Lemmens, een der voornaamste getuigen van het vliegongeval".

Menschen leeft gij nog ?

Mevrouw Lemmens kon haar oogen niet gelooven. En in een eerste opwelling riep zij uit : "Menschen leeft gij nog ?" Dan kwam ook de tweede getuige K. Verbeeck, toegesneld. Beiden moesten vaststellen dat de twee inzittenden deerlijk verminkt werden en geen teeken van leven meer gaven. Van alle zijden kwam nu het volk toegestroomd, onder meer ook soldaten van het 7de Linieregiment van Mechelen, die in de omgeving op een 800 tal meter oefeningen maakten onder leiding van luitenant Gilson.

Dadelijk werd een ordedienst ingesteld die de nieuwsgierigen die weldra tot honderdtallen aangroeiden, op afstand te houden. Dr . Stuyck van Leest werd verwittigd en deze stelde vast dat luitenant Jones, 24 jaar oud, nog licht ademde. Kort daarop was hij echter ook een lijk.

E.H. De Vits, onderpastoor te Leest, heeft de twee slachtoffers, in extremis, de laatste sacramenten toegediend.

De twee verminkte lijken waren nog vastgebonden in het toestel, toen men ze ter plaatse ontdekte. Eerst nadat de gendarmen en de soldaten ter plaatse waren, werd de staart van het toestel, dat de lucht instak, neergehaald en werden de twee ongelukkigen uit hun zitting genomen.

Luitenant Joie, 27 jaar oud, was de schedel verbrijzeld. Hersenstof lag in het korenveld rondgespreid. De ongelukkige was ook de vingers van een hand gerukt. Luitenant Jones, die als waarnemer in het vliegtoestel had plaatsgenomen, vertoonde een diepe snede van het oog tot aan den mond. De ongelukkige was daarbij de beenen op verschillende plaatsen gebroken.

Het toestel.

Het vliegtoestel was een Fairy Fox 99 Nr AF – 6170 van het centrum van Evere-Brussel. Het was gemonteerd met een machinegeweer, zoodat 't wel een proefvlucht gold. Het toestel zelve was volkomen vernield. Terwijl honderden aanwezigen zich op de plaats van het ongeval verdrongen en de nabije aardappelvelden letterlijk overrompeld werden, cirkelden tien militaire vliegtuigen rond en brachten de militairen groet aan hun verongelukte makkers.

Uit het eerste onderzoek ter plaatse bleek dat de piloot reeds den naphtetoevoer had afgesneden, wat een voorbereiding is voor de landing. Zoo is het ook uit te leggen dat het toestel dat nog 300 liter brandbare stoffen inhield, niet is in brand geschoten en de lijken niet werden verkoold. Daar het toestel slechts op een geringe hoogte vloog, hebben de inzittenden geen gebruik kunnen maken van hun valscherm. De soldaten van het 7de Linieregiment zagen het toestel boven het dorp cirkelen. De piloot zocht waarschijnlijk een landingsplaats en hij zou waarschijnlijk in dit maneuver zijn geslaagd als het toestel niet tegen de kabels was gevlogen. Twee kabels waren gebroken.

"Onder overgroote belangstelling worden de lijken van de twee slachtoffers in den ambulancewagen geladen."

Omstreeks 11 uur is het militair parket van Evere ter plaatse afgestapt."

Tot hier dit intermezzo tussen twee wereldoorlogen in. Onze militairen waren niet opgewassen tegen de grootmacht die zich aan onze oostgrens ontwikkeld had. Met steun van een professioneler *Luftwaffe* werden we twee jaar nadien overrompeld.

OORLOG IN DE LUCHT

hoe hombeek de luchtoorlog 40-45 beleefde

Ward DE KEMPENEER

Dit artikel kon maar tot stand komen dank zij de samenwerking met Frans Van Humbeek. Hij publiceerde zijn versie op de website van Hangar Flying (*http://www.hangarflying.be/*). Hij had ook nog recent contact met één van de nog overlevende piloten die in 1943 in Hombeek een schuilplaats gevonden had. We danken ook al wie ons nog foto's bezorgde of bijzonderheden uit die oorlogstijd wist te vertellen o.a:
Ward Saerens (†), Louis Buelens, Bertje Ureel, Gust Keuleers, Yvonne Onghena (†),Hortance De Wit-De Smet, Virginie Dons-Soli, Celine Melchior-Janssens, Louis Goovaerts, Wim De Rooster, Frans Leen, Hildegard Saerens, Johny Soli, William Van Goethem, Frans Tersago, Karel Boey, Bart en Lieven Geets, Alfons Van San.

En het werd oorlog.

Van bij de inval in 1940 was het al duidelijk dat deze oorlog iets heel anders was dan de vorige waarover destijds in de school geleerd werd. De radio had maar pas omgeroepen dat ons land in oorlog was of de vliegtuigen scheerden met hels geraas laag boven onze kop. In paniek stormde iedereen de kelder in. De Duitse jagers doken richting Kapelle-op-den-Bos en flankeerden de bommenwerpers die bruggen en strategische punten vernietigden. Hier misten ze echter hun doel maar de ravage was groot en er vielen 18 doden en veel gekwetsten.

Kort daarop kwam het bericht dat parachutisten het fort Eben-Emaal hadden ingenomen, dat Rotterdam gebombardeerd was. In 18 dagen werden we bezet en Duitse jagers beschoten de legers in Duinkerken. In Abbéville vallen Duitse vliegtuigen de vluchtenden aan. Twee jongens uit Hombeek zijn getroffen: Frans Solie aan de arm en Victor Peremans, die het niet overleefde. In september vielen de bommen op Londen en op de Engelse industriesteden. Blitzkrieg mocht het heten: een ongewoon snelle opmars dankzij een indrukwekkende luchtsteun.

Dan werden we bezet; berusting, defaitisme omdat er niets meer aan te doen was. En toch! Onderhuids leefde steeds de gedachte dat het niet blijvend was. Het was al eerder eens goed afgelopen. Vooral het overzees geallieerd verzet gaf hoop. Het zou een heel andere oorlog worden, werd gezegd. Dat was ook zo. Dat kwam hoofdzakelijk omdat deze strijd zich hoog boven onze kop afspeelde. Oorlog in de lucht, maar daarom toch weer niet zo ver van ons bed.

We werden in ons vredig dorp willens nillens ook bij deze luchtoorlog betrokken. Hombeek had zijn pijnpunten zoals de crashes van vliegtuigen in onze buurt, het onderduiken van Amerikaanse piloten, de bombardementen op Mechelen en na de bevrijding nog de vliegende bommen. Het is juist 70 jaar geleden dat deze Blitzkrieg begon. De Nieuwe Orde bleek het gehaald te hebben maar door kranig verweer is het tij gekeerd. Onze herwonnen vrijheid kostte veel mensenlevens. We mogen dankbaar zijn aan allen die hieraan meewerkten, zowel van ver over zee als van dichtbij, van uit ons eigen dorp. De meeste van hen zijn overleden. Met dit artikel willen we levendig houden hoeveel ze voor ons betekenden.

Nieuwe strategie vanaf 1943: de luchtaanvallen op Duitsland.

Het Europese vasteland zou maar van de Nazi's bevrijd kunnen worden door overmacht. In Engeland werden manschappen gerekruteerd en de oorlogsindustrie opgedreven. De Japanse luchtaanval op Pearl Harbor, eind 1941, bracht ook de *United States* in de strijd. Het immens oorlogsmechanisme kwam nu voor goed op gang. Er werd ook aan een sterke luchtvloot werd gewerkt. Van midden 1942 werden Amerikaanse luchtmachtbasissen in Engeland opgezet.

Groot-Brittannië blufte en gooide meer dan duizend vliegtuigen in één keer in de strijd. Ze scharrelden alles bij mekaar om indruk te maken. De zogeheten *Thousand Bomber Raid* op Keulen in mei 1942 fungeerde als model voor latere raids. Met deze *bomberstream* was men erin gelukt de *Kammhuber Linie* te doorbreken. Dat was een verdedigingsstrook met om de 20 à 30 km. radar, schijnwerpers en luchtafweergeschut. Daarenboven hadden de Duitsers vliegvelden voor hun nachtjagers, ook in België en Nederland.

Churchill's rechterhand, Sir Harris, besloot begin 1943 tot een nieuwe luchtoorlogstrategie. Het *Bomber Command* programmeerde drie grote luchtoffensieven met het beproefde procedé van tapijtbombardementen (*carpetbombing)*: *the Battle of the Ruhr,the Battle of Hambur,* en *the Battle of Berlin*. Dat deze methode buiten de oorlogsindustrie ook dichte woongebieden zou treffen, achtte men goed meegenomen. Demoralisering van de hele bevolking heette het.

The battle of the Ruhr.

De *Battle of the Ruhr* werd in de nacht van 5 maart 1943 met 442 vliegtuigen ingezet met een raid op Essen. Tot eind juli zouden er haast onophoudend nog 43 raids volgen, vaak meerdere op één dag, alle geconcentreerd op het Ruhrgebied. Niet minder dan 31.000 ton bommen moesten het werk doen. De Duitse staalproductie werd op slag met 200.000 ton gekort.

Sir Arthur Harris, opperbevelhebber van het Britse *Bomber Command,* kreeg na de oorlog veel kritiek over zijn bommenpolitiek op Duitse steden met "area bombing" vooral op Dresden.

BELANGRIJKSTE RAIDS OP RUHRSTEDEN (onvolledig, naar Wapedia internet)

Dat.	Doel	Effect van verwoesting	Aantal ingezette vliegtuigen	Verliezen
5.3	Essen	Begin van de *battle of the Ruhr*. Drie golven in één uur van gewone- en brandbommen.	442 Wellingtons, Halifaxes, Stirlings and Lancasters	14 vliegtuigen
9.3	Ruhr		8 Mosquito's	
10.3	Mülheim		2 Mosquito's.	
12.3	Essen			23 vliegtuigen
26.3	Duisburg	Bewolkt / slechte markering / bommentapijt		
29.3	Bochum	Bewolkt / slechte markering / die dag ook een raid op Berlijn	149 Wellingtons en 8 Mosquito's (markering)	8% verliezen
3.4	Essen	12 steden (3 luchtaanvallen op Essen in één week).	956 vliegtuigen	
8.4	Duisburg		392 vliegtuigen	4.8% verliezen
9.4	Duisburg	Mislukte raid	104 Lancasters, 5 Mosquito's	8 vliegtuigen
26.4	Duisburg	Grote verwoesting noordoost van Duisburg	561 vliegtuigen	3% verliezen
30.4	Essen	Mislukte raid wegens bewolking	305 vliegtuigen / Mosquito's	
4.5	Dortmund	Eerste grote aanval op Dortmund.	596 vliegtuigen	
13.5	Bochum	Doelen getroffen door goede markering	442 bommenwerpers	5.4% verliezen
17.5	dammen:	Speciale kaatsbommen doch de watercentrale van Möhnedam en Ederdam bleven intact.	14 bommenwerpers	40% verliezen
23.5	Dortmund	2,000 ton bommen in één uur. De productie van de Hoesch metaalwerken gestopt.	826 bommenwerpers	4.8%. verliezen
25.5	Düsseldorf	Dubbel wolkendek / verspreid bombardement.	729	3.6% verliezen
27.5	Essen	Tapijtbommen treffen Essen and 10 andere steden	518	4.4% verliezen
285	Wuppertal	4.0 km^2 van de stad in een vuurzee vernield.	719	
11.6	Düsseldorf	Een deel bommen vallen 23 km van het doel; 0.53 km^2 van Düsseldorf vernield.	783 / Een Mosquito met Oboe-luchtmarkering dropte lichten 23 km van het doel.	4.9 % verliezen
12.6	Bochum	Historisch centrum van Bochum erg getroffen	503 vliegtuigen	
14.6	Oberhausen		197 Lancasters	8.4% verliezen
16.6	Keulen	Bewolkt, slechte en ook verspreide bombardementen	212 bommenwerpers	14 vliegtuigen
17.6	Keulen		Mosquito's	geen verliezen
19.6	Keulen, Duisburg en Düsseldorf		6 Mosquito's	geen verliezen
21.6	Krefeld	Maanlichte nacht. Zeer getroffen en veel brandschade.	705 vliegtuigen	6.2 % verliezen
22.6	Huls	Raid overdag gericht op rubberfabrieken	USAAF	
22.6	Mülheim	Lichtbedmarkering. 64% van de stad vernield.	557 vliegtuigen	35 vliegtuigen
24.6	Wuppertal	94% van Elberfeld vernield.	630 vliegtuigen	
25.6	Gelsenkirchen	Mislukte raid.	473 RAF bommenwerpers	
28.6	Keulen	Mosquito's gaven slechte aanduiding.	608 vliegtuigen	4.1% verliezen
9.7	Gelsenkirchen	Mislukte raid.	418 bommenwerpers	
13.7	Aken	Centrum van de stad in brand. De dom bleef gespaard.	374 vliegtuigen	20 vliegtuigen
25.7	Essen	Enorme verwoesting in minder dan een uur. Goebbels zegde dat de Kruppwerke gestopt waren met produceren.	600 bommenwerpers	
30.7	Remscheid	De laatste raid van "The Battle of the Ruhr".	273 vliegtuigen	5.5% verliezen

Dit schema maakt duidelijk dat haast vijf maand onophoudelijk werd gevlogen. Soms werd heel de vloot ingezet. Bij iedere raid verloor de RAF van 15 tot 30 vliegtuigen. Vooral in mei en juni 1943 bereikte dit luchtoffensief zijn hoogtepunt. Buiten Hagen waren alle Ruhrsteden één of meermaals aan de beurt geweest. Bij de burgerbevolking en bij de verplicht tewerkgestelde arbeiders in de fabrieken vielen in totaal 15.000 slachtoffers. Het *Bomber Command* beschikte in juni nog over 726 vliegtuigen en zette dagelijks twee tot drie raids in. Op 9 juli 1943 werd dit offensief afgeblazen. Er bleven dan nog 623 vliegtuigen over. Er waren ook honderden geallieerde piloten omgekomen. De tol was zeer groot maar hun inzet niet tevergeefs. De onophoudende bombardementen hadden niet alleen het moreel van de Nazi's zwaar geraakt maar ook hun oorlogsindustrie. Samen met de slag bij Stalingrad in februari 1943 heeft *Battle of the Ruhr* de oorlogskansen sterk doen keren.

Bij ons, in het bezette gebied, ontkwam men niet aan wat strategen hadden uitgewerkt. Wat er juist aan de hand was, beseften we niet maar het werd duidelijk dat er druk gezet werd op de Duitse overmacht. De nachten waarin we niet gewekt werden door een onafgebroken sonoor gedreun waren zeldzaam. Het was een ongekend geluid eenmalig in een mensenleven maar onuitwisbaar uit het geheugen. Van heel ver zwol het zachtjes aan en eens de massa van de zwaar beladen eskaders hoog in het luchtruim boven het hoofd hingen, was het één onophoudend golvend gebrom. Meestal kon men niet veel ontwaren door de duisternis maar de zoekstralen van de *Abwehr* speurden het luchtruim af. Meerdere batterijen van de FLAK (*Flugabwehrkanone*) stonden in de omgeving opgesteld. Nu en dan werd er geschoten maar alle pogingen om vliegtuigen op die hoogten neer te halen, waren vruchteloos. Aan het rangeerstation in Hombeek tegen de Kriekerijstraat stonden in 1943 ook twee afweerkanonnen voorzien van één of twee schijnwerpers. Ze waren per spoor daar aangebracht.

Duitse FLAK (*Flugabwehrkanone*) in aktie.

Op den duur gingen we wennen aan het nachtelijk gerommel in de lucht. Het bedreigde ons blijkbaar niet. Eigenlijk was er meer een heimelijke genoegen met het geweld dan met het leed. Als de dag na een bombardement de berichten verspreid werden dat Keulen of Düsseldorf, of welke stad dan ook, zwaar gebombardeerd waren, was er eerder vreugde dan compassie om menselijk leed. Toen in juni een bommenwerper voor onze ogen neerstortte op de grens van Hombeek en Leest, werden we voor het eerst met onze neus gedrukt op de tragiek van al dat geweld in de lucht.

Hierna bespreken we de luchtaanvallen waar Hombeek op een of andere wijze betrokken was:

1. **Mülheim (Battle Rhur) nacht 22/23 juni 1943.**
2. **Mainz : nacht 11/12 augustus 1942.**
3. **Aken (Battle Ruhr) nacht 13/14 juli 1943.**
4. **Kassel (Battle Ruhr) ochtend 30 juli 1943.**
5. **Mechelen, vooral 19 april en 1 mei 1944**
6. **Keulen (eindfase) ochtend 10 januari 1945.**
7. **Vliegende bommen**

1. Een vliegtuigcrash in juni 1943 op de grens van Hombeek en Leest.

BIJZONDERHEDEN OVER DEZE RAID

Datum:	nacht 22/23 juni 1943
Vertrekbasis:	Lissett, Yorkshire, UK
Eenheid:	eskadron 158
Inzet:	557 vliegtuigen
Target:	de stad Mülheim
Verliezen:	35 vliegtuigen

Bijzonderheid : De Halifaxbommenwerper JD259 wordt door een jager afgeschoten en stort hier neer. De zeven bemanningsleden komen om.

Getroffen door: Oblt Willehm Telge (NJG1)

In die vroege morgen die woensdagochtend werden we opgeschrikt door ongewone vliegtuiggeluiden. Niemand kan nog getuigen van een luchtgevecht maar volgens de oorlogsrapporten moet het zich boven ons hebben afgespeeld. Een Halifax op terugweg van Mülheim, werd uit koers gedreven en achtervolgd door een Duitse Messerschmitt. Sommigen zagen nog het rokend vliegtuig dat in de lucht ontplofte en neerstortte tussen de Kapelseweg en Tiendenschuurstraat. Vanaf nu ervoeren we luchtoorlog anders, tastbaarder. Voor onze ogen lagen op bekende velden en akkers de verspreide brokstukken van deze kolos – een vliegend fort - maar ook de lichamen, jong, halfverkoold, dood.

Mülheim

Mülheim was die nacht aan de beurt gekomen en bestookt door 242 Lanaster-, 155 Halifax-, 93 Stirling-, 55 Wellington- en 12 Mosquitovliegtuigen. In dit derde bombardement werd de hele stad vernield in drie opeenvolgende golven. Om halfeen deden de Morquito's een precisieaanval op het afweergeschut. Een tweede aanval om 1.10 uur met spring- en brandbommen was de zwaarste en trof het hele centrum. De oude huizen in vakwerk met veel hout, vlamden als toortsen. Een half uur later werd de haven en het station platgelegd en ook de barakken van tewerkgestelde Nederlanders. De Britten rapporteerden dat de stad voor 65 % plat lag. De brandweer bleef dagen nablussen. 1.630 huizen waren totaal vernield, 2.100 huizen moesten ontruimd worden zodat 40.000 mensen elders hun toevlucht moesten zoeken. Er waren ook 530 doden.

Het *Bomber Command* noteerde een verlies van 35 vliegtuigen en 198 manschappen. Sommige toestellen werden door de FLAK getroffen en moesten een noodlanding maken. Een lancaster stortte neer in de brandende binnenstad. Vele vliegtuigen werden op hun terugtocht afgeschoten door nachtjagers van het NJG 1 (Nachtjagdgeschwader 1).

Het Nachtjagdgeschwader 1 (NJG 1)

Deze formatie nachtjagers van de Duitse Luftwaffe werd in de zomer van 1940 opgericht. Ze boekte het grootste succes in de strijd tegen de geallieerde bommenwerpers.

De Duitsers hebben in 1940-1941 hiervoor met behulp van 15.000 dwangarbeiders een vliegveld aangelegd ten oosten van Venlo, op de grens Nederland en Duitsland.

Het zogenoemde *Fliegerhorst* was een van de grootste Europese vliegvelden. Deze nachtjachtbasis van ongeveer twaalf vierkante kilometer was uitgerust met de modernste veiligheidsinstallaties, radioapparatuur en nachtverlichting met 2000 lampen. Door de *Fliegerhorst* liep een netwerk van wegen met een totale lengte van 48 kilometer tussen hangars, onderkomens, werkplaatsen, casino's, voetbal- en tennisvelden. Vanaf deze basis stegen Luftwaffe-nachtjagers op, die minstens zeshonderd geallieerde bommenwerpers neerhaalden.

Op 3 september 1944 werd de vliegbasis volledig verwoest in een ongecoördineerde actie van honderden Britse vliegtuigen. Ook in Sint-Truiden had het NJG 1. een basis.

Oblt. Wilhelm Telge van het Nachtjagdgeschwader (NJG1) vloog met een Messerschmitt Bf 110 (14 treffers).

De zevenkoppige crew

Ook het Halifaxtoestel JD259 van het 158ste eskadron werd ingezet op Mülheim aan de Ruhr. Volgens de gegevens van de RAF [10] was het de avond van 22 juni 1943 vertrokken om 23.09 uur van **de basis Lissett** (Yorkshire, Engeland) (zie verder) met de zeven jonge bemanningsleden: zes Engelsen van de RAF en één Australiër van de RAAF.

Dat waren:

Flight Sergeant **Leonard Ernest Cavanagh**
(kapitein-piloot), RAAF 415377

Sergeant **Robert James Sage**
(boordwerktuigkundige), RAF

Sergeant **Thomas Ridley Forster**
(navigator), RAF

Flying Officer **Daniel Valentine Elliott**
(bommenrichter), RAF

Sergeant **Walter Richard Green**
(radio-operator en schutter), RAF

Pilot Officer **Ronald Albert Charles Maund**
(schutter midden) RAF

Flight Sergeant **Oliver William Todd**
(schutter achter). RCAF

Lissett

Dit vliegveld werd in 1942 in Lissett (Yorkshire) aangelegd op amper 3 km van de Noordzeekust. In februari 1943 arriveerden er de Halifax bommenwerpers van het eskadron 158 uit Rufforth. Dit eskadron nam aan praktisch alle operaties van 1943 deel en deed 250 raids van uit Lissett. Het vliegtuig LV907 dat *Friday the 13th* heette, was recordhouder met 128 operaties in 13 maanden. Anderzijds zijn 144 Halifaxen nooit meer weergekeerd naar deze basis. De piloten kwamen van over heel de wereld: Groot-Brittannië, Canada, Australië, Nieuw-Zeeland, Zuid-Afrika, Rhodesië e.a. In april 1945 werd voor de laatste maal vanuit Lisset gevlogen. Deze vlieghaven werd eerst depot en later ontmanteld. In 1970 werden tenslotte ook de betonnen startbanen opgebroken. Nu blijft er niets meer over tenzij enkel nog een zeer merkwaardig gedenkteken aan de gesneuvelden.

Memoriaal op het veld in Lissett, Yorkshire, Engeland, voor het eskadron 158 dat hier zijn vliegbasis had van 1942 tot 1945. (foto © : Brian M Archibald, UK)

Het memoriaal in staal beeldt levensgroot de zeven bemanningsleden uit van één vliegtuig. De crewleden komen op u afgestapt. Ze dragen op zich de 851 namen van de vliegeniers die hier ooit vertrokken en nooit weerkeerden. Onder hen zijn ook de namen van de zeven gesneuvelde vliegeniers in Hombeek - Leest.

De crew van een Halifax bij het inladen voor de raid.
(Foto: http://www.raf.mod.uk/bombercommand/jun43.html)

Het rapport van het *Bomber Command* vermeldt verder dat eskadron 158 zijn opdracht goed volbracht had.

Het bombardement in Mülheim was om 1.30 afgelopen en één uur later werd de Halifax JD259 getroffen door een Duitse jager die opgestegen was van het vliegveld Venlo in Nederland op de Duitse grens[11]. De vliegenier Oblt. Wilhelm Telge van het eskadron nachtjagers II (NJG 1) schreef het neerhalen van deze Halifax op zijn palmares.

De Duitse jagers (NJG 1) schoten diezelfde nacht niet minder dan 23 vliegtuigen af: 10 Halifaxen, 7 Stirlings, 4 Lancasters en 2 Wellingtons. Op de heenvlucht werden 11 vliegtuigen boven Nederland neergehaald (Utrecht, Apeldoorn, Beuningen).

Zowel een Duits *Bericht* als een RAAF-rapport (Royal Australian Air Forces) geeft 2.30 uur op als tijdstip dat deze vlieger afgeschoten werd op 5 km ten westen van Mechelen. De Hombeekse ooggetuigen daarentegen geven een latere tijd. Deze Halifax is blijkbaar uit de koers van het eskadron gejaagd en nagezeten door de Duitse jager tot in Mechelen. De plaatselijke getuigen zagen geen luchtgevecht maar slechts het getroffen en rokend vliegtuig.

Getuigenissen

Wie nog kan getuigen [12] over het rampzalig einde van dit vliegtuig, moet diep in het geheugen graven. Vaak is de herinnering al wat gesluierd door de tijd of gekleurd door het navertellen. Een paar omwonenden wisten nog toe te lichten hoe de crash gebeurde. Brokstukken van de bommenwerper lagen sterk verspreid op de velden tussen de Kroningerhoeve van de familie Scheers in Leest en "Het Hoefijzer" van de familie Onghena in Hombeek.

Yvonne Onghena woonde als jong meisje in de ouderlijke hoeve. Door de jaren was het voor haar allemaal wat waziger geworden, zei ze, en haar recent overleden man die wist er veel meer details over. Ze voegde eraan toe:

"*Wat ik me herinner is dat het zomer was en heel goed weer, echt warm, en ik vermoed dat het in '43 moet geweest zijn, maar hoe het juist gebeurde, weet ik niet. Er lagen overal brokstukken in het rond, dat wel. Een groot stuk met de motor stak dwars door onze stal. We hebben de koeien er met veel moeite moeten onderuit halen. Een stuk vleugel stak in de weide achter ons huis. Daar rond en op vele andere plaatsen was het gras allemaal verschroeid. Ik heb altijd horen zeggen dat het Engelse piloten waren. Ze hebben het niet overleefd. Eén van hen werd veertien dagen à drie weken later teruggevonden in een patattenveld van Fierens wat verder. Het lichaam was in ontbinding.*

Virginie Dons – Soli, in Hombeek beter gekend als *Virske van de schilder*, woonde destijds als twintigjarige bij haar ouders op het Heike. Daar was die vroege ochtend het hele gezin naar buiten gelopen. Ze vertelde:
"*We stonden allen buiten die morgen heel vroeg. Het was ongeveer 5 uur of 5.30 uur. We hoorden het vreemd geluid van het vliegtuig dat in moeilijkheden scheen te verkeren. Kort daarop was er een ontploffing. Ik heb met eigen ogen gezien hoe het vliegtuig in de lucht met een grote knal in een vuurbol veranderde en uiteenspatte. De brandende delen vielen*

[11] Het is ook mogelijk dat deze nachtjager Wilhelm Telge vanuit Brustem bij Sint-Truiden is opgestegen omdat II NJG 1. daar van 1943 gelegerd werd

[12] Getuigenissen werden opgenomen van Ward Saerens (WS), Yvonne Onghena (1922-2010) (YO), Hortance De Wit – De Smet (°1914) (HDS), Virginie Dons – Soli (°1922) (VS), Hildegarde Saerens (HS), Celine Melchior – Janssens (CJ), Frans Leen (°1930) (FL), Frans Tersago, William Van Goethem.

wat verder neer overal verspreid. Het grootste deel is kort bij de hoeve van Scheers neergekomen op een zo wat hoger gelegen weide kort bij de boerderij. Ik geloof wel dat er geen overlevenden waren. In de voormiddag nog waren de Duitsers er bij en werden de dode piloten afgevoerd". (VS)

Hortance De Wit - De Smet woonde destijds vlakbij, in de Bredendriesstraat, en vertelde: "*Ik herinner mij dat er vreemde geluiden waren waardoor we gewekt werden die zomermorgen. Er waren lichtflitsen en dan een knal".* (HDS)

In zijn memoires "*Zes donkere jaren"* schreef Ward Saerens: "*In de nacht van 26 op 27 juni [13] stort er in een weide, naast de Kapellebaan, niet ver van de hoeve van Scheers, een Britse Halifaxbommenwerper te pletter. In de onmiddellijke nabijheid liggen de lijken van twee bemanningsleden. De volgende dag, een zondag, gaan veel nieuwsgierigen naar het wrak kijken. Terwijl de Duitse schildwacht in een andere richting wandelt, verwijder ik het plaatje waarop het nummer van een afgerukte motor vermeld staat".* (WS)

Ward Saerens was van mening dat het 's zaterdags de 26ste gebeurd was. Het staat wel degelijk vast dat het vliegtuig op woensdag de 23ste is neergestort.

De eerste momenten werd de toegang door de Duitsers versperd, nadien werden ze toegeeflijker.

"*Ik mocht van thuis niet gaan kijken. Mijn vader is wel gegaan die voormiddag maar de Duitsers waren er al. Hij mocht niet door. Voor anderen waren ze blijkbaar inschikkelijker geweest. Die deden dan wat opschepperig tegen mijn vader dat hij er ook bij had mogen komen als hij bij het VNV was geweest."* (HDW)

Victor Van Hoof, later garde in Leest, was er ook snel bij en getuigde[14]:

"*In juni 1943 werd er in de Tiendeschuurstraat aan de hoeve Scheers, een Engelse Halifax-bommenwerper neergeschoten. Het vliegtuig, een viermotor, lag in stukken uiteengespat. De stuurcabine lag tussen de hoeve Scheers en de woning van Em. Geets, een eind in het veld. Zoals zovele souvenirjagers ging ook ik om wat vijsjes en onderdelen. Terwijl ik op handen en voeten in die cabine bezig was wat los te prutsen werd ik toegebruld in het Duits. Ik moest de cabine verlaten met mijn handen boven het hoofd en mij als laatste man in de rij zetten bij andere souvenirzoekers.*

Die Duitser, ik zal zijn kop nooit vergeten, hij zag opvallend scheel, begon iedereen af te tasten en bij elk voorwerp dat hij uit de mensen hun zakken haalde, kregen die een ferme stamp of slag in hun gezicht. Ik dacht al aan mijn volle zakken en hoeveel slaag ik wel zou krijgen, doch terwijl hij bezig was slaagde ik erin om de meeste voorwerpen ongezien uit mijn zakken te halen en op de grond te laten vallen. Toen het mijn beurt was had ik nog slechts enkele kleine stukjes in mijn zakken en ik kwam er vanaf met een slag in mijn gezicht. Doch toen ik wegging werd ik als laatste brutaal teruggeroepen en moest al de voorwerpen die hij uit de zakken gehaald had oprapen en terug in het vliegtuig gooien. Nadat dit gedaan was kreeg ik zo'n slag in mijn rug van de kolf van zijn geweer dat ik minutenlang zonder adem zat. Ik heb die schele eens goed bekeken en zijn gezicht in mijn geheugen geprent maar ik heb hem later noch in Duitsland, noch in enig krijgsgevangenkamp aangetroffen".

Dat de militaire wacht niemand doorliet kan in de eerste momenten wel zo geweest zijn. Eens de dode lichamen van de piloten afgevoerd waren, kon men er volgens andere getuigen toch vrij rondlopen.

Frans Tersago vertelde: "*We zijn als jonge gasten gaan kijken naar de brokstukken van dit vliegtuig. Die lagen ver verspreid over de velden. Een motor stak door de stal van Onghena. Het grootste wrakstuk lag verder naar Leest en daar zijn we niet bij geweest*

Brokstukken van een gecrashte Halifax
(Foto internet : www.aircrewremembrancesociety.)

Er waren Duitsers die er wacht hielden. De lichamen van de gesneuvelde vliegeniers waren in kisten aan de rand van de weg gebracht. Ze stonden juist voor de spooroverweg aan de Kapellebaan. Toen wij er waren, werd er een gebed uitgesproken door een Duitse aalmoezenier. Daarna werden de kisten op wagens afgevoerd."

Celine Melchior-Janssens (°1923) woonde in het dorp aan de splitsing van de Kapellebaan en de toenmalige Leestsesteenweg (Hombekerkouter). Ze was er als jong meisje met vriendinnen ook gaan kijken. Ze vertelde: "*De vlieger lag op het verlengde van de Kapellebaan juist over het spoor. Het was afgeschoten van de Duitsers. Ik was nog op school bij de "Dames de Marie" in Mechelen. Samen met een vriendin ben ik er met de fiets naar gaan kijken.*

---

13 Deze memoires werden eerst in 't Ridderke gepubliceerd en nadien gebundeld in boekvorm en door Hoembeka verspreid onder de naam "*Zes Donkere Jaren".*

14 Marcel Van Hoof: "*Oorlogsherinneringen van mijn vader, Victor Van Hoof, de laatste "garde" van Leest*".

Er was Duitse wacht. Er ging veel volk naartoe. Er waren geen overlevenden. Volgens mij was het maar een klein vliegtuig, een jager met enkel maar een man of drie, vier aan bemanning. Tussen Zemst en Zemstbos is er op tweede sinksendag een bommenwerper gevallen en daar zaten wel zeven bemanningsleden in en daar waren wel overlevenden".

Frans Leen ging meer dan eens naar de brokstukken van het vliegtuig en vertelde wat volgt:
"Hou er rekening mee dat het oorlog was en dat herinneringen daardoor misschien zijn bijgekleurd. Ikzelf en velen met mij hebben ergens in het achterhoofd altijd nog dat angstgevoel dat ik opdeed bij die nachtelijk overvliegende bommenwerpers en bij dreigende bombardementen. Dat hoor ik nog alsof het gisteren was, het oorverdovend gedreun van zeer laag overvliegende jachtvliegtuigen en de bloedstollende reacties van het luchtafweergeschut waarbij vader Moens op een tragische wijze om het leven is gekomen.

Over de crash heb ik geen grote onthullingen te doen maar toch hou ik er wel enkele pittige details aan over die het vermelden waard zijn. De Duitse bewakers waren naar mijn gevoel niet erg streng. Ze keuvelden goedgemutst met jong vrouwelijk gezelschap. Dat was aangenamer en ze hadden maar weinig oog voor wat de kinderen allemaal uitspookten in en om het wrak. We konden vrijwel ongehinderd ons hart ophalen tussen die technische resten van de vliegtuiguitrusting..

De plaats waar in 1943 de Halifax crashte. De Kapelseweg is de scheiding tussen Hombeek en Leest. (foto © Google-maps)
Nr.1: de hoeve "Het Hoefijzer" van de familie Onghena aan de Kleinestraat.
In het woonhuis "Het Hoefijzer" er tegenover aan de Kapellebaan woonde destijds de verzetstrijder Theo Geets.
Nr. 2 : het boerderijtje van Fierens.
Nr. 3 : de "Kroningerhoeve" van de familie Scheers.
Nr. 4 : de hoeve "Hof ten Holsen" met erbij de zogenaamde "Toinkesput".
Letter A. : plaats waar de moto en een vleugelstuk neerkwamen.
Letter B. : plaats waar de cockpit en een rompstuk terechtkwamen.
Letter C. : plaats waar de zes eerst gevonden lichamen samengebracht werden en in kisten afgevoerd.
Letter D. : plaats waar veertien dagen later nog een lichaam gevonden werd.
De bleke vlek toont de plaats aan waar brokstukker verspreid op neergekomen zijn.

Als dertienjarige heb ik vele uren doorgebracht tussen de brokstukken om alles los te schroeven wat maar enigszins aantrekkelijk was of leek te zijn. Zo heb ik uren gezwoegd om een groot cockpitraam vrij te krijgen. Een koptelefoon (uitermate gegeerd) en een bebloede landkaart waren trofeeën die ik slechts hoefde op te rapen. Op ons verlanglijstje stonden ook aluminiumbuizen, draden, plexiglas. Meerdere wieltjes met kabelgeleiding heb ik er ontleend en bij mijn omvangrijke verzameling gevoegd. Mijn oudere neef René had veel meer kennis van zaken en daarom wist hij het veel waardevoller materiaal te bemachtigen. De beste stukken zagen we dus wel aan onze neus voorbijgaan.

Een niet onbelangrijk detail: het trapeziumvormig raam van de cockpit was vastgezet met vele tientallen schroeven zoals ik ze als tiener nog nooit gezien had; namelijk met wat men nu "spaanplaatschroef met kruiskop" heet. Ook een schroevendraaier met kruiskop had ik nog nooit gezien. Met heel veel geduld ben ik er na uren toch in geslaagd om met een gewone platte schroevendraaier het raam er uit te prutsen. Fier als een pauw trok ik ermee naar huis. Dat ik zo verwoed gewerkt heb aan een cockpitraam had te maken met de rage in die tijd rage om aan dik plexiglas te geraken. Dat was uiterst schaars. Daarvan en van ander zeldzaam materiaal werden dan ringen en kruisjes gemaakt. Mijn vader die schrijnwerker was, besliste er evenwel heel anders over. Hij plaatste dat raam in de geitenstal. Daar heb ik het geweten tot aan mijn huwelijk in 1954. De ouderlijke woning is reeds vele jaren verkocht en ik heb geen flauw idee wat er van het raam geworden is. Van de bebloede kaart is ook elk spoor verdwenen.
Over de juiste plaats waar de cockpit was neergekomen en waar de andere onderdelen lagen, laat mijn geheugen me volledig in de steek. Jammer. Van de omgeving is me alleen bijgebleven dat het in de nabijheid was van "Toinkes put", een niet eens zo grote waterplas, waar we als jonge gasten gingen zwemmen terwijl de koeien er zich kwamen laven en er hun gevoeg in deden."

Het "*Hof ten Holsen"* voorbij de "*Kroningerhoeve"* werd naar de bewoners ook "van Toinkes" genoemd. Daarnaast was indertijd een drinkput voor de dieren.

Een Halifax in het schijnsel van de lichttapijten.

Zeven gesneuvelden

Het vliegtuig was zwaar geraakt en blijkbaar was er brand aan boord want de getuigen spraken van rook. Wellicht hebben de piloten getracht een noodlanding te maken. Feit is dat ze niet gesprongen zijn. Dan was er de ontploffing die hen fataal is geworden. Zes lichamen werden spoedig in en rond de cockpit gevonden.

We kennen de namen dan de zeven jonge mannen:

Lt. **Cavanagh,** 20 jaar, de kapitein-piloot was Australiër van de RAAF (Royal Australian Air Forces).

Verder:

navigator sergeant **Forster**, 21 jaar,

boordwerktuigkundige sergeant **Sage,** 21 jaar,

bommenrichter Daniel **Elliott,**

radio-operator en schutter sergeant **Green,** 22 jaar,

achterste schutter sergeant **Todd,** (22 jaar).

Weken later vond men nog het lichaam van de middenschutter, Officier R. **Maund**.

We hebben enkel van de kapitein-piloot Cavenagh de persoonlijke gegevens en een foto. Van de anderen blijft hun oorsprong nog in het gewisse. Er zijn maar povere getuigenissen zoals: "*Een muzikant van de fanfare St.Cecilia van de Plein wiens naam mij ontschiet, vertelde in geuren en kleuren op de wekelijkse repetitie in de werkplaats van mijn grootvader hoe hij een paar bemanningsleden op zijn veld had gevonden. Door hun val was er een vrij diepe holte in de grond geslagen".* (FL) Volgens dezelfde getuige waren er ook "*negers*" bij. Er waren kleurlingen bij dit eskadron, militairen uit Zuid-Afrika en Rhodesië. Het kan ook zijn dat de verschroeiende hitte bij de ontploffing de lichamen verkleurd heeft.

De lichamen werden gekist en op een Duitse legerwagen geplaatst. Een aalmoezenier las nog de gebeden. Dan werden ze afgevoerd.

De ganse crew van deze Halifax die hier neerkwam rust nu op het kerkhof Schoonselhof bij Antwerpen.

Leonard Cavanagh
(1923-1943)
Graf II E 27

Thomas Ridley Forster
(1922-1943)
Graf II E 26

Daniel Valentine Elliott
(?, 1943)
Graf II E 23

Robert James Saga
(1922-1943)
Graf II E 22

Walter Richard Green
+ 1943 age 22
Graf II E 24

Oliver William Todd
11 - 6 - 1921 / 1943
Graf II E 25

De eerste zes vliegeniers die gevonden werden zijn samen op één rij begraven. De later teruggevonden Ronald Maund, ligt apart.

(foto's © web Schoonselhof)

Ronald Albert Ch.Maund
? – 1943
Graf IVa A 4

De zeven gesneuvelden van Hombeek - Leest hebben er niet bij stilgestaan toen ze met hun eskadron in Lisett opstegen, dat ze in een afgelegen dorp in het Mechelse hun jonge leven zouden moeten prijsgeven. Die ene Halifax die in die tijd is neergestort was een fait divers in die oorlogsmaanden. Toch hebben ze geschiedenis geschreven. Kleine geschiedenis in onze omgeving die gedurende enkele dagen in rep en roer werd gezet. Dan ging het gewone leven weer door. Grote geschiedenis omdat hun inbreng er heeft aan meegewerkt dat we weer vrije mensen werden. Het is toch wel eervol de gedachtenis levendig te houden aan wie meehielp de geschiedenis een duw in de goede richting te geven.

Waarom ook hier niet zoals op vele andere plaatsen een gedachtenis aan hen ?

Op meerdere plaatsen waar geallieerde vliegtuigen zijn neergestort worden recreanten die daar voorbijkomen herinnert aan dit feit. Er is een memoriaal, een gedenkplaat of steen, een plaquette of zelfs een monumentje opgericht. Zo ook gebeurde het in onze buurt, op de Hoeveweg in Sint-Katelijne-Waver. Het mooie monument werd daar aan de beekkant geplaatst door het 8 Mei-Comité regio Mechelen in samenwerking met het gemeentebestuur van Katelijne op de plaats waar een Halifax bommenwerper neerstortte.
Waar blijven wij ?

Zeer sprekende gedenksteen in Rotem-Dilsen op de plaats waar op 14 juli 1943 een Stirling van de RAF crashte. De plaat met de namen van de gesneuvelde bemanning werd op een grote maaskei geplaatst. Het was dezelfde nachtjager Oblt. Wilhelm Telge die ook de Halifax van Hombeek-Leest neerhaalde, die deze bommenwerper dodelijk heeft getroffen. Er was één overlevende.

2. De vliegtuigcrash van 12 aug. 1942

BIJZONDERHEDEN OVER DEZE RAID

Datum: nacht 11/12 augustus 1942
Vertrekbasis: Middleton St.George, UK
Eenheid: eskadron 78
Inzet: 158 vliegtuigen
Target: de stad Mainz
Verliezen: 4 vliegtuigen
Bijzonderheid : De Hallifax(HP) W1061 wordt door Flak getroffen en door een jager neergehaald in Wommelgem. Vijf van de zeven bemanningsleden komen om. De Hombeekse onderpastoor A. Nobels helpt één ontsnapte Canadees zijn vrijheid te herwinnen

Een Halifax Handley Page

In mei 1942 had het *Bomber Command* met de beruchte *Thousand Bomber Raid* op Keulen de Duitsers al getoond wat *Carpet bombing* betekende. Zo volgde de ene aanval op de andere en in zomer was Mainz aan de beurt. In de nacht van 11 op 12 augustus stegen 158 toestellen op van de vlieghaven Middleton St.George (Noord Engeland) waaronder de Halifax W 1061 van het zware type HP (Handley Page). Het waren splinternieuwe toestellen van de English Electric Co die in februari dat jaar waren ingezet. Vier dan deze zware bommenwerpers zouden bij deze raid verloren gaan.

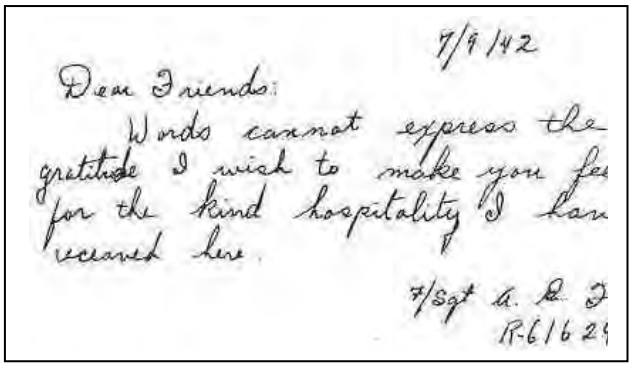
Over de stad Mainz werd een tapijt van 200 ton bommen uitgespreid en vooral de fosforbommen brachten zware schade aan. De dom werd getroffen en de St.-Nikolaaskerk en St.-Janskerk brandden uit. Er vielen ook honderden doden. Op de terugweg werd de Halifax W1061, door de schijnwerpers gestrikt, een gemakkelijk target voor de Flak. De twee linker motoren werden hierbij uitgeschakeld en meerdere bemanningsleden liepen zware verwondingen op. Het vliegtuig werd nog achternagezeten door een jachtpiloot en is het om 1.30 uur gecrasht in Wommelgem bij Antwerpen. Twee leden konden springen maar er waren 5 gesneuvelden. Ze kregen op Schoonselhof een laatste rustplaats.

Sergeant J.R.Dickinson en Arthur Edward Fay, radio-operator/schutter konden nog springen en ontsnapten. De eerste werd opgepakt door de Duitsers. Fay kwam met de parachute in Itegem neer [15]. Hij werd door "Bert", een onderwijzer, voor twee nachten op de boerderij van de familie Hermans ondergebracht [16]. Op 14 augustus leverde "Bert" hem over aan Richard Bastijns (stichtte later een verzetsgroep) van Heist-op-den-Berg. Deze stak hem in burgerkleren en Arthur Fay noemde hem *chief*. Samen met *Chief* is hij dan naar Mechelen station gereden waar A. Nobels, de onderpastoor van Hombeek, hen opwachtte. **Dit is de eerste ons bekende inzet van Nobels.**

Arthur Edward Fay uit Saskatchewan, Canada, die door Nobels werd geholpen. (foto © www.cometline.org)

Nobels bracht hem voor twee dagen onder bij zijn zuster in Vilvoorde. Op 17 augustus was hij in Laken bij mijnheer Olieu, en daarna bij Carl Servais, een radiomecanicien. Samen met Casimir, een Pool, verbleef hij er van 25 augustus tot 2 september. Met nog twee piloten, Broom en Costello-Bowan, werden ze naar Parijs gebracht bij Frederik De Jongh, een voor de Nazi's gevluchte Brusselaar (in 1943 gesnapt en op 28 maart 1944 in Parijs gefusilleerd op 56-jarige leeftijd). Frederik De Jongh bracht de vier piloten naar Saint-Jean-de-Luz en een Baskische gids heeft ze op 9 september over de Pyreneeën geloodst.

7/9/42
Dear Friends:
Words cannot express the gratitude I wish to make you fee for the kind hospitality I hav received here.
7/Sgt a. R. F
R-616 2

Arthur Fay liet een kaartje achter met dank aan zijn redders.

15 Melding van Jos Bastijns, zoon van Arthur die hen opving.

16 De gegevens van de ontsnappingsroute werden ons verstrekt door Bertje Ureel en deels ook overgenomen van het net: http://www.cometeline.org/

3. De vliegtuigcrash van 14 juli 1943

BIJZONDERHEDEN OVER DEZE RAID
Datum: nacht 13/14 juli 1943
Vertrekbasis: Leeming, Yorkshire, UK
Eenheid: eskadron 408 (RCAF) Canada
Inzet: 374 vliegtuigen
Target: de stad Aaken
Verliezen: 20 vliegtuigen
Bijzonderheid : De Hallifax DT 769 wordt door de nachtjagtpiloot Lt Rolf Bussmann (1./NJG1) neergehaald in Drunen (Heusden, Nederland). Vijf van de zeven bemanningsleden komen om. Twee kunnen ontkomen. Eén van hen werd door bemiddeling van onderpastoor Nobels en Theo Geets een zekere tijd schuil gehouden in Hombeek.

In de nacht van 13 op 14 juli 1943 heeft ook Aken in de klappen moeten delen. Een vloot van 374 vliegtuigen was opgestegen van de basis Leeming (Yorkshire, Engeland) en stevende op zijn doel af. Daarbij was het eskadron 408 van de RCAF (Royal Canedian Air Forces). Een sterke rugwind bracht de eerste golf voor het uur Zero op hun target. De lichtmarkering van de "padvinders" (mosquitos) werden uitgeworpen en abnormaal veel bommen werden voortijdig gedropt.

Moedige knapen van de *Domwache* redden de Palzkapel

Jongelingen van de *Domwache* trainen om bij brand hun belangrijkste monument te redden. (foto © Domarchiv)

In de stad Aken hadden jongeren van 15 jaar zich gegroepeerd als "Domwache": een brandweercorps ter bescherming van het oudste Karolingisch monument bij een mogelijke luchtaanval. De jonge pompiers hielden dagelijks oefening en besproeiden dan de kurkdroge houten balken. Ze kenden de gebinten van dit monument als hun broekzak. Bij de aanval van 14 juli viel de brandbom ook op de Karlskapelle. De eeuwenoude balken van de meer dan duizend jaar oude koepel gloeiden maar dank zij hun dagelijks ingrijpen werd dit monument van de totale vernietiging gered. De binnenstad was omzeggens totaal verwoest.

Aken verwoest. Zicht van uit de Dom. (foto © Domarchiv)

Vlakbij Aken was de vliegbasis van Venlo-Herongen waar de Messerschmitts van het NJG 1 opstegen. Ze reageerden met een "*Terrorangriff"* en in de luchtgevechten werden niet minder dan 20 vliegtuigen afgeschoten: 15 Halifaxen, 2 Lancasters, 2 Wellingtons, 1 Sterling.

Ook de Canadese Halifax (B.II; serienr. DT.769; Squadroncode E.Q; "J" for Jane) stortte neer bij de boerderij Fellenoord in het Nederlandse Drunen, een gemeente van Heusden (Noord-Brabant, Nederland).

Neergestort in Nederland

Een ooggetuige uit Tilburg [17] doet verslag:

"*In de vroege morgen trekken meerdere groepen vliegtuigen van west naar oost en van oost naar west. Er wordt zwaar luchtafweer geconstateerd. Twee vliegtuigen vallen brandend neer in noordelijke positie, richting Waalwijk-Drunen, tengevolge van een luchtgevecht. Er is een zware vuurgloed oost, ver weg. Uit telefonische informatie bij de LBD in Waalwijk bleek, dat er twee vliegtuigen waren neergestort. Eén ten noorden van Waalwijk en één*

[17] Regionaal archief Tilburg, Kazernehof 75, Tilburg (013 549 45 70) "*Lijst slachtoffers begraafplaats Vredehof"*

tussen Waalwijk en Drunen. Dit laatste toestel behoorde tot het 408. Royal Canadian Air Force en was ingedeeld bij No.6 Group Bomber Command. Om 02.45 uur was het hoofd van de LBD te Drunen aanwezig op de plek des onheils. De machine brandde nog, zodat hij geen nationaliteit kon vaststellen. Er restte hem niets anders te doen dan de Rijksinspectie voor de Bescherming van de Bevolking in Den Haag, de Ortskommandantur te Tilburg en de Polizei-Offizier in Vught op de hoogte te stellen. In de vroege ochtend werd - nu in gezelschap van een marechaussee- wederom een bezoek gebracht aan de plaats waar de crash had plaats gevonden. Het toestel was geheel versplinterd. In de nabijheid lagen enkele zwaar verminkte lijken en overblijfselen van menselijke lichaamsdelen. Het was niet meer mogelijk om de lijken te identificeren. Op 15 juli vond men op één der lijken het registratieplaatje van George Brown. Het lijk werd van Brown werd afzonderlijk gekist, terwijl de overblijfselen van de overige niet-geïdentificeerde bemanningsleden in één kist werden geborgen. Op last van de Ortskommandant werden de lijken overgebracht naar Tilburg. Later bleek dat 5 bemanningsleden om het leven waren gekomen. Ze werden op "Vredehof "in Tilburg collectief begraven, vak A, rij 1." Twee crewmembers konden ontkomen".

Het vliegtuig was neergehaald door de Duitse nachtjachtpiloot Lt Rolf Bussmann (1./NJG1). De gesneuvelden waren *flightofficer* en piloot Alan Osborn Smuck, radio-operator en schutter Robert Barneveld, 20 jaar, boordwerktuigkundige sergeant John Foggon, 19 jaar, sergeant schutter Douglas George McKay, 23 jaar en sergeant schutter David Lloyd George Brown.

Slechts twee overlevenden

Staartschutter Sgt Bryce **Domigan** en *flightofficer* J.J. **Kelly** overleefden de crash. Kelly werd al vrij snel opgepakt en naar een krijgsgevangenkamp gebracht [18]. Domigan kon aanvankelijk ontsnappen. Hij stak de Nederlands-Belgische grens over en kwam in Heppen (Leopoldsburg) bij de schoonzus van de politieman Jozef Claes terecht. Hij was een agent van het netwerk "Marc" (opgepakt en op 3 november 1943 gefusilleerd in Brasschaat). Jozef Claeys en Jules Roelants brachten hem op 26 juli 1943 bij een smid in Tessenderlo. Daarna kreeg hij een tijd onderdak in Aarschot. Via de *Wite* Brigade van Mechelen en onderpastoor Nobels kwam Bryce Domigan een tijd in Hombeek terecht. Wanneer dat juist was en voor hoelang is niet achterhaald. We vermoeden dat het van begin tot 19 augustus geweest is.

[18] De gegevens van de ontsnappingsroute werden ons verstrekt door Bertje Ureel en/of overgenomen van de websitet: http://www.cometeline.org/

Van Hombeek naar de Pyreneeën

Sereant Bryce Domignan

Bryce Domignan zat verscholen onder de scène van het "Patronaat" (Katholiek Actiecentrum) in de Bankstraat waar Alfons Van Campenhout en zijn echtgenote destijds woonden in de conciërgewoning.

Het echtpaar Alfons Van Campenhout – Monica Vandeghinste woonde destijds in "het Patronaat". Fons was postbode en heeft zonder aarzelen Bryce onderdak geboden. Hij was een edelmoedig man. Hij zou nadien nog twee andere vliegeniers in zijn huis verscholen hoouden en stond er niet bij stil dat zijn hulp aan hen zijn leven, dat van zijn vrouw Monica en van de kinderen Willy, toen 15 jaar, en Lidy, toen 14 jaar, in gevaar bracht. Lidy huwde later Raymond Denteneer.

Deze foto dateert van later en is genomen in het ziekenhuis waar Monica verpleegd werd.

(foto © Denteneer-Van Campenhoout)

Domigan ging van daar naar Anderlecht waar hij drie dagen logeerde bij René Pirart in de Zonnebloemstraat. Mijnheer Delplace, de huidige eigenaar van de woning, verklaarde in januari 2010: "*Ik was er niet van op de hoogte dat hier ooit iemand van het verzet woonde. Ik kocht het huis inderdaad in 1975 van de familie Pirart, het werd door hen trouwens ontworpen. De man had hier een atelier waar hij eretekens vervaardigde, dat is al lang verbouwd. Na de verkoop kreeg ik nog lang postkaarten van piloten. Ik heb ze spijtig genoeg weggegooid want op dat moment wist ik absoluut niet waarom die hier terechtkwamen. Spijtig*".

Een ander piloot, Adriaan Van Bemmel, Amerikaan, was op 17 augustus neergeschoten na een raid op Regensburg. Het vliegtuig stortte neer bij Langdorp. Hij wist zich te redden en met zijn valscherm en landde in Testelt bij Averbode.

De Amerikaanse vliegenier, Adriaan Van Bemmel, die samen met Bryce Domingan trachtte te vluchten (foto © cometline)

Via dezelfde verzetsmensen van Aarschot en Mechelen kwam hij ook rond die tijd bij René Pirart in Anderlecht terecht. Hij is vandaar dan op 23 augustus vertrokken met de trein naar Tongeren en zo naar Parijs samen met Bryce Domigan. Twee Belgen hebben hen met de fiets op 10 september tot Saint-Jean de-Luz (departement Pyrénées Atlantiques, Frankrijk) gegidst.

Daar zijn ze op een boogscheut van de Spaanse grens op een Duitse patrouille gestoten. Omdat ze in burgerkleren waren, werden ze als spionnen aanzien.

Beiden werden naar de gevangenis van Fresnes overgebracht ten zuiden van Parijs. De Gestapo wou van hen vooral informatie bekomen over de ontsnappingsnetwerken. Domigan overgebracht naar Stalag Luft 6 in Šilutė (Heydekrug) in Litouwen. Het was het meest noordelijk gelegen Duitse kamp voor oorlogsgevangenen. Daarna kwam hij in Stalag Luft 3 terecht. Hij werd in 1945 bevrijd.

Na de oorlog stuurden Hombekenaars brieven naar Domigan. De familie woonde toen in het Schotse Kilmarnock.

John McHarg uit Kilmarnock vertelde: "*Bryce had drie broers (Ian, Charles, Robert) en twee zusters (Mary, Annie). Hij was de oudste van het gezin. Bryce had ook een halfbroer, Jock o'Neil. Op V-dag werd hij hier natuurlijk gehuldigd. Na de oorlog huwde hij met een meisje uit Kilmarnock. Het echtpaar kreeg twee kinderen. Sommige ouderen herinneren zich Bryce nog heel goed. Toentertijd was hij echt een rolmodel voor de lokale gemeenschap, hij betekende veel voor ons. Het huis waar hij woonde (Playing Field Crescent-Crosshouse) bestaat nog maar wordt bewoond door een andere familie. We kunnen het niet bevestigen maar denken dat Bryce ondertussen overleden is*".

In een aanbevelingsbrief van 3 januari 1947 heeft onderpastoor Nobels verklaard dat de Hombekenaar, Theodoor Geets, hem in contact bracht met Bryce Domigan.

Het rapport van Comete Kinship Belgium zegt dat Bryce (n°011,C) door de Witte Brigade van Mechelen is geholpen. Theo is dus deze schakel geweest.

Deze briefkaart met zijn foto en adres op de achterzijde liet Bryce in Hombeek achter.

(foto © Van Campenhoout)

4. De vliegtuigcrash van 30 juli 1943

BIJZONDERHEDEN OVER DEZE RAID

Datum: 30 juli 1943
Vertrekbasis: Knettishall, Suffolk (UK)
Eenheid: USAAF 388 Bomb Group 563
Inzet: 184 vliegtuigen
Target: Fieseler Werke, Kassel (Ruhr)
Verliezen: 12 vliegtuigen (+ 5 na landing)
Bijzonderheid : De Boeing 17F is om 9.30 uur boven Antwerpen door Flak 295 getroffen en neergehaald door een jachtvliegtuig. Hij viel in Berlaar. De 10 bemanningsleden redden zich met de parachute maar 5 werden onmiddellijk aangehouden. Twee hebben zich een tijd in Hombeek kunnen verschuilen met de hulp van onderpastoor Nobels en Theo Geets. Ze werden later toch nog gesnapt door de Gestapo. Slechts één lid kon zich bevrijden uit de bezette gebieden.
Getroffen door: Hans Walter Sander. 8/JG26

Het eskadron 563 van de Amerikaanse *388 Bomb Group* was begin 1943 getransfereerd van Wendover Field in Utah, USA, naar de RAF vliegvelden van Knettishall in Engeland. Ze maakten van dan af deel uit van de *Eight Air Force* onder het *Bomber Command.* Met de RAF heeft dit eskadron vanaf 17 juli 1943 tot einde van die maand nog mee de Ruhr bestookt. Nadien werd het ingezet op diverse raids ook in België, Nederland, Frankrijk, Polen, Noorwegen en Roemenië. Ze opereerden niet 's nachts zoals de RAF maar bij klaarlichte dag en hadden geen bescherming van jagers. Pas in 1944 had men Mustangs met voldoende reikwijdte ter bescherming van deze konvooien bommenwerpers.

Een raid op de vliegtuigfabrieken van Fieseler en Junkers in Kassel.

Op 30 juli, een heerlijk zomerse dag, werden de vliegtuigfabrieken van Junkers en Fieseler in Kassel aangevallen door twee formaties van de *Eight Airforce*. Een eerste attaque is er vanaf 9.10 uur en een tweede van 9.25 uur.

Twee *barakkenlager* waar vreemde werklieden werkten, ook uit België en Nederland, werden vernield (*Lager Waldau en Lager Wartheland*).

De fabrieken werden zwaar beschadigd en er vielen ook 157 doden. Wim Bor, een Nederlandse die in één van deze plaatsen werkte, schreef in zijn dagboek:

"*Om half elf terug luchtalarm, 2 uur lang. We hebben toen al een groot bombardement gehad, waarbij hal 52 werd vernield, het kameradschaftshaus kreeg een voltreffer, de Junkers fabrieken werden totaal buiten werking gelegd. In Werk 1 waren verschillende hallen kapot, in Waldau lagen verschillende huizen in elkaar, een bunker naast onze hal kreeg een voltreffer, 2 Hollanders, 6 Duitsers en enige Russen werden daarbij gedood. Ook in het kamp vielen enige voltreffers op barakken. Rondom onze hal vielen circa 10 bommen*".

1943: De vliegtuigfabrieken Junkers en Fieseler in Kassel werden op 30 juli zeer zwaar getroffen.
(foto© Fieseler-Archiv)

Een vliegend fort

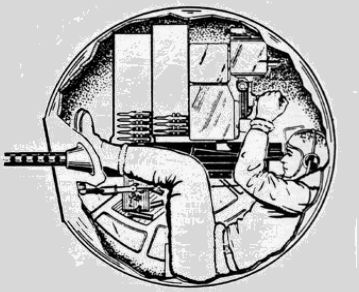
Deze Boeing B17 had (toen) tien bemanningsleden, drie meer dan de Hallifaxbommenwerper. Te weten:

1. **de piloot**	Hij was de hoogste in rang en verantwoordelijk voor het gehele toestel en de bemanning.
2. **de co-piloot**	De vliegenier die het toestel naar het doel en weer naar huis bracht.
3. **de bommenrichter**	Hij was ook frontschutter met een sector van 180° voor het toestel. Eens men het doel bereikte, wierp hij ook de bommen af.
4. **de boordwerktuigkundige**	Hij stond in voor de goede werking van de motoren.
5. **de koepelschutter**	Hij bediende de koepel op de rug van het toestel en dekte een sector van 360° boven het toestel af.
6. **de navigator**	Hij was radio-operator. Hij had als belangrijkste opdracht het toestel op koers te houden en de radioverbindingen met andere toestellen in de formatie en zo mogelijk met de thuisbasis te onderhouden.
7. **de stuurboordschutter**	De schutter aan de rechterzijkant van het toestel die als taak had om de sector van 180° aan die zijde af te dekken.
8. **de bakboordschutter**	Idem aan de linkerkant.
9. **de buikschutter**	De man die in een hachelijke positie onder de buik van het toestel in een draaiende koepel een sector van 360° onder het toestel moest afdekken.
10. **de staartschutter**	De schutter in de staart die als taak had om de sector van 180° achter het toestel af te dekken.

Men had aanvankelijk geen jagers met voldoende reikwijdte om de zware bommenwerpers op hun verre tochten naar Duitsland te begeleiden. Daarom werd de Boeing met zoveel geschut voorzien aan alle zijden. Zes van de tien vliegeniers waren schutters: één in de neus, één in de wendbare bovenkoepel, twee in de flanken, één in de staart en één in de wendbare buikkoepel. Alles tezamen waren twaalf 12,7 mm (5 inch) mitrailleurs op de vijand gericht. De Boeing 17 werd daarom ook een **"vliegend fort"** genoemd. De Duitse jagers kenden de zwakke plek van de logge bommenwerpers van de RAF die geen verweergeschut onderaan hadden. Daarom werden ze langs onder aangevallen en de prooi kon het gemakkelijkst in de buik getroffen worden. De grote nieuwigheid was dan ook dat de vliegende forten nu uitgerust werden met een schutskoepel in de buik.

De boordschutter onderaan het vliegtuig zat eigenlijk in een niet bepaald comfortabele, hachelijke positie. Hij zat in een harnasgondel aan zijn tweeloop mitrailleur en kon zodoende snel in alle richtingen draaien, om het vijandelijk vliegtuig te blijven volgen met zijn geschut met dubbele loop.

De staartschutter had een dubbel geschut, maar zag de vliegtuigen die achtervolgden voortdurend in zijn richting schieten.

Aan de zijkanten van de B-17 stonden twee schutters in een bijna open deurgat aan hun eveneens tweeloopgeschut. Zij stonden tijdens het gevecht in de koude luchtstroom en praktisch onbeschermd voor vijandelijk vuur.

De vliegeniers droegen allen met wol gevoerde kleding en laarzen tegen de koude hoogten. Als ze op 12.500 meter hoogte vlogen was deze dikke kledij zeker geen luxe; tevens moesten ze zuurstofmaskers dragen omdat er nog geen drukcabine was.

Na het lossen van de bommen ging het vliegtuig stijgen omdat het lichter werd. Veel B-17's gingen toch verloren door afweergeschut of Duitse jagers. Andere kwamen gehavend, vliegend op drie of zelfs twee motoren, op hun basis terug. Toen de productie in mei 1945 werd gestopt, waren er 12.726 toestellen gebouwd, waarvan 6.981 door Boeing en de rest door Douglas en Lockheed.

Neergestort in Berlaar

De bewuste Boeing B-17F-90-BO 42-30202 werd om 09.30 uur boven Antwerpen door luchtafweer getroffen (Flakabteilung 295) en kreeg het een genadeschot van de jachtvlieger Hans-Walter Sander (8./JG26). De tweede motor vatte vuur. Gelukkig kon de ganse crew het toestel tijdig met parachutes verlaten. Hun leven konden ze redden maar de weg naar de vrijheid werd een hachelijk avontuur.

Dat waren:

Piloot:	F/O **Earl Eugene Pickard**	kon ontkomen tot in Frankrijk
Copiloot:	F/O **William "Billy" J. Hooker**	de enige die Engeland bereikte
Navigator:	2/Lt **Robert J. Hoke**	bleef langst ondergedoken
Bommenrichter:	2/Lt **Wallace M. Soderberg**	ontsnapt**, verbleef in Hombeek**
Boordwerktuigkundige:	T/Sgt **Walter Togel**	landt in Lint, opgepakt
radio-operator:	Sgt **Orville Lewis**	landt in Duffel, opgepakt
flankschutter:	S/Sgt **Sam H. Tucker**	landt in Kontich, opgepakt
flankschutter:	S/Sgt **Ralph May**	landt in Duffel, opgepakt
buikkoepelschutter:	S/Sgt **Harlan Oakberg**	landt in Kontich, opgepakt
staartschutter:	S/Sgt **Donald M. Boyd**	ontsnapt**, verbleef in Hombeek**

Gered door de parachutes

Antoine De Sutter uit Berlaar vertelde:
"*Volgens een interview dat ik had met Emma Van Hove is het vliegtuig neergekomen in de Bosstraat en de streek gekend als Broek Els. Stukken lagen over een grote oppervlakte verspreid. Slechts drie van de vier motoren zijn teruggevonden. De boerderij van Emma Van Hove -een dochter van de landbouwer- werd vernield maar in de hoeve waren geen doden en gekwetsten. De wrakstukken van het vliegend fort werden geplunderd door de bevolking. Er is naderhand een geldinzameling geweest voor het landbouwersgezin". Pierre Koreman (conservator van Bunker & Vliegtuig Archeo Antwerpen) ondervroeg ooit Emile Heylen te Berlaar. Zijn getuigenis strookt met deze van Emma Van Hove. Emile voegde eraan toe dat een van de motoren in de Kleine Nete is gevallen".*

De rapporten vermelden dat het toestel zou neergehaald zijn om 9.30 uur. Als dat zo is dan zou de Boeing op de heenvlucht gecrasht zijn met nog een volle bomlading. Dit is niet zo. Een recente getuigenis van de staartschutter Donald Boyd maakt duidelijk dat het vliegtuig om 10 uur aan een motor werd getroffen. Het verloor hoogte en er stond niets anders op dan te springen en het leven te redden. De parachutes zijn neergekomen in de omgeving van Rijmenam en Putte.

Het moet aartsmoeilijk geweest zijn om als Engelstalige in een vreemd bezet land een uitweg te vinden om aan de Duitsers te ontkomen. Bedenk daarbij dat de Amerikanen overdag vlogen en neerdalende parachutes ook aan het oog van de Duitsers moeilijk konden onttrokken worden. Vijf vliegeniers werden kort na hun neerkomen opgepakt.

De radio-operator Orville Lewis en de flankschutter Ralph May waren in Duffel geland. De boordwerktuigkundige Walter Togel verzeilde in Lint en werd daar opgepakt. De buikkoepelschutter Harlan Oakberg en de flankschutter Sam Tucker werden in Kontich gearresteerd. Ze kwamen uiteindelijk in Duitse krijgsgevangenkampen terecht in Oostenrijk en Polen. Ze zijn pas vrijgekomen na de capitulatie.

De piloot Eugene Pickard is kunnen ontkomen naar Frankrijk maar is daar in augustus 1943 toch gearresteerd.

Navigator Robert Hoke werd in 1944 toch nog gesnapt.

Copiloot Billy Hooker die als enige wist te ontkomen uit de handen van de Duitsers.

Navigator Robert Hoke heeft bijna een jaar op diverse onderduikadressen in het Brusselse vertoefd. Hij heeft gelogeerd bij de familie Hoebanckx die op 25 maart 1944 door de Gestapo werd opgepakt. Hij wist nog te ontkomen maar liep in april 1944 tegen de lamp en werd naar Polen gedeporteerd, en verbleef in Stalag Luft 3 te Zagan.

De enige die met de hulp van plaatselijke verzetslieden de weg naar de vrijheid kon vinden, was copiloot Billy Hooker.

Op 12 oktober 1943 stond hij als een vrij man terug op Britse bodem.

Donald Boyd en Wallace Soderberg

De staartschutter Donald Boyd en de bommenrichter Wallace Soderberg hebben zich ook kunnen redden met de parachute en kwamen neer op differente plaatsen in de regio Lier - Mechelen. Boyd spreekt van een bosrijke omgeving en noemt het "Gent". Dat kan onmogelijk de stad geweest zijn. Ze konden zich schuil houden en zo vermeden ze in Duitse handen te vallen zoals de vijf andere vrienden uit hun vliegtuig. Diverse verzetslieden ontfermden zich over hen. Zij kwamen na een tijd terug samen. Ze werden overgedragen aan mensen van de ontsnappingslijn Comète. Dan is het fout gelopen en wellicht nog in september werden ze gesnapt en tot de bevrijding in 1945 krijgsgevangen gehouden. Het is niet zo eenvoudig hun weg op zoek naar de vrijheid correct te reconstrueren. Er zijn de verslagen, meestal naderhand opgesteld (Comète) en ook de verklaringen uit eerste – en uit tweede hand. Er is onduidelijkheid, soms zelfs tegenspraak.

Bij het nasporen van hun eerste schuilplaatsen tot ze met valse paspoorten naar Frankrijk begeleid zouden worden, hebben we ons laten leiden door feiten. Deze zijn (1) de versie van Donald Boyd zelf [19], (2) een brief van Nobels [20], (3) een brief met foto's van Jos Bastijns [21], (4) een verklaring van een familielid Op de Beeck [22], (5) het archief Van Campenhout met foto's in Hombeek nagelaten [23], (6) de verklaring van Basil Van Dromme [24].

Boyd doet een aangrijpend verhaal en zegt in een bosrijk gebied in Gent (?) te zijn geland. Hij verbergt zich in een gracht tot het duister is. Een boer geeft hem wat voedsel, brood en koffie en zure melk en ook een kaart. Het is ongewoon moeilijk om een zinnig gesprek aan te gaan. De nacht brengt hij in open lucht door. Gelukkig is het warm. De volgende morgen treft hij hooiwerkers aan op het veld en tracht de aandacht van een van hen te wekken. Deze wijst een schuilplaats aan en gaat hulp halen. Dan komt Jessie Van Dromme uit Rijmenam, een jonge vrouw die perfect Engels spreekt. Ze geeft hem burgerkleren. Zij heeft hem in contact gebracht met iemand uit het verzet. Boyd spreekt niet expliciet over Hombeek. Hij zegt wel tussen Gent(?) en Rijmenam verschillende locaties te hebben aangedaan.

Deze foto in burgerkleding (© Van Campenhout, Hombeek) is gemaakt voor het valse paspoort. We hebben ons de bedenking gemaakt of Gent iets kan te maken hebben met het gehucht "Klein-Gent" in Hombeek?

Waar Soderberg is neergekomen blijft een vraagteken. Het is vrijwel zeker dat hij na een gelijkaardig voorzichtig contact met betrouwbare burgers bij Jules Op de Beeck in Putte is terechtgekomen. Flor Van Vlasselaer, auteur van een boek over de oorlogsgeschiedenis van Putte, weet dat de gebroeders Jef en Jules Op de Beeck erg actieve verzetstrijders waren. Jef werd op 23 mei 1944 te Putte neergeschoten door de Duitsers. Flor sprak recent nog met de 81-jarige zuster van Jules Op de Beeck. Zij vertelde dat haar broer iets te maken had met het onderduiken van *een piloot.* Zonder dat Flor daarover had gesproken, herinnerde ze zich nog duidelijk de naam "*Wallach*" Soderberg. Hij heeft daarna toch nog zijn crewmaat Boyd ontmoet. Ook deze foto in burgerkleding (© Van Campenhout, Hombeek) is gemaakt voor het valse paspoort

Wallace Soderberg in Utah geboren (°8.9.1921), was op 17 maart 1942 ingelijfd bij de USAAF. Hij stierf op 10.9.1967 in Los Angeles, California.

19 Frans Van Humbeek wist met de kinderen van Boyd begin dit jaar in contact te komen. Hun vader, herstellend van een hartoperatie, heeft hem toch de versie van de ontsnapping zoals hij het zich nog herinnerde, doorgemaild. We drukken ze af op blz 35.

20 Op 3 januari 1947 schreef A Nobels, dan aalmoezenier van het Belgisch leger, een aanbevelingsbrief voor Theodoor Geets. (Militair dossier van Adolf Nobels). Zie brief in extenso blz. 46.

21 Jos Bastijns, zoon van de verzetstrijder Richard Bastijns, getuigt over het verzetswerk van zijn vader en zijn betrokkenheid met Theodor Geets. Hij vermeldt de piloten Fay, Boyd en Soderberg. Hij voegt er foto's bij van deze twee laatste die toen genomen zijn. Bericht van 10 juli 2006 aan Ward De Kempeneer (zie blz. 45).

22 Flor Van Vlasselaar, geschiedschrijver van Putte, gaf aan Frans Van Humbeek bijzonderheden over de familie Op de Beeck.

23 Raymond Denteneer, schoonzoon van Alfons Van Campenhout, gaf Hoembeka inzage in het persoonlijk dossier van zijn schoonvader met bewijs van het verblijf van beide Amerikanen in Hombeek.

24 E-mailcorrespondentie van Basil Van Dromme met Frans Van Humbeek. Boyd verbleef bij zijn ouders. Persoonlijk toebehoren van Boyd waren nog in zijn bezit en werden recent overgemaakt.

Boyd en Soderberg hebben mekaar na zekere tijd terug ontmoet. Volgens Boyd is dat in Laken gebeurd bij Achilles Olieu. We weten met zekerheid dat dit voordien heeft plaatsgehad. Er is een groot vermoeden dat zowel Jessie Van Dromme van Rijmenam als Jules Op de Beeck van Putte voeling hadden met Richard Bastijns van Heist-op-den-Berg. Hij is een verzetstrijder van het eerste uur die zijn edelmoedigheid met de dood bekocht. Richard Bastijns kende de Hombekenaar Theodoor Geets van op het werk, de belastingdienst te Mechelen, en ze waren beiden in dezelfde verzetsgroep. Zijn zoon, Jos Bastijns, brengt duidelijkheid dat beide Amerikanen bij zijn ouders thuis hebben gelogeerd. Hij heeft de foto's nog. Beiden staan thuis in de deuropening. Soderberg werd gekiekt in werkmansplunje in de zomerse tuin.

Augustus 1943: De twee vliegeniers in burgerkleren te Heist-op-den-Berg.
Soderberg in de tuin en Boyd en Soderberg in de deuropening ten huize Bastijns. (Foto © Jos Bastijns)

Het is erg waarschijnlijk dat ze van Heist-op-den-Berg naar Hombeek zijn gekomen bij Fons Van Campenhout. Nobels bevestigt dat in een brief en zegt dat Geets ze aanbracht. Dit scenario had zich een paar weken eerder al voorgedaan met de Schot Domingan. In Hombeek waren ze ook samen. Er zijn daar ook weer foto's genomen zowel gezamenlijk als apart. Ze zijn dan mooi opgekleed omdat deze foto's voor hun vals paspoort dienden.
Nobels heeft hen wellicht in contact gebracht met zijn goede vriend Achilles Olieu die, zoals hij, ook lid was van het OMBR (Organisation Militaire Belge de Résistance). Daar in Laken hebben ze wellicht wat langer verbleven, wachtend op het goede moment om met de ontsnappingslijn van Comète het land te verlaten.

Augustus 1943: De twee vliegeniers Boyd en Soderberg in burgerkleren te Hombeek. (Foto © familie Van Campenhout)

Op 12 augustus is hij definitief verdwenen. Boyd had met Achilles Olieu contact. Dat kan ook geduid worden met de foto die hij in Amerika had van zijn weldoener. Wellicht is deze na de oorlog naar hem gestuurd. Zeer opmerkelijk is wel dat op de foto ook Adolf Nobels en Mousset afgebeeld zijn. Nobels had Boyd bij Olieu gebracht. De rol van Louis (?) Mousset kennen we niet. Het was voor Boyd ook niet klaar hoe hij in die tijd van her naar der gebracht werd en wie al die mensen achter de schermen waren die hem hielpen te ontkomen.

1943: Drie mannen uit het verzet. Van L.n.R. (Louis ?) Mousset, Adolf Nobels en Achilles Olieu. (foto © Donald Boyd, USA)

Olieu werkte in de verzetsgroep "Luc-Marc" en die liet zich voor het overbrengen van vliegeniers bijstaan door de zogeheten ontsnappingslijn "Ugeux-Dumon" in het netwerk Comète. Lily Dumon, alias Michou, leidde deze lijn. Deze legendarische vrouw heeft meer dan 250 bemanningsleden naar de vrijheid geloodst. Toen ze in augustus 1943 ook Boyd en Soderberg hielp, waren al zeer veel mensen in de verzetslijnen opgepakt onder wie haar vader en haar zuster.

Boyd herinnert zich dat bij al die verschuivingen van de ene plaats naar de andere, ze op den duur nog met elf samen waren. Hij zegt:

"We waren allen in burgerkledij en voorzien van een vals paspoort en gaven ons uit voor een voetbalploeg. De drie gidsen die ons vergezelden, spraken vloeiend Frans, Duits en Engels. De bewuste dag van onze aanhouding hadden we van 's morgens vroeg tot de middag met de trein gereisd. (Hij vertelt er niet bij waar ze dan waren maar de klassieke transporten gingen over Parijs.) *We probeerden ergens het middagmaal te nemen en er werd ons aangeraden de groep op te delen. Op een lange boulevard gingen we een restaurant binnen, direct naar boven de handen wassen. Daar overlegden we wie bij wie zou gaan zitten. Alles leek vlot te verlopen tot plots enkele minuten later luid weerklonk: "Handen omhoog!". Een tiental Duitse mannen van de Gestapo hield ons aan. Het is me altijd bijgebleven hoe ik daar gesnapt werd terwijl ik mijn haren kamde, de trappen ben afgelopen met de handen in de lucht en toen ik beneden in de camion klauterde, nog altijd mijn kammetje in de handen had. Van daar zijn we weggebracht naar Frankfurt in Duitsland".*

Het verhaal van Boyd gaat verder over zijn krijgsgevangenschap, het verhoor in afzondering om uit te maken of hij geen spion was, zijn militaire identificatie via het Zwitserse Rode Kruis en zijn overbrengen naar Stalag 17-B in Krems in Oostenrijk. Hij kreeg slechts één maaltijd per dag, mocht iedere maand een bericht sturen en ontvangen van thuis, kaartspelen om de verveling tegen te gaan maar ook sporten en elke maand ontluizing. De gevangenen waren vlugger op de hoogte van de landing in juni 1944 dan hun bewakers. De hoop groeide om met Kerstmis terug thuis te zijn maar het Ardennenoffensief strooide roet in het eten. In april 1945 moesten allen die nog konden marcheren Krems verlaten omdat men wilde vermijden dat ze in Russische handen zouden vallen. Na 35 dagen was alles voorbij. De tanks van generaal Patton en de infanterie kruisten hun weg.

Met C-47 Dakota's werden de Amerikanen overgevlogen naar Nancy in Frankrijk en nadien naar Le Havre getransporteerd. Vandaar bracht de boot hem naar New York en zo met de trein naar huis.

Van Wallace Soderberg is geen sprake meer in zijn relaas. Was hij nog in zijn gezelschap bij de arrestatie ? Hij zou op 4 september 1943 opgepakt zijn en in kamp Stalag 3 verbleven hebben maar de omstandigheden zijn niet bekend. Hij is in 1967 in Los Angeles overleden en was pas 46 jaar oud.

Hoe een dubbeltje rollen kan

Het doorspelen van de Hombeekse informatie met de foto's aan Frans Van Humbeek, had deze benieuwd gemaakt en hij zocht hen op in de USA. Op 30 januari 2010 had hij een eerste gesprek met Linda Boyd, de dochter van Donald. Haar vader Donald was nog in leven maar verbleef in een rusthuis voor een hartoperatie. Via Linda en haar broer Ron kreeg hij fragmenten te lezen van zijn ontsnappingsverhaal.

We citeerden reeds uit dit boeiend relaas van onze vliegenier maar het is zeker de moeite waard het hier compleet te brengen. Hier volgt het:

Het oorlogsrelaas van Donald Boyd anno 2010:

"It is during the third raid, on Kassel, Germany. This was the longest raid into Germany. We were flying above 30.000 feet, hit by ground Flak, fire in number three engine, all crew bailed out around 10.00 am. I landed in a wooded area in Ghent, Belgium, hid in a ditch until after dark I found a Belgian farmer who helped me with map and food, sour milk, black bread and coffee. Try to imagine him speaking French, me English, neither one understood each other. He tried to explain which way I should go. .... After getting out, found hedge row, laid down and went to sleep. Thank God it was warm. Next morning, awoke to find people working in hay field. I was able to get one's attention. He told me to stay hidden and left to get someone who would help me. Soon he returned with Jessie Van Dromme, a young lady who spoke perfect English. She provided a bicycle. They outfitted me in civilian clothes.

I rode the bicycle into the countryside with a member of the Belgian underground. I met up with Achille Olieu, a member of Belgium underground. I stayed with Achille and his sister. When I arrived at Olieu's house, Soderberg was there. Eventually there were 16 all together, this group included other Americans that had been shot down.

From Ghent to Rijmenam Belgium we travelled from location to location, until eleven of us were ready to start the journey to freedom. We travelled as a soccer team, with three guides, all spoke English, German, and French. We all had false passports, and dressed in civilian clothes. We boarded a train in morning about noon. Decided to get off for lunch, we were told not to walk all together, so started down long boulevard, arrived at restaurant, went upstairs to wash and decided who would eat with each other. Everything was going ok. To our surprise, five to ten minutes later, we were told "Hands Up". About ten German Gestapo officers had us under arrest.

I will always remember combing my hair, we were marched downstairs into truck, I still had the comb in hand above my head. We were transported to Frankfurt, Germany. What next!? Only name, rank, and serial number 12168148. They kept me and others in solitary confinement for eleven days, until they found out that I was a US Military Personnel through Red Cross in Switzerland. I was interrogated by a German officer, who spoke perfect English. From Frankfurt, Germany, we were placed on a train, 30 to 40 in each car, headed for Krems, Austria. Our first night we viewed British bombing factory, not too far from our train, scarrey.

We arrived in the POW camp of Krems, Stalag 17-B, about 15 to 20 barracks. Each barracks had two sections, 50 or more men in each section, wash stalls in middle, cold water only. One stove, very little fuel. The first winter not too bad, we used bunks and siding for fuel. Our beds consisted of straw and burlap, no pillow, one blanket. We received, most of the time, one Red Cross parcel a month, often shipment did not get through. They consisted of cigarettes, powdered milk, coffee, Spam (meat), one D-bar chocolate, vitamin pills, C-rations. We received mail from home, all censored. I was able to write one card and one letter each month. I only received one parcel, all others were stolen along the way. One meal a day; soup, bread, coffee, potatoes, corn, barley, rutabagas. We had one spoon and a milk can to eat from. Two roll calls each day, sometimes more. Red Cross provided musical instruments, basketball, softballs and boxing equipment. Each month it was required to be de-loused. I played lots of cards. Food and cigarettes were used for money. Next to our compound, there were Russian POW's. It was not uncommon to see 8-10 POW's being carried to their grave on the shoulders of their mates

We were able to receive news about War conditions from home made crystal sets. We knew about the invasion before the Germans guarding us did. Everything looked like we would spend only one Christmas as POW's. Our morale was sky high. Then came the Battle of the Bulge, with this setback, another Christmas in prison.

April 1, 1945. We were told to be ready to move, the Germans did not want the Russians to liberate us. All POW's able to march left Krems, headed towards American lines. After 35 days, we met up with General Patton's 3rd Armoured Division in a town called "Ach". Along the way we viewed many political prisoners slain. Received word, the death of our President Roosevelt. On May 5-6 we slept in a forest, only to be covered with 4-6 inches of snow.

American troops arrive, what a spectacular sight! Armoured tanks and foot soldiers. Within days we were transported by C-47's to Nancy, France, then to Camp Lucky Strike, then on a troop transport called USS Round Robin, from Le Havre, France to NYC Harbour. I can recall wanting to buy shoes in New York was unable, no shoe stamps. From NYC to Newark. New Jersey to catch train, ... to Dansville. .....
What a journey!".

In de gesprekken met Donald Boyd na zijn herstel zijn vele namen van verzetsmensen vernoemd zoals Achille Olieu, Mousset en Hanson en natuurlijk ook Jessie Van Dromme, zijn redster die goed Engels sprak. In het relaas komt ze uitvoerig aan bod. Hij bezat nog een foto van haar uit de tijd en stuurde die door samen met de foto van Mousset, Nobels en Olieu. Het is waarschijnlijk dat beide foto's na de oorlog naar de United States gestuurd zijn door Jessie zelf die lang schriftelijk contact had met Donald.

Jessie Van Dromme-Turnbull bij enkele oorlogskruisen. Donald Boyd: '*I couldn't thank her enough for all she did for me, risking her life*". (foto © Donald Boyd)

Een zoektocht in Rijmenam leidde naar haar zoon Basil Van Dromme. Hij verklaarde : "*Mijn moeder, Jessie Turnbull, was Engelse en van Brighton afkomstig. Ze huwde hier in 1936 met mijn vader die schoenmaker was. Ze gingen in Rijmenam in de Hoogstraat 101 (nu 47) wonen. Mijn moeder heeft inderdaad Donald helpen ontsnappen. Veel wou ze daar niet over kwijt. Ze vertelde me wel dat ze ongelooflijk veel risico's had genomen. Nadat ze ook een andere piloot hielp ontsnappen werd ze opgepakt door de Duitsers. Misschien werd ze verraden. Ze was van mij in verwachting en werd naar Antwerpen gevoerd. Daar heeft een Duitse dokter bevolen om haar niet op een transport naar Duitsland te zetten. Die dokter heeft ons leven gered. Met Donald zijn we altijd in contact gebleven, we krijgen van die dankbare man nog altijd kaartjes. Mijn moeder overleed op 16 mei 2001*."

Na 67 jaar ring terug

Toen Basil het hele verhaal van Boyd te horen kreeg, kwamen heel wat emoties naar boven: *"Jongens toch, wat brengt dit toch allemaal in een mens los. En ik was dan niet eens rechtstreeks betrokken bij dit oorlogsgebeuren. Mijn moeder en vader spraken er zeer zelden over, zeker niet met andere mensen. Een vijftiental jaar geleden is er nog een vriend van Donald Boyd bij mijn oude moeder geweest met groeten van hem.*

Ze was toen reeds erg hulpbehoevend en natuurlijk was zij de kluts kwijt en stond ze eerst weigerachtig tegen deze voor haar onbekende persoon. Mijn echtgenote en schoonzus hebben die man dan opgevangen".

Hij wist dat zijn vader de militaire kledij van Donald had begraven onder bomen in de Rijmenamse bossen. Hij ging op zoek en: *"Maar wat meer is, in de nalatenschap van mijn ouders vond ik een ring en een armband van Donald. Op de achterkant van de armband stond het militair registratienummer van Donald. U weet dat hij hier burgerkledij kreeg en dat alles moest verdwijnen, dus ook deze armband en ring (verlovingsring?) moesten verstopt worden".*

Familiefoto genomen op Thanksgiving, 6 december 2009. Rechts een fiere Donald Boyd met zijn achterkleinzoon Conor Kelly. In het midden Ronald Boyd (zoon van Donald) en links Linda Boyd, dochter van Donald. Een van zijn dochters staat niet op de foto. In maart 2010 heeft de familie zijn 87ste verjaardag gevierd. (Foto © Meghan Kelly)

Frans Van Humbeek bracht Basil terug in contact met de dochter van Donald. Na 67 jaar werden de juwelen terugbezorgd.

Het hoeft niet gezegd dat Donald Boyd en zijn familie erg opgetogen waren over het gebaar van al die mensen *Oversee* die toch niet vergeten zijn wat "bevrijd worden" allemaal kon betekenen.

Onderpastoor Nobels

Adolf Nobels (1906-1977)

Omdat de de Hombeekse onderpastoor Nobels een zo primordiale rol heeft gespeeld bij het onderduiken en ontsnappen van *"piloten"*, bestemmen we hier een kapitteltje speciaal aan hem en zijn vaste bondgenoten, Richard Bastijns en Theodoor Geets.

Het staat ondubbelzinnig vast dat Nobels een spilfiguur in het verzet tegen de Duitse bezeting is geweest. Zijn patriottische ideeën werkten stimulerend op jonge idealisten zoals Theodoor Geets en anderen. Zijn inzet was niet zonder risico zowel voor hem zelf als voor wie hij hierbij betrok. Hij ontsnapte ternauwernood aan de Gestapo begin augustus 1943. Op donderdag 12 augustus moest hij ijlings de plaat poetsen en verliet hij Hombeek voorgoed. Met gedreven idealisme heeft hij zich steeds ingezet zowel in zijn parochiewerk bij ons als in het verzet. In één van onze eerste nummers van het kringblad hebben we over hem al bericht. Dat is inmiddels 25 jaar geleden. (Zie: " Info", 1987, blz 52 e.v.)

Een moeilijk begin

Adolf Pieter F.E.I. Nobels werd te Mechelen geboren op 29 mei 1905 als zoon van J. M. Jules Nobels en Maria Mertens de Wilmars. De familie Nobels genoot in de stad Mechelen veel aanzien zowel in het bedrijfsleven als in de magistratuur en zelfs in de politiek. Jules Nobels, eerste schepen, had eerder Vlaamse ideeën daar waar andere gezinnen francofiel gericht waren. Adolf Nobels groeide daarin op. Een deel van zijn jeugd zou hij in Engeland doorgebracht hebben in gemengd onderwijs. Na de humaniora zou hij eerst rechtenstudies hebben aangevat en een vriendin gehad hebben. Bij een ernstige longaandoening en operatie zou hij besloten hebben priester te worden[25]. Alleszins staat vast dat hij op 16 augustus 1926 als 21-jarige één jaar militaire dienst heeft gedaan bij het tweede Medisch Corps (seminarist ?). Volgens zijn militair dossier was het actieve dienst en op 1 april 1928 kreeg hij de graad van korporaal en op 11 maart 1931 die van sergeant. Na zijn seminarietijd werd hij op 9 maart 1933 aalmoezenier benoemd. Significant is wel dat hij bij het leger de keuze maakte voor het Franstalig regiem. De jonge priester werd eerst onderpastoor in Heverlee waar hij een nieuwe jeugdbeweging oprichtte in het Sint-Antonius-Patronaat. Hij noemde ze kortweg het S.A.P. Daarna werd hij onderpastoor in Borsbeek.

In Hombeek zat men in die jaren wat in de verdrukking. De oudere pastoor De Ridder hield zich hoofdzakelijk bezig met opzoekingen en geschiedenis en liet het parochiewerk over aan zijn helper, de 65-jarige onderpastoor Dierckx. In oktober 1935 werd deze vervangen door Jozef Van de Heuvel. De pasgewijde dynamische onderpastoor bracht opnieuw schwung in het verenigingsleven. Zijn jeugdig enthousiasme was zo grenzeloos dat het Bisdom hem na anderhalf jaar argwanend verplaatste naar Deurne. Een protestmars op Mechelen onder leiding van Wis Vekemans kon niet baten. Het toeval wilde dat aan de poorten van het bisdom een tweede groep betogers uit Borsbeek stond. Zij eisten hun onderpastoor terug: Adolf Nobels.

De grote bezieler

Zes jaar, van juni 1937 tot midden augustus 1943, is Nobels de grote bezieler geweest van de katholieke actie, de jeugdwerking in het bijzonder. Naar analogie van de "Sappekes" in Heverlee noemde hij de jongens van zijn jeugdbeweging in Hombeek de "Mappekes". M.A.P. stond immers voor Martinus-Patronaat. Onder zijn invloed werd het brave pauselijk uniform over boord gegooid. Nobels en zijn naar de scouts gerichte groepering kozen voor een nieuw groen-geel uniform met het PX-embleem. De lederen borstriem en de zwarte muts in scheepjesvorm gaven het geheel een militaire look. Hij kocht tenten en de jeugd ging voor het eerst als kranige krijgsmannen op kamp. Een zeker militarisme was de proost niet vreemd.

[25] Enkel genoteerd uit een interview van Céline Melchior-Janssens.

1941: Desiré De Smedt uit de Walestraat in het nieuw "Nobels"-uniform van MAP. Hij heeft de proost meermaals vergezeld op zijn riskante tochten in Brussel en elders. Zijn compagnie moest de aandacht van de Gestapo afleiden en de indruk verwekken dat een vader met zijn zoon op stap was.

De wat oudere leden die de jeugdbeweging ontgroeid waren, besloten zich te verenigen in een nieuwe formatie die OLMAP werd genoemd. Dat stond voor Oud-leden van het Martinus-Patronaat.

Onder de oorlog zijn het vooral deze jongelingen die doordrongen geraakten van het patriottisch gedachtegoed van Nobels. Uit Vlaams Nationalistische middens werden de leden van OLMAP wel eens verweten dan het allemaal "*Anglofielen"* waren. Het "patronaat" kreeg ook een nieuw uitzicht: nieuwe muurbekleding in groen en gele eternitplaten, nieuwe toneelscene met schuifdoek, nieuwe banken en stoelen. Om dat allemaal te bekostigen werden voor het eerst grote Vlaamse kermissen opgezet. Ze werden gehouden in de zomer van 1938 en in 1939 in de toen nog boomrijke siertuin van villa Windsor van Henri Stroobants en Frans Jacobs. Op de puntgevel van de villa prijkte een groot chiro-embleem dat 's avonds verlicht werd. Deze kermissen trokken gedurende meerdere dagen een massa volk aan. De opbrengsten waren navenant en men zou er beslist mee veder gegaan zijn had de oorlog in 1940 geen roet in het eten gegooid. Pas in 1947 nam men de draad weer op. Nu noemde men het "Pallieterkermis" en deze ging door in de tuin van de pastorij.

Toen eind 1938 pastoor Frans De Ridder op pensioen ging werd hij vervangen door pastoor Frans Nijs. Hij was een heel andere persoonlijkheid, eerder autoritair en zelfgenoegzaam. Zijn ascetisch gestrenge figuur stak fel af tegen de rondborstige postuur van de onderpastoor wiens bolblozende wangen met twee kuiltjes erin bestendig een beminnelijk optimisme verrieden. Zijn ogen flikkerden ononderbroken en als hij met zijn zware damesfiets door de straten peddelde groette hij vriendelijk lachend al wie zijn weg kruiste.

1939: Op de Vlaamse Kermis in de tuinen van Windsor was er ook een staminee. De lachende onderpastoor Nobels aan een tafel met Henri Stroobants, eigenaar van Windsor, meester Eugeen Goovaerts, voorzitter van de katholieke actie en de 25-jarige Louis Buelens, hier in het kerkelijke Swiss-ornaat als "garde" van de feestelijkheden.

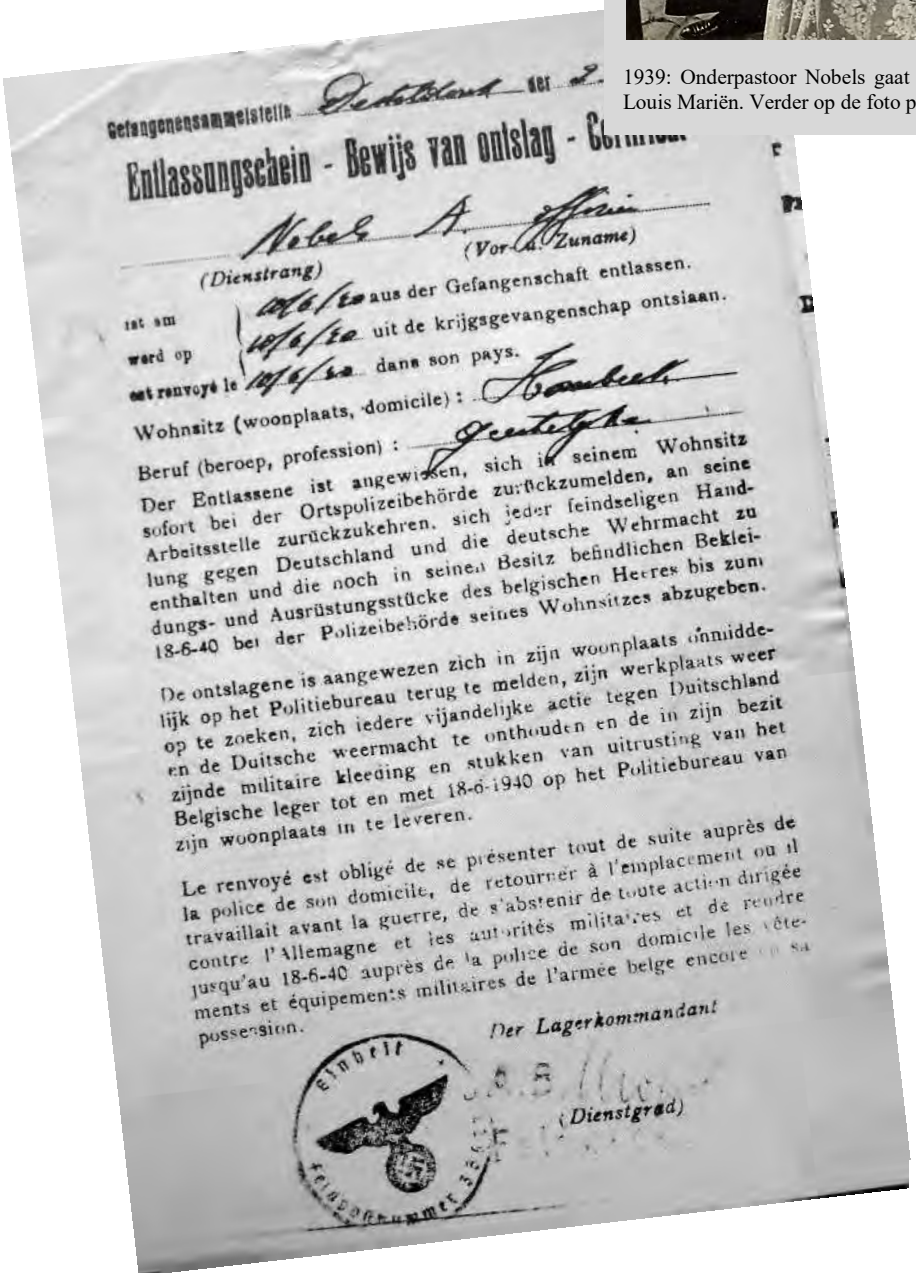
Zijn sermoenen waren ook af, pareltjes van welsprekendheid, ongekunsteld, echt uit zichzelf. Hij deinsde er niet voor terug onder de oorlog het nieuwe regime als antichristelijk te bestempelen. Algemeen hoorde men: "*den onderpastoor, die kan toch schoon preken!"*

Ook begeesterend vaderlander

In september 1938 werd A. Nobels opgeroepen bij het Belgisch leger.
Bij de algemene mobilisatie, eind 1939, diende hij bij het 5de Linieregiment.

1939: Onderpastoor Nobels gaat voor als celebrant bij de eremis van pater Louis Mariën. Verder op de foto pastoor Nijs en hoofdonderwijzer Mariën.

Gefangenensammelstelle Deutschland der 2.

Entlassungschein - Bewijs van ontslag - Ce

Nobels A. Jean
(Dienstrang) (Vor- u. Zuname)

ist am 10/6/40 aus der Gefangenschaft entlassen.
wird op 10/6/40 uit de krijgsgevangenschap ontslaan.
est renvoyé le 10/6/40 dans son pays.

Wohnsitz (woonplaats, domicile) : Hombeek
Beruf (beroep, profession) : Gemeente

Der Entlassene ist angewiesen, sich in seinem Wohnsitz sofort bei der Ortspolizeibehörde zurückzumelden, an seine Arbeitsstelle zurückzukehren, sich jeder feindseligen Handlung gegen Deutschland und die deutsche Wehrmacht zu enthalten und die noch in seinem Besitz befindlichen Bekleidungs- und Ausrüstungsstücke des belgischen Heeres bis zum 18-6-40 bei der Polizeibehörde seines Wohnsitzes abzugeben.

De ontslagene is aangewezen zich in zijn woonplaats onmiddellijk op het Politiebureau terug te melden, zijn werkplaats weer op te zoeken, zich iedere vijandelijke actie tegen Duitschland en de Duitsche weermacht te onthouden en de in zijn bezit zijnde militaire kleeding en stukken van uitrusting van het Belgische leger tot en met 18-6-1940 op het Politiebureau van zijn woonplaats in te leveren.

Le renvoyé est obligé de se présenter tout de suite auprès de la police de son domicile, de retourner à l'emplacement où il travaillait avant la guerre, de s'abstenir de toute action dirigée contre l'Allemagne et les autorités militaires et de rendre jusqu'au 18-6-40 auprès de la police de son domicile les effets et équipements militaires de l'armée belge encore en sa possession.

Der Lagerkommandant

einheit Feldpostnummer 34...

(Dienstgrad)

Ontslagbrief van onderpastoor Nobels uit krijgsgevangenschap.

Tijdens de 18-daagse veldtocht bezette dit regiment een verdedigingsstelling aan de vaart in Humbeek. De Duitsers hadden in de nacht van 17-18 mei ongezien de vaart overgestoken en ze werden in de rug aangevallen. Daarbij vielen 21 doden. Dat de soldaten van Nobels zware verliezen hadden geleden, werd in zijn parochie in die dagen druk besproken. Dit verhoogde nog de algemene verslagenheid.

Op 28 mei 1940 werd hij dan te Eksaarde krijgsgevangen genomen en op 10 juni 1940 kreeg hij zijn *Entlassungschein* en werd hij verzocht zijn militair plunje in te leveren.

Nobels nam de draad weer op in zijn oude functie als onderpastoor maar hij was niet meer dezelfde. Hij had teveel meegemaakt en voelde zich vernederd. Toegeven lag niet in zijn karakter. De bezetting zat hem dwars. Daarop zou hij reageren, maar hoe? Het is vrij moeilijk, zolang na de feiten, een correct beeld te krijgen van het clandestien werk van Nobels in het verzet. Wat, hoe en wanneer kan enigszins gereconstrueerd worden aan de hand van enkele getuigenissen en feiten.

Het jaar 1941was eerder een jaar van aftasten en terug op adem komen. In 1942 is hij officieel erkend als geheim agent. Hij werd ingeschreven als ARA (Agent du Renseignement en de l'Action) op 1 maart 1942 als "auxiliaire 2ième classe" en op 1 juni als "auxiliaire 1ière classe" [26]. Nobels had connecties met vrienden uit het leger die bij het OMBR (Organisation Militaire Belge de Résistance) waren aangesloten. In augustus 1942 hielp hij een piloot ontsnappen en bracht hem eerst bij zijn zuster in Vilvoorde en daarna bij een vriend reserveofficier en lid van het OMBR, Achille Olieu (zie p.27). Op 1 september 1942 werd hijzelf ook officieel ingeschreven als actieve verzetstrijder bij het OMBR (nr. 16.061, dossier VIII 605). Van wanneer zijn eerste contacten met het verzet dateren kunnen we moeilijk zeker stellen. Officieel was het vanaf 1 maart.

In de maand mei 1942 heeft Nobels geprobeerd om Edward Saerens voor het verzet te winnen. Dat is niet toevallig. Ward was lid van OLMAP maar vooral ook reserveofficier en een notoir vaderlander. Nobels droeg zijn patriottisme dus wel bewust over op de jonge mannen van deze vereniging die er open voor stonden. Ward, die ook in de toneelgroep van OLMAP zat, vertelde hierover [27]:

"OLMAP is nu druk bezig met de herhalingen van het drama "Het Rechte Spoor" en het blijspel "De Zwans-Professor". De toneelavond zal op zondag 3 mei 1942 plaats hebben. Mijn broer Jozef Saerens en Tony Dons zijn de groep komen versterken. Andere nieuwe medewerkers zijn: Alfons Bertens, Albert Spoelders en August Van Caster. Na een repetitie vraagt onderpastoor Nobels mij het volgende:
-"Zoudt ge mijn medewerker willen worden in de weerstand ?" Ik aarzel even en antwoord dan:
- "Meneer de onderpastoor, kunt ge me beloven dat indien er mij iets zou overkomen, gij er zult voor zorgen dat mijn vrouw en kinderen geen gebrek lijden ?"
Eerlijk geeft hij toe dat hij dat niet kan. Ik aanvaard dan ook zijn voorstel niet maar ben wel bereid uitzonderlijk bepaalde opdrachten te vervullen. Ik raad hem aan contact op te nemen met Theo Geets, een betrouwbaar man en bovendien zonder gezinsverantwoordelijkheid".

Volgens deze getuigenis zou ook Theo Geets door Nobels benaderd geweest zijn. Naar alle waarschijnlijkheid was dat al eerder gebeurd. Theo speelde ook mee bij de OLMAP-toneelgroep evenals Albert Spoelders en Jules Spruyt. Van deze drie is geweten dat ze ook diensten verleenden aan het verzet.

In de maand mei, de Mariamaand, had men in vredestijd grote groepen bedevaarders van de omliggende parochies door ons dorp naar Scherpenheuvel zien trekken. In oorlogstijd werd zoiets als een samenscholing geacht. Met meer dan twintig man samen optrekken was streng verboden. Nobels vond dat een bedevaart de samenhorigheid in de OLMAP maar kon bevorderen. Het was niet moeilijk om de gewezen hoofdleider, Louis Moens, hiervoor warm te krijgen. Omdat zijn moeder Duitse was, sprak hijzelf ook vloeiend Duits. Hij maakte zich sterk en trok naar de *Kreiskommandantur* in Mechelen. Hij verkreeg een vergunning maar er mocht niet gezongen worden en tussen elke groep van 20 personen moest een ruimte blijven van 50 meter. Die zaterdag 23 mei 1942, in de late voormiddag, marcheerden 39 jonge mannen in het gelid als pseudomilitairen naar het Hagelands Mariaoord.

Zoals gezegd volgde kort hierop, in augustus, de eerste verzetsdaad van Nobels. De Canadese vliegenier Arthur Fay was in Itegem neergekomen. Een verzetsman uit Heist-op-den-Berg, Richard Bastijns, bracht hem bij de onderpastoor. Hij loodste hem door via Vilvoorde naar Laken bij reserveofficier, Achille Olieu. De schakel Richard Bastijns met Achille Olieu is later nog gebruikt. Nobels was een geknipt persoon voor dergelijke opdrachten en zijn perfecte talenkennis van Engels en Frans kwam hier zeer goed van pas. We weten niet hoe dikwijls hij piloten heeft overgebracht van het ene schuiloord naar het andere. Het zijn er meerderen geweest. Hij legde geregeld de soutane af en zette zich in burgerkleren wat in die tijd totaal ongebruikelijk was voor priesters. Dikwijls trachtte hij nog meer de aandacht af te leiden door een jonge knaap uit de jeugdbeweging mee op stap te nemen. Desiré De Smedt uit de Walestraat was zo een vaste compagnon. Hij ging nu ook inlichtingen verzamelen voor de geheime informatiedienst. Volgens Edward Saerens was hij in het najaar 1942 op zoek naar allerhande actuele zichten van de Belgische kust. Saerens zette zich in om zoveel mogelijk prentbriefkaarten te verzamelen en bezorgde ze hem en wat later ook nog een grondplan van de fabrieken te Vilvoorde. Dat alles zou bestemd geweest zijn voor Londen (Intelligence Service "Luc-Marc").

In het voorjaar 1943 repeteerde de toneelgroep van OLMAP opnieuw voor een tweede voorstelling. Het stuk "*Een zwerver kwam"* en het blijspel "*Het standbeeld van de Veldwachter"* zouden op de zondagen

---

[26] Militair dossier. Deze toekenningen werden pas in 1949 verleend bij KB 1868 en 1869. (dossier A.Nobels)

[27] Edward Saerens: "*Zes donkere jaren"* Hoembeka-uitgave 1997, blz.77.

4 en 11 april vertoond worden in "*De Leeuw van Vlaanderen".* In die tijd was het schering en inslag dat de lucht daverde van enorme formaties vliegtuigen die de Ruhrsteden met bommen bestookten. Zo ook bulderde het afweergeschut die tweede zondag tijdens de voorstelling. Alles ging ongestoord verder. Tijdens de pauze werd Louis Moons dringend weggeroepen. Zijn vader Louis, die buiten stond aan zijn woning achter villa Windsor, bekeek het schouwspel in de lucht. Hij werd dodelijk getroffen door een Duitse obus die bij de grond ontplofte. Ten teken van rouw werd het blijspel afgelast.

Op zaterdag 22 mei vertrokken voor een tweede maal een dertigtal jonge mannen van OLMAP naar Scherpenheuvel. Deze keer werden ze begeleid door paard en kar van Jan Vermeulen uit de Diepestraat en hoefden ze de bagage niet zelf te dragen. Om 6 uur in de ochtend vertrokken ze om de grootste hitte te vermijden. Louis Moons commandeerde zijn troep als een doorwinterde sergeant: mooi gelijnd in dubbele rij in het gelid op de maat marcherend, 50 minuten stappen en dan 10 minuten rust. 's Anderendaags keerden ze weer. In late de namiddag bereikten ze de Zennebrug. Op dat ogenblik werd hun komst aangekondigd door klokkengelui. In de kerk had men met veel geduld zitten wachten om het zondagslof aan te vatten. Na het "*Tantum ergo"* en de zegen met het H. Sacrament gingen de bedevaarders met hun familie huiswaarts, strompelend maar toch met een onverholen trots.

Op de foto van deze gelegenheid staan de mannen met hun proost Nobels. Dat is het laatste beeld dat van de onderpastoor in functie in Hombeek is gemaakt. Diezelfde zomer nog moest hij vluchten.

1943: Hombeekse jongelingen met onderpastoor Nobels
Jonge mannen van OLMAP (Oud-Leden-Martinus-Patronaat) klaar voor hun tweede oorlogsbedevaart naar Scherpenheuvel.
Jan Goossens vertelt: "*Louis Moens had de leiding en commandeerde de groep met een zekere militaire dril: 50 minuten in het gelid marcheren en dan 10 minuten rust. De foto moet naar mijn mening ergens in Hombeek genomen zijn."*

Staande (van L. naar R.)**:**
1. Jan Vermeulen (met paard), 2. Edward Van der Wilt, 3. Frans Sijmons, 4. Emiel Van der Elst, 5. Jan Callaerts, 6. Theodoor Geets, 7. Frans Van der Wilt, 8. Frans Buelens (Bankstraat), 9. Frans Parijs, 10. Frans Verbergt, 11. Frans Ceuppens, 12. Edward Saerens, 13. Frans Vercammen (Bankstraat), 14. Tony Dons, 15. Fons Mertens (Kattestraat), 16. Louis Huybrechts, 17. onderpastoor Nobels, 18. Emiel Keuleers.
Gehurkt en liggend (van L. naar R.)**:**
1. Louis Moens, 2.Karel Van Loo, 3. Frans Troch, 4. Jef Van den Bergh (Kattestraat), 5. Marcel van der Wilt, 6. Alfons Geets (Heike), 7. René Leen, 8. Jef Meert (Mosstraat), 9. Frans Dons, 10. Jules Spruyt (Heike), 11. Leon Vekemans, 12.Willem Slachmuylders (Bankstraat), 13. Jan Goossens (Dorp), 14. Rik Van de Wouwer (van den Hollander).

Bij de klokkenroof, midden juli 1943, heeft de hele parochie zich schuldig gemaakt aan burgerlijke ongehoorzaamheid. De bezetter had de pastoor schriftelijk bevolen dat alles zonder enig verzet zou moeten gebeuren. Drie dagen aan een stuk zijn de klokken blijven luiden. Dat was pure provocatie en het waren weer jongelingen van OLMAP die het voortouw namen met deze keer René Leen op kop. Hij nam technisch de leiding om het klokkengelui te laten registreren op plaat. De grote onzichtbare bij de hele operatie was onderpastoor Nobels. Hij had kort daarvoor aan den lijve ondervonden dat men hem zocht. Toen oud-leden uit de jeugdbeweging hem voorstelden de kleine klok onder de grond te verbergen, raadde hij hen dat ten stelligste af omdat dit meer kwaad dan goed zou doen.

Kort hierna heeft hij nog tweemaal piloten verscholen in zijn eigen parochie, meer zelfs: in zijn eigen parochiehuis. Einde juli, begin augustus was er de schot Bryce Domigan wiens vliegtuig op terugweg van Aken neergehaald werd in Drunen (Nederland). Van de twee overlevenden kon hij ontkomen naar België. Hoelang hij hier verbleven heeft is onzeker maar wellicht meerdere dagen. Een paar dagen later verbleven ook twee Amerikaanse bemanningsleden, Donald Boyd en Wallace Soderberg, een tijd in Hombeek. Hun Boeing op de terugweg van Kassel was in Berlaar neergestort. Of ze hier Bryce Domigan hebben ontmoet is twijfelachtig vermits hun verder vluchtverloop niet parallel is verlopen. Alle piloten zijn via Richard Bastijns en met de hulp van Theo Geets bij Nobels en in Hombeek terechtgekomen (zie p. 29 en 35).

Edward Saerens vertelde hierover [28]: "*Vrijdag 6 augustus hebben we op de pastorie bestuursvergadering van OLMAP. Na afhandeling van de dagorde vertelt de onderpastoor mij over zijn activiteiten in de weerstand. Zo kon hij in het begin van de week van een dienster in een café kort bij een vliegveld bepaalde inlichtingen bekomen. Praatgrage klanten behorend tot het grondpersoneel verstrekten haar die informatie nadat ze eerst op enkele borrels getrakteerd werden. Op zeker ogenblik haalt hij uit een schuif de foto's* van een Schotse en twee Amerikaanse vliegers *die zich onder de scène van het patronaat schuilhouden. Lachend voegt hij eraan toe: "Indien ge ze wilt zien, zeg het me dan nu, want ik denk dat ze een dezer dagen op weg zullen zijn naar Engeland". We bewonderen hem voor zoveel durf maar niemand gaat op zijn voorstel in".*

De week daarop komt alles in versnelling. De Gestapo is hem op het spoor en Nobels komt in nauwe schoentjes. Er zijn wilde verhalen over zijn ternauwernood ontkomen aan een razzia in Brussel. Er werd verteld dat hij ooit aan het Noordstation gevolgd werd. Nobels kreeg het in de gaten en draaide de kleine straatjes in aan de rosse buurt. Achter een hoek heeft hij zijn achtervolger opgewacht en hem een ferme klop gegeven en is zo kunnen ontkomen [29]. Een ander verhaal doet de ronde dat hij op het punt stond aangehouden te worden toen hij op een Brussselse tram zat. De gewiekste tramconducteur die alles doorhad, veinsde een stroomonderbreking en blokkeerde het kruispunt. Zodoende kon Nobels tussen het gewoel de wijk nemen. Er is ook het gerucht dat hij in die dagen bij donkerte het bezoek kreeg van de echtgenote van een onderwijzer die hem waarschuwde dat ze in een gesprek gehoord had dat zijn arrestatie nakend was. Edward Saerens is duidelijk:
"*De donderdag daarop, 12 augustus, bel ik na mijn dagtaak aan op de pastorie. Ik overhandig aan onderpastoor Nobels het Belgisch geld dat mijn bediende De Cock, te Brussel door een man uit de weerstand tegen Engelse ponden heeft laten omwisselen. Dit geld kwam van neergekomen Engelse piloten. De anders zo kalme priester loopt nu zenuwachtig in de ontvangkamer rond. Hij bekijkt me even en zegt: -"Ward, reeds tweemaal werd ik vandaag verwittigd dat ik gevaar loop aangehouden te worden". Zonder aarzelen antwoord ik hem: - "Mijnheer de onderpastoor, verdwijn dan alsjeblieft zo spoedig mogelijk". Glimlachend laat hij mij buiten met de woorden: - "Ik geloof dat dit het beste zal zijn."*

De vlucht naar Engeland

Diezelfde nacht van donderdag 12 augustus heeft hij de pastorij verlaten. Dan zijn er weer verhalen en geruchten. Nobels zou zich een paar nachten in het tuinhuis van dokter Meuldermans in de Diepestraat verscholen hebben. Verder ook nog dat jonge mannen van OLMAP een uitkijk hadden in de toren. Bij enig verraad zouden ze een paar lichte tikken geven op de nog overgebleven klok om Nobels te waarschuwen. Het is aannemelijk. Feit daarentegen is dat in de hoogmis van zondag 15 augustus, het hoogfeest van O.L.V.-hemelvaart, pastoor Nijs van hoog op zijn preekstoel en met uitgestreken gelaat aankondigde: "*Onderpastoor Nobels heeft voor onbepaalde tijd onze parochie verlaten*."

Het zal niemand opgevallen zijn dat de dorpsherder daarbij innerlijk een diepe zucht van verlichting geslaakt zal hebben. Het verborgen leven van zijn onderpastoor met alle tribulaties en ongewenst geloop op de pastorij baarde hem grote zorgen. Theo Geets vertelde dat hij vaak 's nachts heimelijk de pastorij moest binnensluipen om te overleggen. Nobels had hem duidelijk gemaakt welke treden van de oude houten trap kraakten. Die moesten vermeden worden om pastoor Nijs niet te wekken. Er zijn zeker woorden gevallen op de pastorij.

[28] Edward Saerens: "*Zes donkere jaren"* Hoembeka uitgave 1997, blz.94.

[29] interview met Céline Melchior-Janssens.

De precieze en consciëntieuze pastoor Nijs leefde voortdurend in angst. Die politieke fratsen van zijn nonchalante helper die levensgevaarlijk waren voor alle huisbewoners waardeerde hij absoluut niet. Zodra Nobels weg was, liet hij onmiddellijk alles uit zijn kamer ontruimen en al wat compromitterend kon zijn, verbranden. Toen Maria Lauwers, die hierbij een handje toestak, ook nog een revolver uit een of andere schuilplaats haalde, was de pastoor in alle staten.

De taak van Nobels in het verzet was hiermee over en uit. De verstekelingen in het patronaat waren toen buiten Hombeek. Hun zoektocht naar de vrijheid was tevergeefs. Ze werden alle drie nog gesnapt en in Duitsland of Polen geïnterneerd.

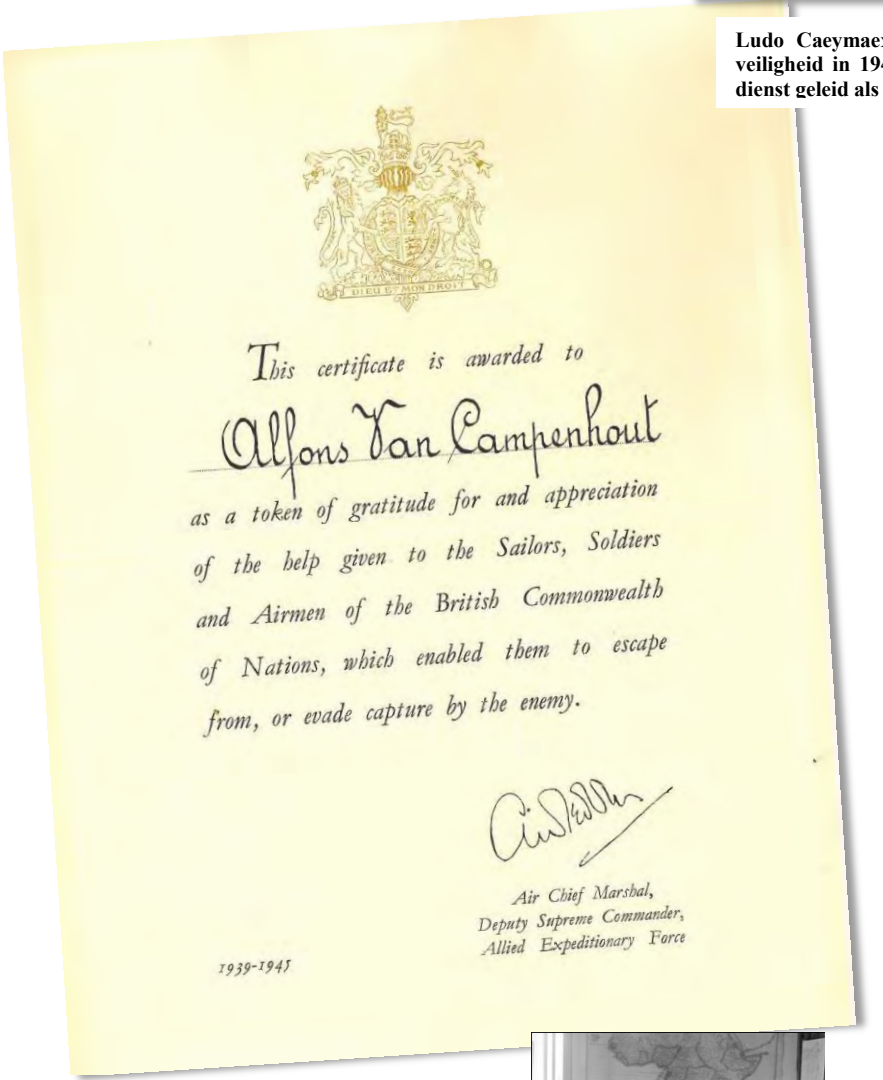
1940 - 1945

De Adjunct Administrateur bij de Veiligheid van de Staat dankt en wenst de Heer Alfons Van Campenhout geluk voor de hulp, die hij gedurende de vijandelijke bezetting aan de Agenten en Hulpagenten der Inlichtings- en Actiedienst verschaft heeft.

Ingeschreven onder N° 1115
Brussel, 1 November 1949.

Ludo Caeymaex.

Ludo Caeymaex was adjunct administrateur bij de Staatsveiligheid in 1945. Hij heeft 21 jaar de Belgische veiligheidsdienst geleid als administrateur-generaal van 1958 tot 1977.

This certificate is awarded to

Alfons Van Campenhout

as a token of gratitude for and appreciation of the help given to the Sailors, Soldiers and Airmen of the British Commonwealth of Nations, which enabled them to escape from, or evade capture by the enemy.

Air Chief Marshal,
Deputy Supreme Commander,
Allied Expeditionary Force

1939-1945

Fons Van Campenhout, postbode en ook conciërgehouder van het "patronaat" had ze bij hem thuis onderdak verleend. Daarbij had hij veel risico gelopen voor zichzelf, zijn vrouw Monica en kinderen Lidy en Willy.
Hij heeft de foto's van de drie militairen die bij hem ondergedoken zaten, bewaard [30].
Direct na de bevrijding van september 1944 ontving hij van Arthur Tedder, toenmalige Air Chief Marshal van de geallieerde legers, een certificaat voor zijn verdienstelijke hulp aan piloten. Op 2 oktober ontving hij als verzetsman (stamnummer 6.849) nog een schrijven van Dwight D. Eisenhower zelf. Deze dankbrief was eigenlijk vooral een oproep om met het verzet te stoppen, zich te schikken naar de richtlijnen van de nieuwe verordening , de wapens neer te leggen en in te leveren.

1944: Eisenhower's rechter hand, Air chief Marshal Arthur Tedder. Hij tekende voor Eisenhower in mei 1945 het vredesakkoord met Duitsland. (foto © Wikipedia)

30 Archief Hoembeka: kopie van de foto's ons bezorgd door Raymond Denteneer – Lidy Van Campenhout.

SECRET

Supreme Headquarters
ALLIED EXPEDITIONARY FORCE
Office of the Supreme Commander

"ORDER OF THE DAY"

To the officers and men of all Belgian Resistance Organizations.

Now that the soil of Belgium is almost liberated, I wish as Supreme Commander of the Allied Expeditionary Forces to pay sincere tribute to the officers and men of the resistance groups who in carrying out my orders, have fought so magnificently. They can be justly proud of having by their devoted heroism contributed so largely to the liberation of their beloved homeland. The rapidity of the advance of the Allied Forces which has spared much of your country the horrors of war has been due in no small measure to your help. I salute especially your honoured dead and wounded.

The success which has attended our arms has led us out of Belgium into other theatres of operations. Fighting is therefore over for most of you as soldiers of resistance groups. This does not necessarily mean that your services are no longer needed. The war is being carried into the enemy's country, and if you are required by your government to continue the struggle as members of the regular Belgium Armed Forces, I shall be proud to have you once more under my command.

Meanwhile, in my capacity of Supreme Commander, I wish to say to the soldiers of the resistance groups that those of them who are no longer engaged in fighting or on guard duties etc., upon orders of the Allied Commanders, can best assist the military effort by handing in their arms to their authorities and awaiting their instructions as to how they can best play their part in the struggles ahead. These arms are urgently needed for other purposes.

Until hostilities cease, all activities, whether in the workshop or at the front, must be directed against our common enemy.

Dwight D. Eisenhower

Au membre / *Aan het lid* Van Campenhout Alfons. matr. / *stamn.* 6.894.

Ordre du jour du 2 Octobre 1944. — *Dagorder van 2 Oktober 1944.*

Transmis, à votre intention, par le Général EISENHOWER, en *Overgemaakt, als blijk van bewondering voor de Belgische Weerstand,*

témoignage d'admiration pour la Résistance Belge.
door Generaal EISENHOWER.

Le Commandant de l'O. M. B. R.
De Kommandant van het O. M. B. R.
G. ALLAERT.

Organisation Militaire Belge de Résistance
UNION ET LA FORCE
EFFELDE

Rue Philippe-de-Champagne, 52
BRUXELLES

Pionnen van het verzet

Over wat Nobels en de Hombekenaren in het algemeen in het verzet presteerden zijn er weinig documenten uit de tijd bekend. Het is dus gewaagd om dit te analyseren, laat staan te beoordelen. Na de oorlog stapelden de verhalen zich op, het ene al stoutmoediger dan het andere. Een zekere inkleuring was onvermijdbaar. Er zijn meerdere personen actief geweest in het verzet. We beperken ons hier bij deze die we kennen als hulpverleners aan piloten: Geets, Nobels en Van Campenhout.

In het militair dossier van Nobels staat er bitter weinig over zijn verzetswerk tenzij zijn steun aan vliegeniers en wat data. Bij toekenning van eremedailles wordt er ook kort naar verwezen in termen als: "*Ardent patriote, se mit spontanément à la disposition d'un Service de Renseignements et d'Action*" . Als tijdstip van actief werk in het verzet wordt augustus 1942 vermeld. In september 1943 werd hij lid van het OMBR (Organisation Militaire Belge de Résistance) [31] en het blijkt dat hij ook bij het Geheim Leger (Witte Brigade-Fidelio) is geweest. Dit heeft wellicht wel iets te doen met het contact dat hij had met Richard Bastijns.

Richard Bastijns

Belangrijke informatie werd ons vertrekt door Jos Bastijns. Hij is de zoon van Richard Bastijns, al meermaals hiervoor vermeld, die zijn edelmoedigheid met de dood moest bekopen.

Jos meldde mij:
"*Hoe mijn vader, Richard Bastijns uit Heist-op-den-Berg, destijds ambtenaar bij de belastingen te Mechelen, tijdens de oorlog contact heeft kunnen leggen met Nobels is mij niet bekend. Op 2 december 1940 werd ten huize van Jef Reniers (collega van mijn vader), toen Langenhofstraat 32 te Mechelen samen met mijn vader en Gust Geerts (mij niet bekend) en als vierde man Theo Geets (eveneens collega) de eerste kern van weerstand gesticht : Het Belgisch Legioen, dat later uiteenviel in enerzijds Het Geheim Leger en anderzijds Het Onafhankelijkheidsfront. In augustus 1942 landde een Canadese vliegenier met zijn valscherm in Itegem; zijn vliegtuig werd afgeschoten. Na een paar kortstondige schuilplaatsen, in onze streek kon mijn vader hem bij Nobels in Hombeek brengen. In september 1942 is hij terug in Engeland aangekomen via Frankrijk en Spanje. Zijn naam was Arthur Fay. Een jaar later, in augustus 1943, volgen nog twee Amerikanen. Zij worden ook door Richard Bastijns naar Nobels gebracht en zullen later toch nog door de Duitsers aangehouden worden in Frankrijk: Wallace Soderberg en Donald Boyd.*

Begin november 1943 werden mijn ouders en zeg maar alle leden van het netwerk uit de streek, aangehouden door de GFP. Moeder wordt na een drietal weken vrijgelaten, vader wordt naar Duitsland gevoerd en zal er uiteindelijk bezwijken te Gross-Rosen, waarschijnlijk op 8 februari 1945.

Zelf heb ik de onderpastoor maar één keer ontmoet. Hij is ons namelijk komen opzoeken te Heist-op-den-Berg kort na de bevrijding toen hij nog in herstelverlof was (gekwetst als aalmoezenier bij de Brigade Piron tijdens de bevrijdingsgevechten in Nederland). Op dat ogenblik hadden wij nog geen nieuws over vader".

Jos Bastijns voegde er ook nog een paar foto's aan toe: één van Soderberg in de tuin en één van Boyd en Soderberg samen in de voordeur (zie blz.33). Ze leveren het onomstootbaar bewijs dat die twee mekaar daar reeds teruggevonden hadden. Beiden zijn vandaar naar Hombeek gekomen.

Richard BASTIJNS
(° Heist-op-den-Berg op 1996, † Gross-Rosen 1945), bediende bij de belastingen te Mechelen, was al eind 1940 in het verzet. Hij organiseerde in september 1941 de weerstand in Heist. De vliegers die hij opving bracht hij via Nobels op ontsnappingsroutes. Hij richtte sabotagegroepen op en verzamelde wapens voor partizanen. Hij werd op 2.11.1943 door de Geheime Feldpolizei 712 aangehouden. Richard Bastijns stierf begin februari 1945 in Gross Rosen.
(foto © www.getuigen.be)

31 De Nederlandstalige tegenhanger was het BMWO (Belgische Militaire Organisatie van de Weerstand) maar wordt niet vernoemd in het dossier Nobels.

Philippe Conart (Comète) meldde [32] dat Nobels, lid van het OMBR, ook voor de geheime inlichtingendienst "Luc-Marc" heeft gewerkt met pater Henri Van Oostayen, een jezuïet en aalmoezenier bij het Rode Kruis die zich vooral heeft ingezet voor Joden, maar in 1945 in Bergen Belzen is omgekomen.

Hoe kwam hij bij geheime organisaties terecht zoals de inlichtingendienst "Luc-Marc" of ontsnappingslijn "Comète"? Nobels was niet echt "agent" maar uit zijn hulpverlening aan piloten was dit contact onvermijdelijk. Bij het OMBR werkte Achille Olieu van Brussel, reserveluitenant van het 1ste Grenadiers, ook als agent van de inlichtingsdienst "Luc-Marc". Daarbij was ook Eugene Dumon († Gross-Rosen 1945). Zijn twee dochters, Nadine en Michou, hebben dan weer veel betekend voor de ontsnappingslijn "Comète". Michou leidde er de zogenoemde "*section Ugeux-Dumon*" waaronder vrienden van Nobels werkten zoals pater Frans Storms, de onderpastoor van Hanswijk, maar ook meerdere personen Mertens, die wel familie kunnen geweest zijn van Nobels' moeder.

1942: Theodoor Geets, alias "Dore Tek" en Jules Spruyt, twee oud-leden van OLMAP die in het verzet gingen.

De foto die recent is opgedoken bij Donald Boyd in de USA staan Mousset, Nobels en Olieu. Dat bewijst onomstootbaar hun samenwerking (zie blz.34).

Al bij al was het verzet van Nobels pacifistisch en gericht op hulpverlening en doorgeven van informatie. Hij was een avonturier, een waaghals zelfs, maar vermeed zinloos geweld.

Theodoor Geets

De samenwerking van Nobels met Theodoor Geets moet al heel vroeg begonnen zijn. Geets werkte samen met Bastijns. Nochtans bij de eerste ontsnapping van Fay in 1942 leverde Bastijns hem direct aan Nobels over. Was Geets hierbij betrokken? Nobels vermeldt dit niet in een aanbevelingsbrief van januari 1945. (zie hiernaast)

In deze brief zegt Nobels ook dat Theodoor Geets "onrechtstreeks" diensten verleende aan de geheime organisaties "Luc-Marc", de Witte Brigade en het O.M.B.R, organisaties waar Nobels bij aangesloten was of toch betrekking mee had.

AALMOEZENIERSDIENST,
1ste BRIGADE BEVRIJDING ,
1ste BATALJON
Bensberg.

den 3-I-47.

De ondergeteekende A.Nobels,aalmoezenier bij het Belgisch bezettingsleger en voormalig onderpastoor te Hombeek bij Mechelen, verklaart dat o/Luitenant GEETS Theodoor hem aanzienlijke diensten bewezen heeft gedurende de bezettingsjaren 1942-1943 tot op het oogenblik dat ondergeteekende het land verlaten heeft om Engeland te vervoegen, zijnde 15 September 1943.

Deze diensten onrechtstreeksch aan de geheime organisaties "Marc" en "Luc", alsmede aan de "Witte Brigade, afdeeling Antwerpen", en het O.M.B.R., afdeeling Laeken (colone Leemans), bewezen, bestonden hoofdzakelijk in het aanbrengen van inlichtingen, opsporen van geallieerde vliegers enz..

Ondergeteekende bevestigt ook dat o/Luitenant Geets hem in aanraking heeft gebracht met drie gevallen vliegeniers n.l. Wallace Soderberg, Luitenant der Amerikaansche Luchtvloot, bombaimer, matr.n°0739004 , wonende 254 Monrose avenue.Salt Lake Cityt U.S.A. - Donald. Boyd, insgelijks Amerikaan, wonende 29, Leonard street Danville (Illinois) U.S. - dan nog een derde waarvan ik niet zeker meer ben of het Denis Foster (sergeant Engeneer R.A.F.) n° 1490330 wonende 133 a Westoc Road, South Schields - Newcastle was ofwel Domigan Bryce, R.A.F. n° 1342347, wonende te Kilmamock.

o/Luitenant Th.Geets heeft zich hierdoor zeer verdienstelijk gemaakt en ook meer dan eens echt gevaar opgeloopen

Thobez

[32] Mailbericht dd. 18.1.2010 van Philippe Connart (Comète) aan Bertje Ureel.

In deze brief vernoemde Nobels ook nog Denis Foster. Deze Engelse sergeant [33] was mecanicien op een RAF Stirling (149 RAF Bomber Command) dat op terugweg van Keulen in Houwaart (Tielt Winge) gevallen is op 29 juni.

Zijn parachute kwam neer in het Walenbos te Tielt. Hij werd naar Aarschot overgebracht en kreeg er de hulp van Frans Storms, vriend van Nobels. Hij kon ontsnappen over de Pyreneeën maar sneuvelde later nog op missie naar Noorwegen op 31 december 1944.

De jonge Theodoor Geets was volgens Bastijns er eind 1940 al bij, toen hij het Geheim Leger "schuiloord Mechelen" oprichtte. Jozef Geerts werd de groepsleider. Ze hebben zich nuttig gemaakt met het doorspelen van belangrijke inlichtingen naar Engeland. Dat ging zowel over Duitse organisaties en troepenbewegingen als over productieplaatsen van onderdelen voor de oorlogsindustrie. Ze hielpen geallieerde militairen ontsnappen. Ze pleegden ook sabotage op militaire telefoonlijnen en transporten via het spoor. Hij bracht Nobels op de hoogte van drie ondergedoken piloten. Eind 1943 werd de druk te groot. Richard Bastijns werd opgepakt en Jozef Geerts moest onderduiken. Men bleef wel in contact met de andere groeperingen maar een golf van arrestaties verlamde de activiteiten. Na de landing in Normandië kwam de moed er terug in en was er een grote instroom van vrijwilligers. Op zondagavond 3 september 1944 werd in het Hoefijzer op het Heike, bij Theo Geets thuis, een vergadering gehouden met het provinciecommando. Iedereen werd gebrieft welke posten 's anderendaags moesten ingenomen worden en hoe de geallieerden konden geholpen worden in hun opmars door onze contreien. Op maandag 4 september in de vroege namiddag was de bevrijding van Hombeek en Mechelen een feit.

Theo Geets is in 1997 overleden na een mooie legercarrière. Hij is zijn leven lang een ambassadeur geweest voor al de mensen die leden en streden in oorlogstijd. Op het colloquium van Hoembeka in 1994, bij de herdenking van 50 jaar bevrijding, was hij onze eregast met ook Denis Kirby, één van Hombeeks bevrijders.

"De zon beschijnt de kamelen", of Nobels is *safe* ontsnapt.

Veertien dagen na de verdwijning van Nobels is er al een nieuwe onderpastoor in Hombeek aangekomen. De snelle aanstelling van Frans Lauwers wijst erop dat het bisdom zich hierop had voorbereid. Nobels zat dan nog ergens in België verdoken. Pas op 12 september waren zijn valse papieren klaar en kon hij de grens oversteken. Zijn vriend jezuïet, Henri Van Oostayen, aalmoezenier bij het Rode Kruis hielp hem. Als agent van de ontsnappingslijn Comète bracht hij Nobels in contact met de verpleegster Nadine Beaujean. Ze begeleidde hem in Frankrijk en zo geraakte hij over de Pyreneeën.

Nobels verbleef een tijd in Barcelona bij priester Emiel Mannaert uit Bornem. Deze woonde destijds in Spanje als voogd over twee minderjarige kinderen van zijn overleden zuster die met een Spanjaard getrouwd was. Van Spanje ging het verder over Portugal. Hij werd in Lissabon op 16 december 1943 om 1 uur 's nachts opgepikt door een Engels vliegtuig en overgevlogen naar Bristol (Engeland). Zijn vals paspoort op naam van Jean-Marie Lanic, een Frans handelsingenieur uit het onooglijk klein Bretoens dorpje Pencran, had hij bij Emiel Mannaert in Barcelona achtergelaten. Daarbij was ook een vals attest (Bescheinigung) dat hem toestond buiten de bezette zone te reizen voor zijn werk [34]. (zie p. 48)

"Zodra ik veilig en wel in Engeland ben, stuur ik jullie een radiobericht", had Nobels aan zijn vrienden beloofd. Zulke berichten werden in codetaal verpakt en via de geheime zender van de BBC uitgezonden. Van begin 1943 was ook de Belgische zender van de BBC in de ether met nieuwsberichten in het Nederlands. Dit werd gelezen door Jan Moedwil die zijn zendtijd steeds eindigde met de slagzin: "*En zonder er op te boffen, toch krijgen we ze wel, de Moffen!"*. De berichtgeving volgde dan steeds met een hele resem vrij absurde frasen of gezegden in codetaal. Ze waren bestemd voor het verzet. Op een dag weerklonk in die reeks ook deze zin: "*De zon beschijnt de kamelen, ik herhaal, De zon beschijnt de kamelen*". Dat was het codewoord dat Nobels veilig aangekomen was en in minder dan geen tijd werd het goede nieuws verspreid over de ganse gemeente.

33 website van Comète Kinship fiche (A131) http://www.cometeline.org/fiche131.html

34 Deze valse papieren werden later door priester Mannaert aan zijn nichtje Josée Boon-Mannaert in Bornem gegeven om ze bij de familie Nobels in Mechelen te brengen. Zo zijn ze nu via haar dochter Patty De Kempeneer-Boon in het archief van de heemkundekring van Hombeek gekomen.

De Brigade Piron

Op 17 december 1943 heeft Nobels het Belgisch leger in Engeland vervoegd. Daar was, na enige moeilijkheden in het begin, generaal Piron belast een Belgische Brigade uit te bouwen. Ze waren gelegerd in Lowesoft en Nobels werd op 31 december als aalmoezenier bij de 3de Gemotoriseerde Compagnie gevoegd onder het commando van majoor Louis Nowe. Men noemde hem algemeen de "Padre".

Poncarral, een van zijn soldaten, beschreef hem als volgt[35]:

"Ado Nobels geleek op een echte Vlaamse pastoor, guitig en goedhartig, vroom en toch met gezond verstand. Hij sprak vloeiend Frans maar met een Antwerpse tongval. De kuiltjes in zijn wangen

35 1977: uit het "In Memoriam voor de padre" door Poncarral

verrieden de gulle lach. De imposante figuur straalde kalmte en vertrouwen uit. Onze padre, onze chaplain, had enkel vrienden, van welke filosofische overtuiging ook. Hij verstond zich uitstekend met onze godonwetende commandant, majoor Louis Nowe. Hij vond Pausoles, die eerder Rabelais dan de Heer aanriep, een vermakelijke man. Hij was een graag gezien persoon bij alle soldaten van de compagnie, die beslist geen koorknapen waren als men bedenkt dat de helft van hen uit het vreemdelingenlegioen afkomstig was. De aalmoezenier had ook een goede relatie met dokter Goldblat. Hoe kon het ook anders! Wat cynisch zou men kunnen zeggen dat ze mekaar de "klanten" doorgaven. Zodra de dokter overbodig werd, riep hij de aalmoezenier ter hulp. En zeggen dat de dokter een Israëliet was. Ze logeerden beiden in de R.A.P. (Regiment Aid Post-lnfirmerie) onder het teken van het rode kruis. Hij was ook een rasechte Belg en behandelde een Vlaming, Waal of Brusselaar volgens ieders tempérament. Hij was de goedheid, de vroomheid en het geduld zelve: een heilig mens."

Op avontuur met een torpedoboot

Nobels was stoutmoedig en kende geen paniek. Pausole, een PMC-officier (medisch corps van de Brigade) vertelde [36] hoe hij en Nobels ooit hachelijke uren beleefden in een MTB (motortorpedoboat) van de Royal Navy. Hij had van twee marine-officieren een uitnodiging gekregen om van uit de haven van Great Yarmouth op patrouille te gaan op de Noordzee. Ze zouden Duitse duikboten opsporen langs de Hollandse kust en zo mogelijk deze ook vernietigen met de torpedo's waarmee deze kleine bootjes uitgerust waren. Aalmoezenier Nobels beweerde zeemansbenen te hebben en drong er op aan deze operatie mee te maken. Die dag zijn we om 10 uur 's avonds present in Yarmouth.

"We waren uiterst gespannen, zenuwachtig, en lang voor tijd op de plaats van de afspraak om deze uitzonderlijke "uitstap" niet te missen. Het weer was uitermate slecht : regen en felle wind. Onze vrienden van de Navy verzochten ons in de Mess te wachten. Gezien de barre weersomstandigheden was het onzeker of de expeditie zou doorgaan. Regelmatig kwamen tegenstrijdige berichten binnen: "zee kalmer - vertrek mogelijk" dan weer "zee te woelig-vertrek uitgesteld". We waren op van de zenuwen en toch, eindelijk, om kwart voor middernacht, worden we opgehaald. Het gaat door! Inschepen.

Het weer was er niet op verbeterd: stormachtig. Het bootje vaart tegen een redelijk hoge snelheid de haven uit, richting Hollandse kust. We ontvangen ieder een oliejekker en worden rondgeleid op de M.T.B.. De wind jaagt over het zeeoppervlak zodat het zilte water met pakken in ons gelaat gutst; opwindend. Een valluik wordt opgelicht. Een matroos verschijnt met een schenkbord met daarop 4 dampende tassen; "Tea, gentlemen, please!" Die Engelsen toch! We worden gevraagd om af te dalen in een kleine zaal die als refter dienst doet.

Uiteindelijk bereiken we onze observatiepost. Het bootje wordt stilgelegd. Het anker wordt uitgeworpen. Dan begint het: als een notendop worden we heen en weer geworpen. De tassen en ondertassen rollen weg en terug, van de ene kant van de tafel naar de andere kant. We worden allen bleek en groen. Weldra volgt een stormloop naar de toiletten. Er is geen plaats meer voor iedereen en men ploetert door het braaksel in de gangen. De aalmoezenier en ikzelf gaan liggen op een rustbank. Niet voor lang. Vriend Nobels moet met haastige spoed weg. Ik voel me misselijk en ellendig, maar luk er toch in om niet te moeten overgeven. alle matrozen en officieren kregen hun bekomst, ook de radio-operateurs, plichtbewust verder seinend, de koptelefoons op, maar zittend midden in een kwalijk riekende kwak.

De 2 uur op de loer liggen zijn eindelijk voorbij. Geen vijandelijke duikboot was er te bespeuren. Het anker wordt gelicht. We zetten koers terug naar Yarmouth. Onze nachttocht werd een nachtmerrie. Nooit hebben we ons zo gelukkig gevoeld vaste grond onder de voeten te hebben. Met wat smalende glimlachjes boden onze vrienden aan wal ons nog plagend een "last drink" aan. Niemand voelde er wat voor. Per jeep weden we terug naar Lowestoft gebracht. De dag hing reeds in de lucht als we ons naar bed begaven, stil en moe, wat ontdaan maar een ervaring rijker, en...wat een ervaring!"

[36] 1977: uit het "In Memoriam" door Pausole.

Ingezet bij de bevrijding van ons land

De Brigade had buiten de staf ook drie gemotoriseerde onafhankelijke eenheden, een batterij artillerie, een eskadron *auto-blindés*, een compagnie genie, een brigadetrein, en een geneeskundige dienst. Nobels was aalmoezenier bij de derde gevechtseenheid. Toen bekend werd dat de geallieerden op 6 juni in Normandië geland waren, was er grote ontgoocheling bij de Belgen. Ze hadden er niet aan mogen deelnemen.

Einde juli kwam het bevel zich klaar te houden voor de overtocht naar het front. Pontcarral vertelde hierover:

"We lagen in Shepreth, niet ver van Cambridge. De voorhoede (Advance Party) bereidde zich voor om naar Newhaven te vertrekken, vanwaar men zou inschepen voor Arromanches. De gelovigen van de eenheid wensten hun geweten op orde te stellen vooraleer de dood in de ogen te zien. Te velde kan men zich moeilijk een aalmoezenier in een biechtstoel voorstellen onder de gewelven van een kathedraal. Hier was het onder het hemels gewelf bij het geruis van het water in de leidingen dat het gemurmel van de biechtelingen overtrof. Al wandelend tussen de waterbuizen die naar de wasplaats leiden, hoorde aalmoezenier Nobels de biecht".

Op 3 augustus pas vertrokken de 2.200 militairen van Piron naar Tilbury waar de zogenaamde *liberty ships* lagen. Pas op 7 augustus 1944 kon de 3de Gemotoriseerde Eenheid inschepen op de "*Finlay*". Ze gingen aan wal in Courseulles-sur-Mer en de voertuigen werden afgeladen in de kunstmatige haven van Arromanches. Halfweg augustus gingen ze tot de aanval over.

Op 16 augustus vielen de Belgische troepen onder zwaar mortiervuur. In Ranville werd de 20-jarige soldaat Edouard Gerard (3de Eenheid, 5de Pl) getroffen. Dokter Goldblatt kon niets meer voor hem doen en aalmoezenier begraaft het eerste slachtoffer van de Brigade. Toevallig is het ook nog de jongste vrijwilliger die als eerste viel op " *het veld van eer*".

De 20-jarige soldaat, Eduard Gerard, viel in Ranville, Frankrijk, als eerste slachtoffer van de Brigade. Hij was van de eenheid van aalmoezenier Nobels die hem ook ter plaatse begroef.

De Belgen hebben Françeville, Houlgate, Auberville, Villers-Sur-Mer, Deauville, Trouville, Pennedepie, Berville en Foulbec bevrijd. Op 1 september kreeg Piron echter het bevel zich klaar te maken voor een grote verplaatsing. Generaal Brian Horrocks meldde hem dat hij van plan was de volgende dag Brussel in te nemen en wenste dat de Belgen daarbij zouden zijn.

's Anderendaags staken ze om 16.30 uur de grens over te Rongy en op 4 september maakten ze een triomfantelijke intocht in Brussel.

Na de feestelijkheden volgde weer de realiteit. De Duitsers boden nog steeds weerstand aan het Albertkanaal. Op 11 september trokken ze het kanaal over met de *8th Armoured Division*. In Leopoldsburg konden ze 900 politieke gevangenen bevrijden. Na gevechten in de Kempen tegen de Duitse para's en de SS Landstorm-Nederland, drongen ze door tot Balen-Nete. Op 28 september had de 3de Compagnie van majoor Nowe de grens overgestoken te Kessenich. Bij de operatie Market Garden moest de Brigade een zeer breed front bezetten tussen de Britten en de Amerikanen. Bij deze moeilijke opdracht werd hevig gevochten aan de oevers van de Maas in Nederlands-Limburg. Dat duurde weken. Bij het dorp Thorn hadden ze zich

defensief moeten opstellen. Bij een Duitse aanval aan het kanaal van Wessem in oktober vielen 25 doden en vele gekwetsten. Onder hen ook aalmoezenier Nobels en Modest Van den Bogaert[37], eerste sergeant van het 4de peloton van zijn compagnie.

Strijdmakker Pontcarral zegde hierover: "*Bij de 2de Hollandse veldtocht maakte onze "gevechtsaalmoezenier" deel uit van het 1ste bataljon. Toen hij over de aanval op Heusden hoorde, ontstak hij in een heilige woede. We stonden immers op een paar dagen van de Duitse overgave. Er bestond een soort stilzwijgende overeenkomst tussen omsingelde Duitse troepen en de geallieerde legers. Het einde was voelbaar. Waarom nog sterven? Maar "Emile de Afrikaan", de bevelhebber over dit bataljon, wilde er nog op losstormen. Het ging niet door want "zijn" aalmoezenier ging hiermee niet akkoord. Ze hadden niet alleen dezelfde overtuiging maar bovendien zou niemand het oneens kunnen zijn met Ado Nobels. Hij was een echte verzoener.*

In de nacht van 27 oktober 1944 sliep aalmoezenier Nobels op een brancard, tussen Decoq en Barra bij Thorn, een klein Hollands dorpje langs het kanaal van Wessem. De Duitsers wisten tot onze linies door te dringen en het was de "padre" die hen als eerste had opgemerkt. Juist toen hij de trappen afdaalde van de woning, die als ziekenhuis fungeerde, werd hij door een kogel getroffen, op enkele centimeters van het hart. Hij werd afgevoerd naar het veldhospitaal en vandaar naar het Brugman ziekenhuis. De chirurgen stelden vast dat de kogel gevaarlijk geplaatst was en kozen voor het veiligste, niet verwijderen. Die kogel verbleef daar gedurende ruim 15 jaar.

Nobels werd met de veldambulance 117 nog diezelfde 27 oktober afgevoerd naar het veldhospitaal in Eindhoven. Daar bleef hij slechts drie dagen en werd dan naar het Brugmanhospitaal te Brussel overgebracht. Men stelde vast dat de kogel langs de rug was doorgedrongen en vastzat in de borstkas. Hij werd in Brugman behandeld tot einde november en werd nadien nog verpleegd in het St.-Janshospitaal in Jette. In januari verbleef hij in het Belgisch hospitaal in Wimbledon, Engeland voor twee weken in herstelverlof om vandaar verder uit te rusten in Home Terwood , UK. Nobels ging in 1947 over naar het actief kader van het Belgisch leger als aalmoezenier en werd in 1952 hoofdaalmoezenier. In 1970 ging hij met pensioen en in 1977 is hij overleden.

Thorn, het witte dorp aan het kanaal van Wessem waar 25 strijders sneuvelden en vele gekwetsten vielen onder wie Nobels.
(foto © René & Peter van der Krogt)

Bij zijn uitvaart getuigden twee strijders uit de Brigade Piron.

Zijn vriend Pontcarral*: "Hij behoorde bij ons, hij was het zinnebeeld van 'onze' brigade, omdat hij het ook is geweest die de eerste gesneuvelden heeft begraven op het kerkhof te Ranville".*

De niet gelovige Pausole nam afscheid met de woorden :*"Aalmoezenier Nobels was een kameraad. Dienaar van God en Vaderland. In alle eenvoud, zonder praal maar daarom des te grootser als een man van echte adel, zieleadel. We gedenken hem in Vrede."*

37 Modest Van den Bogaert van Blaasveld afkomstig was de stichter en afgevaardigde beheerder van de Antwerpse brouwerij De Koninck met het vermaarde "Bolleke". Hij overleed recent op 1 oktober 2010.

5. Twee zware bombardementen op Mechelen

BIJZONDERHEDEN

DE RAID VAN 19 APRIL 1944

Amerikaanse USAAF vliegtuigen Maruader B-26 "*Tiger Tails*" van de 9de Air Force, met de eskadrons: 322, 387 (missie 121) en 394 (ieder ongeveer 38 vliegtuigen) met RAF Spitfires (o.a.) de eskadrons 302 (Poolse bemanning) en 313 (Tsjechische bemanning), bombardeerden in de late namiddag de omgeving van het station en het van *Arsenaal in* Mechelen in 3 opeenvolgende golven.

DE RAID VAN 1 MEI 1944

Engelse RAFvliegtuigen (Groep 4), met 110 Halifaxen en 14 Lancasters en begeleid door 8 Mosquito's (Groep 8) bombardeerden in de nacht van 30 april op 1 mei Mechelen vooral het *Arsenaal* en de spoorknooppunten.
Ook eskadron 158 nam eraan deel: van deze eenheid crashte in juni 1943 een vlieger in Hombeek (zie p.18).

Bomber Command oordeelde: "*The bombing was scattered, although the locomotive sheds were damaged" (verspreide inslag van de bommen maar de spoorwegloodsen waren wel beschadigd).* Er was een verlies van 2 Halifax-vliegtuigen.

In December 1943 werd de SHAEF opgericht (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force) met **Eisenhower** als opperbevelhebber. Deze grootste legermacht ooit, moest eensgezind de eindfase uitwerken: de landing in Normandië.

Aan het hoofd van de luchtmacht stond nu Air Marshal **Trafford Leigh-Mallory**.
In januari 1944 kwam hij met het plan om alle spoorwegknooppunten, de vormingsstations en de centrale werkplaatsen voor spoorwegmaterieel te bombarderen. Dit moest de opmars vergemakkelijken na de invasie. Spijts stevig verzet kon hij in februari zijn visie doordrukken.
Mechelen had alles wat hij vernietigd wou zien en viel dik in de prijzen. In drie maand moest zijn plan zijn uitgevoerd. In april, mei en juni werden we acht maal met bommen bestookt en leefden we in een waar inferno.
De maarschalk zelf sneuvelde in december van dat jaar 1944 bij een vliegtuigcrash.

Na de Duitsers kwamen wij aan de beurt

We waren het al gewoon: een leven met aanhoudend overvliegende bommenwerpers. Hun dodende vrachten bestemd voor Duitse steden, deerden ons amper. Op 5 april 1943 kwam hieraan bruusk een einde. Een grote formatie Amerikaanse vliegtuigen viel de Erla in Mortsel aan. In deze vliegtuigfabriek, voordien 'Minerva' werden Duitse jagers hersteld. De bommen troffen amper hun doel maar Mortsel en Oude God lagen in puin. Vier scholen werden met de grond gelijkgemaakt. Men telde 936 doden onder wie 209 kinderen. Dat bracht een grote opschudding teweeg. Op 11 april viseerde men Erla in Mechelen. De bommen vielen aan de Geerdegemvaart en de Hanswijkvaart. Een veertigal huizen waren getroffen maar er waren geen slachtoffers. Dit was maar een voorsmaakje.

Dat wij, geallieerde bondgenoten , nu ook het slachtoffer werden, moesten we maar incalculeren. Dat heette *collaterale schade*. Er volgden in september dat jaar nog drie opzienbarende bombardementen: op 4 september in Kortrijk met 56 doden, op 5 september te Ledeberg met 111 doden en op 7 september in Brussel met 327 dodelijke slachtoffers. Op elk moment kon het zogeheten '*friendly fire'* ons nu ook treffen.

De eerste bombardementen in België waren vooral gericht op doelen waar de Duitsers oorlogstuig lieten maken, repareren of opslagen. Dat zat nog in het tactisch plan van Sir Arthur Harris en zijn *"Bomber Command"*. De winter daarop bleef het een paar maand rustig in het Belgische luchtruim. De opperste vechtjassen waren die dagen druk in de weer zichzelf te reorganiseren.

Een nieuwe legerstaf, de SHAEF, werkte de eindfase uit: de landing in Normandië en de verovering van Duitsland. De pas aangestelde luchtmachtchef, Trafford Leigh-Mallory, had het plan het Belgische spoorwegnet met de aanvoerlijnen naar het invasiefront te ontwrichten door onophoudende bombardementen, dag en nacht. Arthur Harris verzette zich nog: "*Spoorwegen zijn uiterst moeilijke en ondankbare objectieven voor aanvallen uit de lucht. Hoofd-*

lijnen kunnen op een paar uur hersteld worden en spoorwegknooppunten met wissels en dergelijke in enkele dagen tijd". Maar het plan ging door en in maart 1944 begonnen de luchtaanvallen op 33 doelwitten in België en Noord Frankrijk, 90 dagen lang. De stations van Mechelen, Leuven, Hasselt, Montzen, Aarschot, Merelbeke, Kortrijk, Bergen, Haine Saint-Pierre, Ottignies en Saint-Ghislain waren schakels tussen het Ruhrgebied en de Franse landingsplaatsen. Op 26 maart 1944 beet Kortrijk de spits af. Er werden 109 bommenwerpers ingezet en 252 slachtoffers bekochten het met het leven. Het vormingsstation van Merelbeke met 72 spoorlijnen en een uitgebreide werkplaats was op paasmaandag, 10 april 1944, door Halifax-bommenwerpers van de RCAF onder handen genomen. Er vielen 428 doden en 285 zwaargewonden en een 600-tal huizen werden met de grond gelijk gemaakt. Twee dagen later werd een resem raids op Mechelen aangevat.

Mechelen geviseerd [38]

Mechelen, het bijzonderste spoorwegknooppunt van ons land, met het Arsenaal, fabrieken voor legeronderdelen en een vormingsstation in Muizen, was één van de gedroomde objectieven van de luchtmaarschalk. We kregen in die drie maanden dan ook acht bombardementen te verduren. We hadden er snel genoeg van "*onder bevriend vuur"* te liggen.

In de nacht van woensdag 12 op donderdag13 april 1944 vielen een vijftal bommen in de buurt van de Geerdegemvaart en de Hanswijkvaart. Ze waren bedoeld voor de Erlafabriek. Er vielen geen doden maar er was veel schade aan omliggende huizen.

Veel erger werd het op woensdag 19 april. Dit werd één van de twee "grote" bombardementen op de stad Mechelen (volgt hierna).

Diezelfde week nog, op zaterdag 22 april, zijn RAF-Mosquito's de klus komen afmaken. De fabriek Ragheno aan de Motstraat die vorige woensdag ontsnapt was, werd nu getroffen. De tweemotorige jachtbommenwerpers namen ook de batterijen van de FLAK onder vuur aan Hanswijk de Brecht op de Dijle.

Een goede week later, in de nacht van 30 april op 1 mei, veroorzaakte de zwaarste luchtaanval de grootste schade en de meeste slachtoffers (volgt hierna).

Daarna zijn er op 6, 7, 11 en 25 mei nog raids geweest die Mechelen vooral op de oostflank troffen: Nekkerspoel, Muizen, Bruine Kruis.

Met deze acht raids mocht het volstaan voor de luchtmaarschalk. De weg was open voor D-day en op dinsdag 6 juni 1944 werden alle vliegtuigen hiervoor ingezet. De Mechelse tol was zeer groot.

Bijzonderheden over de 10 luchtaanvallen op Mechelen **(uit de tentoonstellingscatalogus: "Mechelen, stad in oorlog", 1995 maar aangepast met gegevens van Frans Bally in zelfde catalogus p. 46).**			**Personen**			**Huizen**	
Datum	**periode**	**Getroffen plaatsen**	**Doden**	**Vermisten**	**Gekwetsten**	**Zwaar beschadigd of vernield of**	**Getroffen huizen**
13 april 1944	00:55 uur	Geerdegemvaart, Hanswijkvaart (Erla)	-	-	-	7	40
19 april 1944	18:45 uur	Arsenaal – Leuvense steenweg – OLV-straat – Bruul	138	12	123	629	952
22 april 1944	11:45 uur	Raghenofabriek - Motstraat	-	-	-	-	-
1 mei 1944	23:40 uur	Zuidkant - Geerdegem - Stuivenberg - Tervuursesteenweg – Leuvensesteenweg – Raghenoplein – Bruul - Lange Schipstraat	171	-	123	762	2.365
6 mei 1944	ochtend	Galgenberg, oude St.-Gommarusstraat	9	-	10	18	32
7 mei 1944	voormiddag	Fabrieken Rateau, Muizen	-	-	-	-	-
11 mei 1944	19:00 uur	Spoorweg – Arsenaal - Leuvensesteenweg	11	-	-	20	157
25 mei 1944		Spoorbruggen - Dijle – Bruine Kruis	1	-	-	56	76
19 juli 1944	21:30 uur	Zavelberg (nabij Schietbaan)	-	-	-	-	-
Totaal:			**330**	**12**	**256**	**1492**	**3.546**

Een bombardement woensdagavond 19 juli 1944 op de schietstand (Zavelberg) viel buiten deze reeks en was het laatste. Op 4 september waren we bevrijd.

[38] Sabine Deboosere: "Mechelen in de Tweede Wereldoorlog", Lannoo, 1990. Tentoonstellingscatalogus: "Mechelen, stad in oorlog", 1995. Erfgoedcel Mechelen: "Pro Memorie 7", Onder 'Vriendelijk vuur', 2006.

Zijn dat bommen ?

Grote vliegtuigformaties hoog in de lucht was tot dan toe een '*alledaagsheid der dingen'*. We schrokken er nog nauwelijks van op dat wijd boven onze hoofden massa's zwarte vlekjes oostwaarts trokken als enorme vluchten trekvogels. Heel anders was het die woensdagnamiddag 19 april, een mooie lentedag. Het gebrom kwam veel heftiger aanzetten. Ze vlogen ook veel lager. Uit de herinnering komt het nog helder en klaar voor ogen:

"We speelden die late namiddag met een hele troep jongens en meisjes op het plein in het Dorp. Er was behoorlijk wat volk om ons heen. Mensen leefden toen anders. Voordeuren stonden vaak wagenwijd open en de straat was de voortuin. Met enorm gedreun zagen we ze aankomen van ver boven de Leestsekouter. Met een ondergaande zon in de rug blonken ze in het felle licht. Ze volgden blijkbaar de Zenne. Plots, boven het Schalam dwarrelden flikkerende dingen onder de koplopers. Iedereen riep: 'Zijn dat bommen? Neen, ze gooien papiertjes uit !' Dan, eens boven de stad, hoorden we het gebulder van inslaande bommen. Iedereen was snel verdwenen. Wat dan gebeurde, is me ontgaan. Een veilig onderkomen werd meestal ondergronds gevonden, in de kelder".(WDK)

We wisten toen niet dat stoorbandjes in zilverpapier met zwarte rugzijde uitgegooid werden om de radar te verstoren. Ze noemden het "chaff" en hadden het in augustus 1943 een eerste maal met groot succes ingezet bij een raid op Bremen.

Dunne strookjes zilverpapier werden met duizenden tegelijk uit vliegtuigen gegooid om de Duitse radar te verstoren.

Ward Saerens vertelde [39] dat hij na koffietijd rustig een boek zat te lezen, toen plots het vliegtuiggeronk tot hem doordrong. Hij zag de vliegtuigen niet meer maar hoorde het gedreun van inslaande bommen. Wat later volgde een tweede golf bommenwerpers, geëscorteerd door *Spitfires.* Hij en Maurice Leroy, een 19-jarige buurjongen, zijn in de kerktoren gegaan. Door de galmgaten van de toren konden ze goed zien hoe de zwarte rookwolken boven Mechelen opstegen. Verschillende vliegtuigen uit de derde formatie moesten van hun koers afwijken omdat ze door het afweergeschut beschoten werden.

Eerst zijn er brisantbommen gegooid, dan brandbommen. De derde golf met fosforbommen werd vroeger ingezet en aan de Larestraat had een schuur vuur gevat. Ward Saerens vertelde: *"De Dijlestad krijgt voor de derde maal de volle laag. We zien ondermeer vlammen opstijgen uit de toren van de O.L.Vrouwekerk. Wanneer het donker is wandel ik naar de aardeweg van de spooroverweg naar het Broek. Vandaar zie ik op verschillende plaatsen in de stad de vlammen hoog oplaaien. Het is een aangrijpend moment als de toren van de kerk naar beneden stort. De volgende zaterdag halen Maurice Leroy en ik een gedeelte van het omhulsel van een niet ontplofte napalmbom uit het water van een gracht nabij de Potaardestraat. We nemen het mee naar huis. Als we in de hof er een brandend lucifertje op werpen slaan de vlammen eruit".*

In drie aanvalsgolven met telkens een tussenpauze van ongeveer twintig minuten werd onheil boven de stad gebracht. Op de eerste attaque om 18.20 uur met brisantbommen volgde om 18.40 de tweede en om 19.10 de derde met grotendeels napalmbommen. Dat was een beproefd procedé dat zijn vernietigingskracht al bewezen had op Duitse steden.

"Hoewel we, veilig en wel, op zekere afstand van het Mechels inferno zaten, toch was er grote animositeit in het dorp. Meer en meer drongen de schrijnende verhalen uit de binnenstad tot ons door. Mijn nonkel Denis werkte in de beenhouwerij van zijn zus Maria in Muizen. Hij woonde echter op de Zemstseweg. Hij was met de fiets naar Hombeek gekomen en geraakte maar niet uitverteld over wat hij zag. De hele stad staat in brand ! Als tienjarige knaap werd ik bij hem achter op de fiets genomen. Op de hoger gelegen weg naar Zemst, ter hoogte van het toenmalig voetbalveld van 'FC Hombeek', zag ik de brand. Een beeld om nooit te vergeten. In het schemerdonker was het meer dan hallucinant. Schimmige schijnsels van hier en daar een weerkaatsende vuurgloed wiebelden over de stad met er middenin een brandende Lieve-Vrouwtoren. Het dak was dan al ingestort maar de toren stond er nog, rechtop met een helgloeiende krans. Van ver leek het wel een opstaande brandende sigaar". (WDK)

19 april 1944: de brandende kerk van O.L.Vrouw.
(foto © Erfgoedcel, Pro Memorie 7)

[39] Hoembeka-uitgave - Edward Saerens: "*Zes donkere jaren"*, 1997, p.103.

Het duurde nog dagen om een goed beeld te krijgen van de ravage die deze raid had aangericht. Men telde meer dan honderd doden maar velen waren nog vermist onder het puin. Op de koer van het Sint-Romboutscollege werden de kisten neergezet. Kardinaal Van Roey ging een uitvaartdienst voor in de kathedraal op maandag 24 april. Slechts vier kisten stonden er symbolisch opgesteld. Na de dienst zong de kardinaal de absoute in het college en de 138 doden werden ten grave gedragen.

Verdunkelung

De bezetter deed er ook alles aan om de doelwitten van uit de lucht aan het zicht te onttrekken. Steden en dorpen moesten vooral 's nachts zo onherkenbaar mogelijk zijn. Het "*Luftschutzgesetz"* voor de bezette gebieden voorzag maatregelen voor het lichtverduistering of "*Verordnung über Verdunkelung*". Daarop was er streng toezicht. Bij duisternis mocht geen straatverlichting branden.

Wie bombardeerden Mechelen op 19 april ?

De **Marauder B-26** is het meest specifiek product van de vliegtuigbouwer **Glenn L. Martin Company**. Het nieuwe vliegtuigtype 179 was het meest geavanceerd product in die jaren en kwam als beste uit een vergelijkend onderzoek kort voor de oorlog uitbrak. De Martin Cy kreeg een contract, aanvankelijk voor 201 dan voor 990 toestellen. Eind november vlogen de eerste gevechtstoestellen. De RAF bestelde ook nog 459 vliegers en gaven dit toestel de naam "**Marauder**", het Engels voor "**Stroper**".

De B-26's liepen in ijltempo van de tekentafel naar massaproductie aan de lopende band wat vele kinderziektes meebracht. Bij trainingen crashten nogal wat vliegers en de Marauder B-26 kreeg de bedenkelijke spotnaam "*the widow maker*". Betere trainingen en technische bijstelling brachten de oplossing. De lange aanloop bij starten en de lange uitloop bij het landen maakten de Marauder B-26 minder geschikt voor Afrika maar zijn inzet in Europa werd een groot succes. Door hun grote snelheid en goede wendbaarheid vlogen de Marauders lager dan andere bommenwerpers. Na een verlies van 10 toestellen in IJmuiden ging men terug van grotere hoogten opereren. Deze eigenschappen, een snelle wisseling en een goede weersstand aan het vijandelijk vuur, spaarden de Marauders. Bij het einde van de oorlog had dit type bommenwerper de minste verliezen te betreuren. Sommigen deden 100 aanvallen.

Eind 1948 zijn alle Marauders uit dienst genomen. Van de 5.230 toestellen die gemaakt werden, bleven er nog enkele over. Zij zijn te bewonderen in luchtvaartmusea over de hele wereld.

Bij de "Ninth Air Force"

Van september werden Marauders ingezet op bij de 9de Air Force op het West-Europees strijdtoneel.

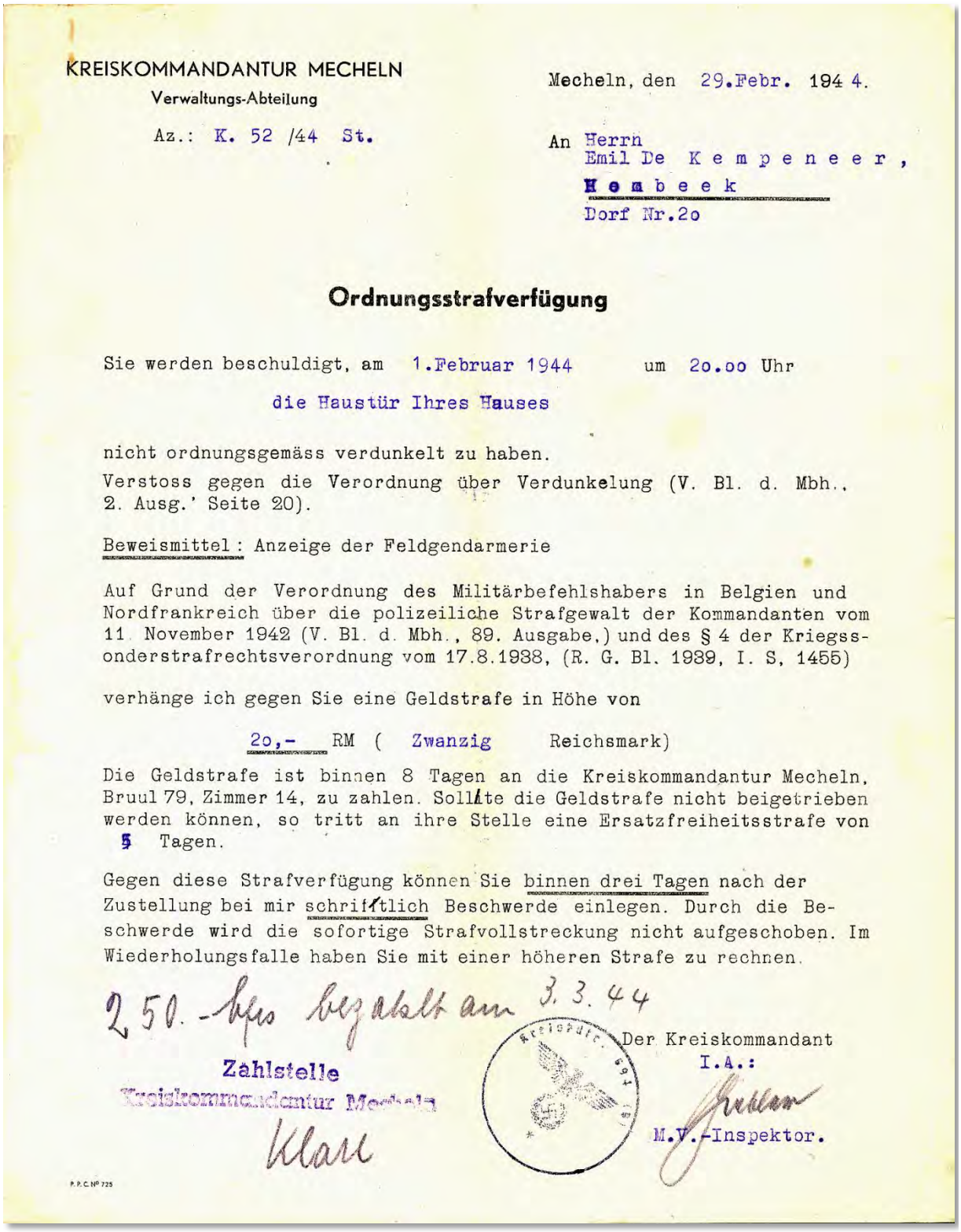
Ze moesten tactische steun verlenen ter voorbereiding van de landing in Normandië. Hun aanvallen bij klaarlichte dag waren doorgaans efficiënt omdat ze verrassend snel neerdoken op hun goed zichtbare doelen. Ze werden meestal door Spitfires beschermd.

Dergelijke Marauders B-26 hebben Mechelen op 19 april 1944 aangevallen met 3 groepen, ieder 3 à 4 squadrons tellend van elk 9 vliegtuigen (totaal meer dan 100 bommenwerpers).
Eén van deze drie groepen (Bombergroup 387) was hier terug op 1 mei, niet in Mechelen maar in Leuven, om daar het spoorwegnet en de statie plat te gooien, wat vrij goed gelukt was.

(zie foto p. 61)

De verlichting auto's, voertuigen en fietsen moesten zodanig afgeschermd worden dat enkel een smalle sleuf erin het lichtschijnsel doorliet. Ramen en deuren van huizen zonder luiken of rolluiken moesten met donker blauw papier of doek afgedekt worden. Ward Saerens zegt hierover*: "Ingevolge de strenge verduisteringsvoorschriften komen er tijdens de pikdonkere avonden niet veel mensen buiten.*

De straatverlichting is uitgeschakeld en deuren en vensters zijn door stores, karton of blauw papier zodanig afgeschermd dat ze geen straaltje licht doorlaten. Ook fietsers hebben het nu zeer moeilijk want hun fietslamp, voorzien van een kapje, laat langs een gleufje van 4 op 2 cm slechts een zwakke lichtstreep door".

KREISKOMMANDANTUR MECHELN
Verwaltungs-Abteilung

Az.: K. 52 /44 St.

Mecheln, den 29.Febr. 1944.

An Herrn
Emil De K e m p e n e e r ,
H e m b e e k
Dorf Nr.2o

Ordnungsstrafverfügung

Sie werden beschuldigt, am 1.Februar 1944 um 2o.oo Uhr
die Haustür Ihres Hauses

nicht ordnungsgemäss verdunkelt zu haben.
Verstoss gegen die Verordnung über Verdunkelung (V. Bl. d. Mbh., 2. Ausg.' Seite 20).

Beweismittel: Anzeige der Feldgendarmerie

Auf Grund der Verordnung des Militärbefehlshabers in Belgien und Nordfrankreich über die polizeiliche Strafgewalt der Kommandanten vom 11. November 1942 (V. Bl. d. Mbh., 89. Ausgabe,) und des § 4 der Kriegsonderstrafrechtsverordnung vom 17.8.1938, (R. G. Bl. 1939, I. S, 1455)

verhänge ich gegen Sie eine Geldstrafe in Höhe von

2o,- RM (Zwanzig Reichsmark)

Die Geldstrafe ist binnen 8 Tagen an die Kreiskommandantur Mecheln, Bruul 79, Zimmer 14, zu zahlen. Sollte die Geldstrafe nicht beigetrieben werden können, so tritt an ihre Stelle eine Ersatzfreiheitsstrafe von 5 Tagen.

Gegen diese Strafverfügung können Sie binnen drei Tagen nach der Zustellung bei mir schriftlich Beschwerde einlegen. Durch die Beschwerde wird die sofortige Strafvollstreckung nicht aufgeschoben. Im Wiederholungsfalle haben Sie mit einer höheren Strafe zu rechnen.

2,50 bfrs bezahlt am 3.3.44

Zahlstelle
Kreiskommandantur Mecheln
Klark

Der Kreiskommandant
I.A.:
M.V.-Inspektor.

P. P. C. N° 725

Bakker Emiel De Kempeneer werd bekeurd om met de fiets gereden te hebben met licht zonder afschermingskap. In februari 1944 liep hij weer tegen de lamp omdat er een schijnsel licht kwam door het donkerkleurig glas van de voordeur. Hij kon kiezen tussen 20 Mark te betalen of vijf dagen te gaan zitten. *"Onze keuken met zitplaats lag ingebouwd en het buitenlicht kon enkel naar binnen langs een grote 'lanternaux' van 2 x 2 meter. Nu werd er een groot zwart doek onder gehangen aan een rijgkoord. Elke avond moest met een lange stok het doek toegetrokken worden om het licht af te schermen. Die dinsdag 1 februari deden de Duitsers hun ronde. Er werd op de deur gebonk en ze schreeuwden: "Licht ausmachen!" We dachten toen wel dat er een boete aan vast zou zitten. De boete van 250 frank toen mag men nu gerust rekenen op circa 100 euro. Dat was sponsoring voor hun oorlogsindustrie".*(WDK)

Verdachte hulp van vriend en vijand

Dat onze bevrijding zonder slag of stoot zou verlopen, werd ons door de geallieerden uit het hoofd gepraat. Wie zijn leven niet op het spel wilde zetten, moest maar snel verhuizen, ver weg van sporen en fabrieken. Dat vonden de mensen misschien wel heel attent en lief maar de noodzaak zag men er niet van in totdat het zo ver was.

DRINGENDE WAARSCHUWING

TOT HET BELGISCHE VOLK

DE strijders van de Vereenigde Natiën — tusschen wei wij velen uwer landgenooten tellen — zijn ertoe besloten, de Duitsche overweldigers weg te kuischen uit de Bezette Gebieden, en Europa te bevrijden uit de klauwen van het nazisme.

Om daarin te gelukken, moeten zij de Duitschers overal aanvallen, hunne wapens vernielen, en ook de fabrieken, die de wapens voortbrengen. Wij weten dat gij deze noodzakelijkheid begrijpt ; — daarvan hebt gij trouwens blijk gegeven in het verleden.

Belgische arbeiders, opgepast ! De aanvallen op de Belgische industrie, die onder Duitsche kontrole staat, zullen groeien aan intensiteit. Van nu af, is er voor U, groot gevaar aan verbonden, te arbeiden in de volgende fabrieken :

Werkhuizen voor vliegtuig-montage,
Depots en opslagplaatsen van wisselstukken voor vliegtuigen,
Fabrieken van wisselstukken en van uitrusting voor vliegtuigen,
Fabrieken voor lokomotieven en herstellingswerkhuizen van spoorwegmaterieel,
Automobielfabrieken,
Fabrieken van wisselstukken voor onderzeëers.

Blijft uit de omgeving van deze fabrieken weg, voor zooveel het U mogelijk is. Verhuist uwe families. Indien gij verplicht zijt in deze fabrieken te arbeiden, dringt aan op een afdoende alarminrichting en eischt welgebouwde schuilkelders op, waarin gij dadelijk na het alarm, toegang tot schuilen kunt vinden.

Gij kunt zulks afdwingen door een algemeene en gekoordineerde aktie.

Belgen, reeds hebt gij veel geleden in uw strijd voor de vrijheid. Thans vragen wij U, met aandrang, alle mogelijke voorzorgen te treffen, om nieuw lijden te voorkomen, of het minstens genomen, tot een minimum te herleiden.

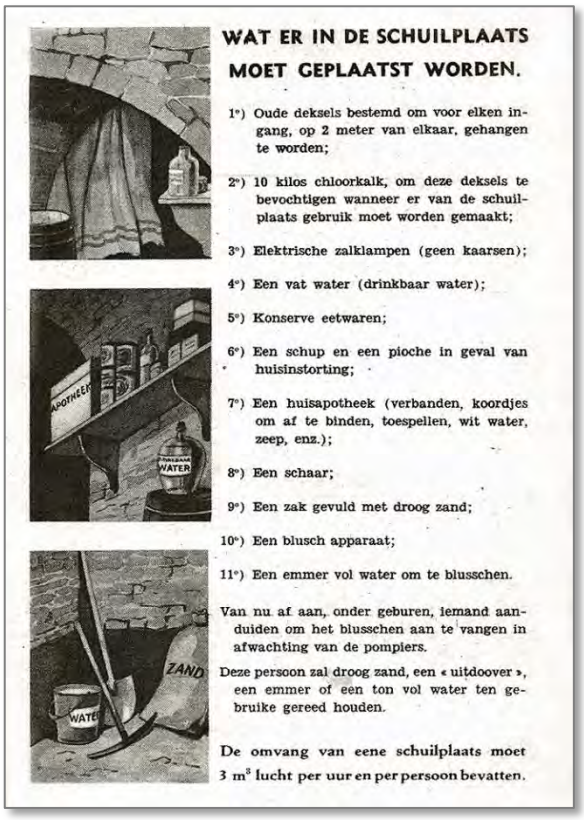
Treedt NU handelend op, want het is dringend.

HET GEALLIEERD OPPERBEVEL

Dat die "***Dringende Waarschuwing***" geen fantasie geweest was, werd duidelijk bij de verwoesting en de dood van velen van 19 april. Voor veel stedelingen was het nu welletjes. Er moest niet langer aan getwijfeld worden: Mechelen werd geviseerd om zijn spoor en werkplaatsen. Heel wat gezinnen zochten een veiliger oord op en trokken naar den buiten. Ook in Hombeek zijn toen tientallen families naar hier afgezakt. De meesten waren overdag nog wel thuis maar sliepen toch in Hombeek. Na het tweede bombardement op 22 april namen de scholen ook voorzorgsmaatregelen. Het lager onderwijs sloot de deuren. In het middelbaar onderwijs trachtte men er een mouw aan te passen met thuiswerk en onregelmatig nog een les. Het Sint-Romboutscollege zond de humanioraklassen uit. Twee klassen hebben zekere tijd in Hombeek les gekregen in noodlokalen, één in het patronaat en één in de zaal Alhambra op het Heike.

Het was niet voldoende van de kritische plaatsen weg te vluchten, men moest zich ook elders goed beschermen. In een lijvig handboekje van 16 bladzijden *"ten gebruike onzer Belgische bondgenoten, ten einde hen te helpen en hen raad te geven voor de komende bevrijding"* (sic) dat in die dagen door de luchtmacht werd uitgeworpen stond te lezen: *"Hier is het onder meer dat een goede schuilplaats van pas komt, en diegenen die geen actief deel nemen in de strijd, betrekkelijk veilig zal stellen: een voorraad water en noodrantsoen zullen u verder in leven houden tot de troepen der Verenigde Naties aankomen".*

Zo hielpen de Duitse '*vrienden' ons* ook met goede raad om ons leven te redden bij '*vijandelijke'* aanval.

WAT ER IN DE SCHUILPLAATS MOET GEPLAATST WORDEN.

1°) Oude deksels bestemd om voor elken ingang, op 2 meter van elkaar, gehangen te worden;

2°) 10 kilos chloorkalk, om deze deksels te bevochtigen wanneer er van de schuilplaats gebruik moet worden gemaakt;

3°) Elektrische zaklampen (geen kaarsen);

4°) Een vat water (drinkbaar water);

5°) Konserve eetwaren;

6°) Een schup en een pioche in geval van huisinstorting;

7°) Een huisapotheek (verbanden, koordjes om af te binden, toespellen, wit water, zeep, enz.);

8°) Een schaar;

9°) Een zak gevuld met droog zand;

10°) Een blusch apparaat;

11°) Een emmer vol water om te blusschen.

Van nu af aan, onder geburen, iemand aanduiden om het blusschen aan te vangen in afwachting van de pompiers.

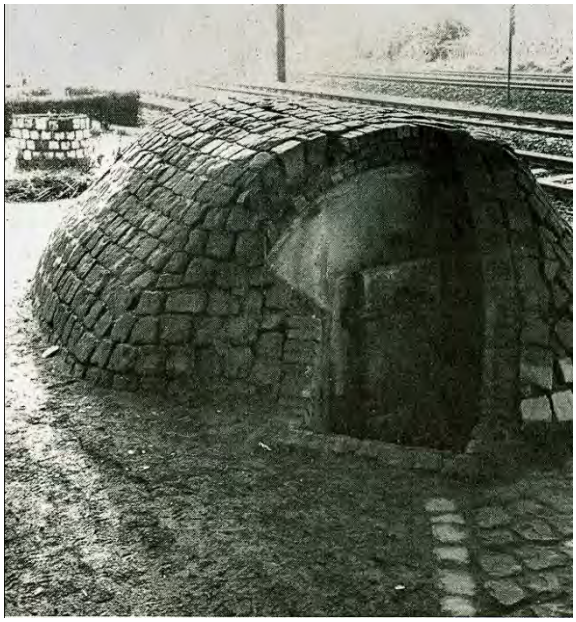
Deze persoon zal droog zand, een « uitdoover », een emmer of een ton vol water ten gebruike gereed houden.

De omvang van eene schuilplaats moet 3 m³ lucht per uur en per persoon bevatten.

Wie een goede kelder had, begon er direct aan. Zo niet dan werd een schuilplaats elders ingericht: den "*abri"*. Op diverse plaatsen werd in de tuin een kuil uitgegraven van circa 1,50 meter onder de grond en 5 à 6 meter lang. Er was aan beide zijden een soort

aarden zitbank voorzien. Daarop werd een brede plank gelegd. De kuil werd toegedekt, eerst met *galvanisé* gebogen golfplaten zoals die bij witloofdammen gebruikt werden. Daarop kwam takkenhout, stro en aarde en met graszoden werd alles netjes op zijn plaats gehouden. Bij onraad kroop iedereen uit de buurt kort op mekaar in zo een gemeenschappelijke schuilplaats, een wiltoofdam vol met bange mensen. Of men daarin zo goed beschermd zat, Joost mag het weten.

Hilaire Van Crombruggen getuigde over het neerkomen van een vliegtuig in 1945 (zie n°6 verder):
"Het was mooi weer. Ik was met kameraadjes aan het spelen op de wei van de Sjeurre (Dubin-De Win)*, dat is tegen de Zenne, aan de spoorwegberm. Daar in de hoek was er een abri gemaakt waar wij gingen schuilen als de vliegers overkwamen. Ik zag een vliegtuig* (januari 1945) *heel laag overvliegen en die bemanning hing uit het venster. Ik heb toen gewuifd en ze wuifden terug. We zagen dat het een beetje verder zou neerkomen. Het vliegtuig is dan geland in het Middenveld. Mijn nonkel, Albert Van Crombruggen (Bère Do) is in het wrak geweest. Hij heeft er een reductiemotor uitgehaald die ik jaren lang heb gebruikt om chapelure te malen."*

Schuilkelder op het Perron. (Foto © Erfgoedcel)

Op de perrons in het station van Mechelen werden schuilkelders aangelegd, ook op de IJzerenleen. Sommige burgers bouwden een echte versterkte schuilkelder. Volgens de richtlijnen voor het goed uitrusten van kelders, moest er op gelet worden dat er minstens drie ontsnappingsplaatsen waren. Het kon dus nuttig zijn meerdere kelders met mekaar te verbinden. Dat was een beproefd procedé in Duitsland waar soms de huizen in een hele straat met mekaar ondergronds verbinding hadden. We gingen het nu ook zo aanpakken volgens Duits voorschrift en methode.

"De kelder onder het huis (nu bakkerswinkel, Reyniersstraat 44) *lag tussen die van de café van 'Nie van de Grune* (Teughels en Van Geel) *en die van ons huis op de hoek. Die kelder leek de stevigste te zijn. Hij was niet te groot en had nog tongewelven op ijzeren ribben. Die werd de gezamenlijke schuilplaats bij enig alarm. Men ging aan het werk en een verbindingsgat van circa 70 x 70 cm werd gekapt. De verbinding met het hoekhuis was geen probleem. De kelders grensden aan mekaar. Om ook verder in de straat in de kelder van 'Nie van de Grune' te geraken, moest eerst een tunnel gegraven worden van ongeveer drie meter lang. Deze werd goed onderschoord met houten planken en balken. Zo konden we vrij bewegen ondergronds over wel dertig meter in de Mechelse weg en even zoveel in de toenmalige Statiestraat. Er waren vier trappen en vijf luiken aan de straat waarlangs ontsnappen mogelijk kon zijn.*

De schuilkelder werd volgens de voorschriften ingericht met accessoires. Zo waren er zitjes en oude stoelen, een zinken kuip vol water, een stapel witte doeken uit oude lakens gescheurd, kaarsen, zakjes met zand, een houweel en een schop. In de naburige kelder stond wat drank en eetwaar. Op die manier kweet mijn vader zich van de vaderlijke plicht zijn kroost in alle nood te beschermen. Toen de gaten gekapt werden, was ik er bij en hielp het gruis bijeen te vegen in een emmer. Het kwam niet in mij op dat ik enkele dagen later achter dat gat de verschrikkelijkste en bangste nacht van heel mijn leven zou doormaken". (WDK)

De hel breekt los

Het ergste bombardement op Mechelen was dat van de nacht van 30 april op 1 mei 1944. Wellicht was de RAF niet tevreden met wat de Amerikanen tien dagen eerder hadden kunnen platgooien. De Engelsen zouden deze nachtraid voor hun rekening nemen. Die nacht werd de schrikwekkendste ooit voor ons in Hombeek. Hoe gruwelijk moet het geweest zijn voor wie er middenin zat, in de stad zelf. De spoorweg was een richtlijn. Ze mikten ernaar. Nadien was er één lijn van bommenkraters van in het dorp, over het Mechelsveld, Schonenberg, achter de Hombeekse steenweg tot het station van Mechelen. Op het kantje af bleef het dorp gespaard. De dood had nog nooit zo dicht om de hoek geloerd.

"De zondag was bij ons de betere familiedag. In een 'huis van commerce' kwam familieleven op de tweede plaats. Door de week was er in de huiskring meer 'vreemd volk', bakkersgasten, brooduitvoerders, winkelhelpsters, dan volk uit eigen gezin. We mochten 's zondags dan ook wat langer opblijven. De slaapkamer gaf uit op het noordwesten. De rolluiken waren niet compleet 'afgelaten' zodat een schemer avondlicht nog kon binnendringen. Plots gebeurde iets vreemds. Op de muren en het plafond van mijn

kamer werden witte strepen van hel licht getrokken. Dat helder schijnsel kwam van tussen de houten latten van het rolluik. Ik riep op vader. Hij trok de rol op. Van uit de richting Leest dreven hele slierten opaalwitte lichten door de ruimte. Fosforiserende ballonnen boven een vreemde planeet. Overbelichting van een geflipte maan die de aarde bescheen op een veel te hoge wattage. Op minder dan geen tijd zaten we in de kelder. Er was geroep en geschreeuw van alle kanten om de andere huisbewoners zich overhaast ook in veiligheid te doen stellen". (WDK)

Lichtmarkeersysteem

Bij nachtvluchten werd de plaats verlicht en het doel gemarkeerd door het droppen van gekleurd vuurwerk. De 132 bombardementsvliegtuigen van de 4de Bomber Group die Mechelen viseerden, werden naar hun doel geleid door de zogenaamde ***Patthfinders***.

Deze tweemotorige ***De Havilland Mosquito's*** van de 8ste Bomber Group, 8 in getal, schoten vuurpijlen af en gooiden valschermen met lichten uit. Langzaam daalden ze neer. Groen en rode markers bakenden het target af. Het was een indrukwekkend schouwspel. Het had zo een extreem feeërieke kracht dat de Duitsers er wat cynisch een kerstverlichting in zagen. Ze noemden het de "Christbaum".

De Havilland Mosquito's ook ingezet als doelmarkeerders. (fotocompilatie: zoeklichten met vliegers Mosquito)

Het is duidelijk dat de '*padvinders'* uit noordwestelijke richting kwamen. Over Leest naar Mechelen. De lichten dreven westwaarts over de stad. Daarna kwamen de bommenwerpers in drie golven. Volgden ze dezelfde richting ? Frans Bally beweerde [40] dat ze eerder uit het zuidoosten zijn gekomen, dit volgens zijn waarneming die hij deed vanop de Leuvense steenweg. Dit zou gestaafd zijn door een uitspraak eind 1944 van een Engelse squadronleader die erbij geweest was. Hij zei dat ze zich die nacht uitsluitend hadden laten leiden door de twee linten (***between the two ribbons)***. De "*two ribbons*" zouden dan, volgens Frans Bally, de Dijle en de Leuvense vaart kunnen geweest zijn. Rondom de Dijle waren uitzonderlijk veel bommenkraters gebleven. Anderzijds heeft een formatie zeker de spoorlijn Dendermonde - Mechelen gevolgd. De inslag van bommen geeft dat onomstootbaar aan: een strook van kraters op één lijn beginnend in Hombeek en het treinspoor volgend tot in Mechelen, bewijst dat. Zou het kunnen dat één van de "*two ribbons*" deze spoorlijn was?

"De doodsangst die we beleefden die nacht blijft diep ingeprent. We zaten daar met een twaalftal personen dicht opeengepakt in de enge kelderruimte. "Nie van de Grune" was al op leeftijd maar op minder dan geen tijd kwam ze door de tunnel gekropen. Haar dochter Maria, was haar gevolgd met haar vijffjarig zoontje, Lucien Van Geel. De stroom was uitgevallen. Het grimmig flikkerende kaarslicht maakte de situatie nog griezeliger. De kuip met water stond voor ons. We zaten allen met doorweekte doeken aan de mond wachtend op de instorting die onvermijdelijk komen moest. Doodbeangstigd, met de krop in de keel, las moeder de ene Weesgegroet na de andere. De kleine Lucien kwam niet verder dan een het repeterend gekreun; "Wees gegroet, Maria ... Wees gegroet, Maria ... Wees gegroet, Maria ...". Telkens een afgrijselijk gierend gefluit een vallende bom voorafging, stokte het bidden even. Iedereen kroop nog dichter tegen mekaar. De houten luik op het Keldergat wipte dan omhoog en het helse licht van buiten spookte even door de kelder. Het rammelde en kraakte: vallende stenen en glasscherven. De kaarsenvlammetjes sputterden bij elke luchtverplaatsing. Keer op keer: fluiten, gieren, dreunen, knallen. De hele huis schudde telkens en er kwam geen einde aan. Zo leek het toch. Na iedere klap ontsnapte een ingehouden zucht. Die had ons weer gemist. Ik kon me van de indruk niet ontdoen of we werden in onze schuilkelder speciaal geviseerd: de schietschijff waarnaar gemikt werd.

Na verloop van tijd had het opgehouden. Voorzichtig waagden we het uit ons schuiloord te komen. We waren er zo goed als zeker van dat het hele huis was ingestort. Zoveel stenen hadden we horen vallen, zoveel glas horen breken. Als bij wonder, alles stond nog recht. Wat dan gebeurde heb ik niet verder opgeslagen. Ik zal wel terug in bed gestopt zijn en de 'groten' zullen wel aan de opruim begonnen zijn. Die nacht was het voor mij echt oorlog: een gruwel, het meest schrikwekkende dat ik in mijn leven heb meegemaakt". (WDK)

De volgende dag was er veel drukte. Iedereen had zijn verhaal hoe en waar die nacht was doorgebracht. Vele bewoners van de Mechelseweg waren het huis uitgevlucht. Ze hadden de tijd niet meer om een schuilplaats op te zoeken en hadden in doodsangst alles meegemaakt in een grachtkant. De eerste bom-

[40] Frans Bally: "De bombardementen in de lente van 1944 te Mechelen" in "Mechelen, stad in oorlog", tentoonstellingsbrochure, 1995, p.46.

men waren in het dorp gevallen, in de weide van *'de Sjeure'* (Dubin-De Win) kort bij de Broekstraat op geen honderd meter van de huizen. De straten waren een en al puinhopen van afgerukte pannen en schouwen en glas lag overal rondgestrooid. In café Forum waren de grote ramen aan diggelen. Ook twee uitstalramen van de bakkerij en kruidenierswinkel de Kempeneer waren verbrijzeld. Tientallen uitgestalde flessen met likeuren waren stuk en de plakkerige inhoud vulde de atmosfeer met een geur van "Elixir d'Anvers" of "Parfait Amour". Vooral de achterzijde van het huis had erg geleden. Door de luchtdruk waren twee ramen letterlijk uit de voegen gelicht en lagen binnen in de kamers.

Ward Saerens nam poolshoogte en vertelde:
"Dat het dorp op het nippertje aan een ramp ontsnapt was, kon ik vlug vaststellen. 's Morgens heel vroeg fietste Rik, mijn schoonbroer, naar Mechelen. Juist voorbij de spoorweg, in de weide van Fons Goossens en Verbist, waren drie diepe kraters en iets verder in de Zennedijk twee; waarvan een dichtbij de spoorwegbrug en de andere 50 m verder richting Zemst. Over de Zenne, eveneens rechts van het spoor, waren er op de velden van Schonenberg een lange rij bommen ingeslagen.

Het Arsenaal werd geviseerd. In het RAF - rapport stond: "*The bombing was scattered, although the locomotive sheds were damaged" (verspreide inslag van de bommen maar de spoorwegloodsen waren wel beschadigd).* (foto © Erfgoedcel)

Even na 8 uur was Rik terug en vertelde vreselijke dingen over wat hij in de Lange Nieuwstraat gezien had. Hun huis was weinig beschadigd, wat kapotte ruiten uitgezonderd. Voorbij zijn buur, de bloemist Frans Louis, waren in de Lange Nieuwstraat en de Ravenbergstraat vele huizen geheel of gedeeltelijk verwoest. Hij zag armen en benen die tussen het puin uitstaken. Het zoeken naar overlevenden was met povere middelen nog volop bezig. Hij vernam dat er kortbij, in de Groenstraat, 32 mensen in een schuilkelder door een voltreffer gedood werden.

Ik spring op mijn fiets en rij zelf naar het rampgebied. Rechts van de steenweg naar Mechelen, juist voorbij het bosje van Horckmans en links, in het land van Viktor Van Beneden zie ik een bomkrater. De kasseiweg is er gespleten. Een eind verder, voor de ingang van het Vrijbroekpark is een bom op twee huizen gevallen. Een gezin van vier personen kwam hierbij om. Ik bol de stad in langs de Leopoldstraat, waar de gebouwen van de academie ingestort zijn. Rookwolken stijgen nog op uit het station.

Het Raghenoplein is er het ergst aan toe; daar zijn alle huizen vernield. Ook de pastorie van de Hanswijkparochie is een puinhoop. De aanpalende kerk bleef als bij wonder gespaard. Enkel de kostbare glasramen zijn stuk.

"De Hanswijkparochie is een puinhoop"
(foto © Erfgoedcel)

Aan de Tichelrij zie ik van op afstand lijken uit ingestorte kelders halen. De mensen kijken zwijgzaam toe. Het doel van deze moordende actie was het belangrijke spoorwegknooppunt van Muizen, maar dit is slechts gedeeltelijk vernield. Op nog 8 andere plaatsen in ons land, waaronder Brussel viel gisteren een bommenregen. Daar werd in het park, rechtover het koninklijk paleis, Gust Selleslagh van Hombeek dodelijk getroffen door een granaatscherf van het Duitse afweergeschut toen hij, die van kantoor terugkeerde. De rouwende ouders zijn Dore Selleslagh en Roos De Neys, woonachtig op de Kapellebaan".

Deze eerste mei is de zwartste dag geworden voor onze regio. Er waren 762 huizen totaal vernield of onherstelbaar beschadigd. In de stad zelf hadden 2.365 woningen grotere schade opgelopen, de tientallen huizen van Hombeek niet ingerekend. Veel erger waren de doden. Weer eens werden de lichamen bijeengebracht in het college: 762 mensen verloren het leven. In de ziekenhuizen werden nog eens 123 zwaar gewonden verpleegd. De doden werden 's anderendaags reeds begraven en op 12 mei was er een plechtige uitvaartdienst in de kathedraal. Kardinaal Van Roey was zeer misnoegd over de schade in Mechelen en Leuven. In een herderlijke brief van 15 mei veroordeelde hij de bombardementen. Hij deed een oproep aan het geallieerde opperbevel om lukraak bombarderen van woonkernen stop te zetten. De bezetter en de oorlogspers trachtte daar tevergeefs munt uit te slaan.

De ontreddering is nooit zo groot geweest. De meeste toegangswegen waren onbruikbaar en de stad was geïsoleerd. Er werden honderden tonnen puin geruimd en het gevaar voor instortingen bleef groot. Weken later haalde de brandweer nog vele gevaarlijke muren neer. De *Kreiskommandant* vorderde de burgers op om zich te melden bij het stadsbestuur. Anderzijds was de solidariteit ook zeer groot en vele vrijwilligers hielpen waar het kon. Naar schatting hebben vier op tien Mechelaars na dit bombardement de stad verlaten. Ze zochten veiliger oorden op bij familie of op den buiten, ook in Hombeek. De schrik zat er danig in temeer omdat na 1 mei er nog geregeld bomalarm is geweest. Ze kwamen in die maand nog vier maal terug. Het werden kleinere aanvallen en bij klaarlichte dag met jachtbommenwerpers die doelgerichter te werk gingen. Schade aan woningen was er altijd en die maand lieten ook nog een twintigtal onschuldige burgers het leven.

Of deze reeks bombardementen op spoorwegen het effect hebben gehad dat ze beoogden, is twijfelachtig. Buiten het rangeerstation van Muizen waren de spoorlijnen amper geraakt. Ze werden, zoals Harris het voorspeld had, zeer snel hersteld en terug bruikbaar. Anders was het met de industrie eromheen. Die werd ontregeld. De bezetter had alle moeite om de mensen in het Arsenaal aan het werk te krijgen. Er werd zelfs bibbergeld betaald.

Weg uit het dorp

Wie te kort bij de spoorweg woonde, vertrouwde het niet meer. Ook in het dorp durfden velen de nachten niet meer doorbrengen. Ze zochten verblijf bij familie of vrienden in een gehucht wat verder van het gevaarlijk spoor verwijderd.

"Elke avond trokken wij, na het lezen van de Rozenkrans aan het kapelleke op de splitsing van de Kapellebaan en de Leestsesteenweg, naar 'het Klein-Gent'. Zo noemde men het gehucht Regulaar. Bij nonkel Giele (Selleslagh-De Neys) *sliepen we in de voorplaats op een geïmproviseerd bed. De matras werd elke avond op de grond neergelegd en het bed was vlug opgemaakt. Die avonden op de boerderij waren best gezellig. Het kwam eerder over als een buitenverblijf dan een toevluchtsoord. Er werd radio beluisterd met vooral het nieuws en de berichten voor de landbouwers. Regelmatig werd er ook gepoogd om tussen de stoornissen door enig nieuws van BNRO van uit Londen op te vangen. De meeste avonden brachten we gezellig door aan de grote tafel in de huiskamer met kaarten, het Ganzenblad en Lotto. We bleven er ook avondeten. Nooit in mijn leven heb ik zoveel patatten met ajuinsaus of met pickles gegeten dan in die dagen.*

In de buurt verstoute men zich wel eens aan een soort mysticisme. Daarvoor kwam men samen in het eerste van de reeks kleinere huizen aan de overzijde van de straat. De seance werd met heel wat poeha aangekondigd en ook de 'snotneuzen' wipten mee binnen. Het was druk. De kleine 'voorplaats' werd volgestouwd met nieuwsgierigen. Dan werden de geesten opgeroepen. Die raadpleging gebeurde aan een tafel waaraan vier mannen plaats namen. Onder twee tegenoverliggende tafelpoten werd een houten klomp gelegd. De vier mediums zaten met ogen dicht, de handen licht op het tafelblad geplaatst, te wachten op de vragen. De problemen werden zo gesteld dan er enkel een 'ja' of een 'nee' op kon volgen. Bij een positief antwoord begon de tafel op en neer te wiegelen. Bij een 'nee' bleef alles roerloos stil. Dan kwamen de vragen. Is er nog een landing dit jaar. Antwoord: (schommelende tafel) ja dus. Is het in juni? –Ja. Is het in Frankrijk ? – Ja. Vanaf die dag ben ik bijgelovig geworden. Alles is uitgekomen. Onze bevrijders zijn effectief op 6 juni in Normandië aan land gegaan. De herovering van Europa was begonnen. Drie maanden later waren ze bij ons". (WDK)

De bevrijding had de heropening van de scholen wat verdaagd. Bij de aanvang van het nieuwe leerjaar 1944-1945 werden in de kapel van het college de zes leerlingen herdacht die sneuvelden in april en mei.

Een 'In Memoriam' in tijdeigen rijm van Priesterleraar Frans Eykans stond achteraan het gedachtenisprentje.

Op deze luchtfoto is Mechelen, Hombeek en Leest goed herkenbaar. Ze werd bij klaarlichte dag genomen en vermeldt duidelijk de datum 1 mei 1944 met ook "Aerschot". Men ziet nog bovenaan tussen vaart en Dijle op de rechte weg (Leuvense steenweg) de rookpluimen opstijgen van een brand nabij het vormingstation van Muizen.

Men zou direct denken aan bommenwerpers die terugkeren van het bombardement op Mechelen. Die aanval was echter 's nachts met viermotorige bommenwerpers.

In de vooravond van 1 mei 1944 werden ook de Leuvense spoorinfrastructuur en -werkplaatsen gebombardeerd. De Amerikaanse B-26 Marauders op de foto keren terug van deze aanval op Leuven en niet van Mechelen.

(foto © Erfgoedcel en Hoembeka)

De aanval op Leuven had amper tien minuten geduurd. Het stationsgebouw van Leuven, tweederde van de sporen en één trein werden getroffen. Ook de Ateliers de la Dyle en de Centrale Werkplaatsen te Kessel-Lo lagen plat. In Kessel-Lo (Blauwput) werden meer dan 200 woningen vernield. Één bommenwerper wierp zijn lading af van de Justus Lipsiusstraat over de Maria-Theresiastraat en de Bondgenotenlaan tot aan de Diestsestraat. Daarbij werden achtentwintig woonhuizen vernield. De meeste doden vielen in de Centrale Werkplaatsen, waar de burelen, de magazijnen en de ketelmakerij getroffen werden. Vijf Duitsers en zes van de spoormannen lieten er het leven.

Recente kaart van Google in de oriëntatie van de luchtfoto. Men herkent op beide kaarten de Zenne, de vaart en de Dijle.

6. De vliegtuigcrash van 10 januari 1945

BIJZONDERHEDEN OVER DEZE RAID

Datum:	de ochtend van 10 januari 1945
Vertrekbasis:	Thurleigh (Bedfordshire), UK
Eenheid:	306 Bomber Group (BG), 368 Bomber squadron (BS)
Vliegtuignaam:	Debbie (43-38250)
Inzet:	458 bommenwerpers
Target:	vliegveld Gymnich (Keulen)
Verliezen:	5 Boeings
Bijzonderheid:	De Boeing B-17 werd door luchtafweer geraakt net voor de bommen moesten gelost worden. Het gehavende vliegtuig stortte in Hombeek neer

Die woensdag 10 januari voerde de "Eight Air Force" een verpletterende aanval uit op Duitse vliegvelden, spoorwegen, bruggen en wegenknooppunten.
Bij deze zogenoemde "Mission 789" werden niet minder dan 1.119 bommenwerpers en 362 jagers ingezet.
De Bombergroup 306 zette 458 Boeings in naar vliegvelden in Gymnich, Bonn, Euskirchen en Köln-Osteheim .
Er waren 16 Boeings gecrasht of onherstelbaar beschadigd en 140 liepen zware averij op.
Er werden 5 vliegeniers gedood, 15 gewond en 52 vermist.

Luchtoffensief 789

Al mocht het er voor ons, na de bevrijding van september 1944, op lijken dat de oorlog gedaan was, niets was minder waar. Er was nog schaarste maar ook geweld. De vliegende bommen en raketten maakten het leven onveilig. Von Rundstedt viel de Belgische Ardennen binnen. Maar toch kon het niet lang meer duren. De geallieerden hadden een laatste groot luchtoffensief ingezet dat de Duitsers op de knieën moest krijgen: ***The Battle of Berlin.***

Het luchtoffensief 789 maakte er deel van uit. Die morgen van 10 januari 1945 vertrok een ongezien grote vloot van bijna 1.500 vliegtuigen op tocht naar diverse vitale Duitse plaatsen. Ze moesten vernietigd worden, wat een snelle opmars naar het einddoel Berlijn in de hand zou werken. Die ochtend, om 6:45 uur, was het eskadron 368 van uit de vlieghaven Thurleigh vertrokken, een missie die ongeveer 7 uur zou duren.

Het vliegveld van Thurleigh in Bedfordshire was in 1941 aangelegd. Op 7 september 1942 was er de "306th Bomber Group" gevestigd met vier eskadrons: 367, 368, 369 en 423. De week daarop vlogen reeds de eerste B17-bommenwerpers op Duitsland. Van oktober 1942 tot 19 april 1945 werden 342 raids op vijandelijke doelen uitgevoerd.

In die periode zijn 9.600 vliegtuigen van daaruit opgestegen die gezamenlijk 22.500 ton bommen dropten. Anderzijds zijn 171 nooit weergekeerd waaronder de Boeing Debbie (43-38250) die in Hombeek crashte.

De opdracht was op 20 km. ten zuidwesten van Keulen het vliegveld Gymnich van op een hoogte van circa 30.000 feet (9.100 meter) te bombarderen. Alhoewel het voorzien was dat dit met de zogenoemde PFF-methode (grondmarkering) zou gebeuren, misten de meeste bommen hun doel. Het verweer van de FLAK was zo ongewoon heftig dat vele vliegtuigen nog tijdens het bombardement schade opliepen.

Getroffen in volle actie

De Boeing 43-38250 met naam "Debbie" was één van de 52 bommenwerpers die op het vliegveld van Gymnich ingezet werden.

piloot:	2Lt Carl B. **Hathaway**,	gered
copiloot:	2Lt Harold N. **Morris**,	gered
navigator:	2Lt James A. **Frederick**,	gered
bombardier:	S/Sgt Raymond H. **Norheim** Jr.	krijgsgevangen
werktuigkundige:	T/Sgt Marion **Popivohak** ,	gered
radio operator:	T/Sgt Meade C. **Seaman**,	gered
buikkoepelschutter:	S/Sgt Edward F. **Danaher**,	gewond maar gered
flankschutter:	S/Sgt Eugene J. **Feeney**,	gered
staartschutter:	S/Sgt Harry E. **Sohn** (TG)	gewond maar gered

Terwijl bommenrichter sergeant Norheim zich klaar maakte om het vliegveld te bestoken met de vernietigende bommenvracht, werd de B-17, "Debbie", door het luchtafweergeschut geraakt. Een eerste inslag

schakelde de binnenste stuurboordmotor uit. Ook de rechtermotor werd ernstig beschadigd. Een tweede 105 mm-flakgranaat kwam terecht onder radio-telegrafist sergeant Seaman. De bodem van zijn kajuit werd uit het vliegtuig gerukt en de gewonde Seaman viel uit het vliegtuig. Hij slaagde erin om zijn parachute te openen. Nabij Keulen werd hij gevangen genomen. Toen het Amerikaanse leger Duitsland binnentrok werd de man bevrijd. Hij keerde terug naar de Verenigde Staten waar hij in 1973 is overleden.

Op de terugweg geraakte het vliegtuig meer en meer in moeilijkheden. De belangrijkste man aan boord om het vliegtuig in een goede koers te leiden, de radio-operator Seaman, waren ze kwijt. Ze hadden geen verbinding meer met de andere vliegtuigen van het eskader noch met de thuishaven en zelfs de interne verbinding en intercoms waren uitgevallen. De piloot moest in het wilde weg enkel op kompas en zicht de thuishaven opzoeken. Bovendien hadden de granaatinslagen heel wat schade berokkend onderaan.

Flankschutter sergeant Eugene Feeney merkte dat de buikkoepelschutter, sergeant Edward Danaher, gekwetst was. Hij kon hem de eerste hulp toedienen en redde zo zijn leven. Wat later speelde zich in het vliegtuig nog een ander drama af. Schutter Sergeant Harry Sohn zat in de staart van het vliegtuig. De gapende opening onderaan het vliegtuig bemoeilijkte de toegang tot de andere bemanningsleden en het radiocontact was uitgevallen. De rookwalmen achter in het vliegtuig belemmerden het zicht en sneden hem de adem af. Zijn poging om het kreupele vliegtuig te verlaten via een ontsnappingsluik mislukte omdat hij versuft was door zuurstofgebrek. Halfbedwelmd bleef hij zitten op de open rand. Zijn benen bevroren door de ijskoude lucht. Het was weer Eugeen Feeney die de reddende hand toestak. Hij trok Harry Sohn terug in de cabine en diende hem zuurstof toe.

Het zwaar gehavende vliegtuig dat onmogelijk de koers kon bepalen verloor steeds maar hoogte. Het werd vlug duidelijk voor piloot Hathaway dat terugkeren naar de thuisbasis onmogelijk was geworden. Luitenant Frederick, de navigator, zag ook geen kans meer om de Engelse kust te halen en was van mening dat men nog steeds boven het door de Duitsers bezette gebied vloog. De enige redding was een noodlanding.

Het had fel gewinterd in die eerste dagen van 1945. Velden en weiden lagen nog verscholen onder een witte laag sneeuw. Dat bemoeilijkte piloot Hathaway om een geschikte plaats te vinden om zijn kist neer te zetten. De stad Mechelen werd overvlogen. Eens de stadswijken voorbij zou op de eerste de beste open ruimte beslag gelegd worden om neer te strijken. Daar, achter de rivier, was een open witte ruimte: het Middenveld. Waarom was juist deze vlakte zo aanlokkelijk? Waren er magische krachten die de Boeing aantrokken om bepaald hier netjes op de buik te gaan of was er de duivel mee gemoeid? Deze plek waar deze Boeing uiteindelijk tot stilstand is gekomen, was toch de uitgekozen plek geweest van de Duitsers om er in 1918 een vliegveld van te maken. Het kan verkeren!

Al mocht de oorlog voor ons op dat ogenblik al voorbij zijn, die *gevallen vlieger* in de Kattestraat maakte grote indruk op iedereen. Gelukkig had de bemanning dit hachelijk avontuur overleefd. Acht van de negen kwamen met hun toestel in Hombeek terecht. Eén was in Duitsland door het gapende gat uit het vliegtuig gevallen. Er was een grote argwaan bij de Amerikanen die dachten in Duitse handen gevallen te zijn. Met getrokken pistool stegen ze uit. Als ze vernamen in bevrijd België te zijn, waren ze in alle staten. Kort daarop kwamen er MP's van het Amerikaans leger. Het wrak dat dwars over de Kattestraat lag, was een attractie en de jacht op sensatie en op souvenirs was geopend.

De getuigen

Meerdere personen hebben de Boeing opgemerkt nog in volle vlucht. Het was duidelijk een vliegtuig in nood en men spreekt van knipperende lichten op de vleugels en zelfs van vuurpeilen. Het zal wel verwondering wekken maar toch is het zeker zo dat de piloot Carl Hathaway voor de noodlanding zijn terrein eerst verkende op zicht, dan een ommetje maakte om daarna zijn uitgeputte machine neer te schuiven op het Middenveld.

Frans Tersago die er zeer dichtbij was, vertelde:
"Het was volop winter en alles was ondergesneeuwd en bevroren. Ik was met Karel Hendrickx gaan baantjes glijden op het Middenveld. We hebben alles van op korte afstand zien gebeuren. Het vliegtuig kwam tamelijk laag boven ons uit de richting van Mechelen. Het was duidelijk in moeilijkheden. Dan nam het een grote bocht naar rechts. Waarschijnlijk zochten ze een grotere vlakte om te landen. Het kan ook zijn dat ze op die manier langzaam wilde dalen.

Het werd een buiklanding op het Middenveld. Het landinggestel was buiten gebruik. Het kwam kort achter de Zemstseweg naar de grond en schoof dan nog een heel eind verder over het witte ijzige veld tot tegen een perelaar. Het stak met de romp over de Kattestraat. Alles gebeurde op amper honderd meter afstand. We zijn er direct naartoe gelopen. De bemanning was erg wantrouwig. Ze waren ervan overtuigd dat ze nog in Duits bezet gebied waren. Hun vreugde was groot als de mensen uit de omgeving hun ter hulp snelden. In het toestel met een grote ster was in de buik een groot gat geslagen.

Het moet in het midden geraakt geweest zijn door afweergeschut. De staartschutter bleef er in zitten met kwetsuren aan zijn been, wellicht gebroken. Was hij al voordien gewond of verwondde hij zich bij de landing, dat weet ik niet. Hij werd binnengebracht in de woning van Boey. Dokter Engelen heeft hem direct een inspuiting gegeven, tegen de pijn en ingebonden. De piloten werden later opgehaald door MP's en alles werd afgezet. Er zat ook nog brandstof in. Er was een veearts uit Mechelen die heel veel in Hombeek kwam. Die heeft nog lange tijd met de auto kunnen rijden op benzine uit deze vlieger".

Ook Wim De Rooster deed een gelijkaardig verhaal. Hij hoorde het vreemd geluid en liep in de tuin die op het Middenveld uitkomt. Met zijn buur Mertens zagen ze het vliegtuig. Er werden lichtpeilen afgevuurd. Was het om aan te geven dat het in nood was? Het scheerde laag over ons, maakte een bocht om dan in een wolk van hoogoplaaiend sneeuwstof over de ijzige vlakte te schuiven.

Een derde getuige is Louis Goovaerts die als jonge snaak opging in het spel met enkele kameraden en alles ook zag gebeuren. Hij getuigde: "*Die bewuste dag in januari 1945 lag alles onder een centimeters dik sneeuwtapijt en het was bitterkoud.*

Poseren bij de resten van B-17 Debbie, april 1946. (foto © Karel Boey)

Samen met enkele vriendjes uit het dorp was ik met de sneeuwstoel onderweg ter hoogte van het Huis ten Halve. Vraag mij niet waarom daar en niet op school, ik zou het niet meer weten. Plots werd onze aandacht getrokken door het gebrom van een vliegtuig . Het toerde redelijk hoog in weidse bogen boven Hombeek. Aan de uiteinden van de vleugels knipperde links een rood en rechts een groen lichtje, of was het omgekeerd ?

Terwijl het zijn rondjes maakte leek het steeds lager en lager te komen. Waarschijnlijk was de bemanning er niet gerust in of ze nog boven vijandelijk gebied vlogen of niet. Met zekerheid zochten ze ook de meest ideale plek om neer te strijken. Dat de piloot zo veel mogelijk brandstof wilde verbruiken lijkt mij ook waarschijnlijk. In ieder geval merkten wij na een kwartiertje dat ze de keuze gemaakt hadden om te landen in het Middenveld .

Uiteindelijk zagen we in de verte dat hij aanstalten maakte om vanaf de Zemstseweg de noodlanding in te zetten. Terwijl hij zich bedacht en nog één keer optrok haasten wij ons in de richting van het dorp en inderdaad heeft hij zich na een laatste ronde op zijn buik in de sneeuw gezet om te schuiven tot in de Kattestraat. Met alle verbouwingen der laatste decennia kan ik mij de juiste plaats niet goed meer voorstellen, ik kan mis zijn maar ik denk ter hoogte van Tantelaars. In ieder geval stond hij dwars over de Kattestraat.

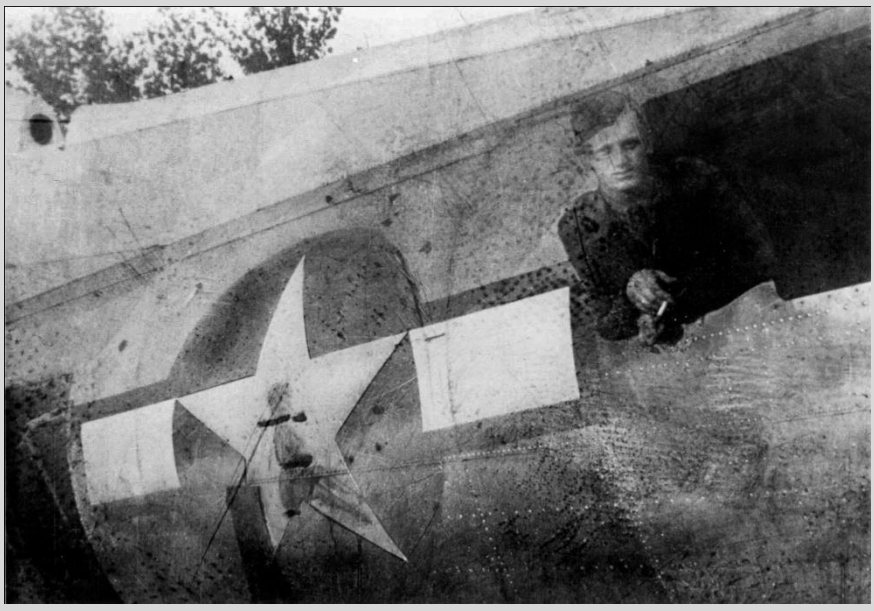
Zo snel onze beentjes ons dragen konden zijn wij naar de landingsplaats gelopen. Gelukkig is er geen brand uitgebroken en niets ontploft. Het smeulde een beetje maar dat werd door buren snel gedoofd en ook de brandweer was vrij snel ter plaatse. De bemanning hebben wij niet meer gezien, die was reeds in een woning opgevangen.

Men sprak van vier of vijf bemanningsleden waarvan één gekwetste die kort nadien reeds werden opgehaald door Britse diensten . Ook werd beweerd dat de boordschutter tijdens de missie boven Duitsland uit het vliegtuig zou zijn geschoten. In ieder geval was er juist voor de staart een groot gat in de romp.

De Engelse veiligheidsdiensten waren de Kattestraat nog niet uit of de aftakeling van het wrak werd ingezet door alles wat benen had. De vensters uit kunststof – we noemden het mica – werden uitgebroken in stukken en brokken. Het werd verwerkt in kruisjes en door het vrouwvolk aan een koordje om de hals gehangen. Anderen zagen dan weer hun heil in de aluminium leidingen. Ook de kogels van de mitrailleurs waren gegeerd. Ik had er vier kunnen bemachtigen die vele jaren door mijn vader zorgvuldig werden verstopt. Na zijn overlijden heeft mijn moeder ze waarschijnlijk laten ophalen want ik heb ze nooit meer terug gevonden. Mooie goudgele hulzen met de stalen kop erop, klaar om af te schieten. Als ik nu bedenk wat een risico wij hebben genomen.

Na enige tijd kwamen de geallieerde diensten terug met groot materiaal om de rest van het wrak op te halen en einde verhaal".

Edward Saerens schreef in zijn memoires*: "Woensdagnamiddag 10 januari 1945 maakt een door de Duitse luchtafweer getroffen vliegend fort een buiklanding in het Middenveld. Over de bevroren sneeuw schuift het verder tot de Kattestraat en komt tegen een perelaar tot stilstand, naast de hoeve van Jan Boey. De zes Amerikanen vrezen dat ze nog in vijandelijk gebied zijn en komen er met getrokken revolver uit.*

Louis Van Asch in de B-17. Merk de pin-up "Debbie" die geschilderd werd in de Amerikaanse Ster.
(foto © Karel Boey)

Ze worden dadelijk gerustgesteld door Jan De Greef die wat Engels kent. Ze bekommeren zich eerst over hun makker die aan beide benen gewond is. Dokter Engelen is voor de legerambulance ter plaatse. Hij is een van de minder dan tien Hombekenaren die over een auto beschikt. Hij verzorgt hem. Als hij ziet dat er een grote hoeveelheid benzine in de gracht langs de straat wegloopt, vraagt hij aan de boer er voor hem zoveel mogelijk van te recupereren. Deze vult zijn beerkar ermee. Dezelfde avond worden de Amerikanen afgehaald. Twee M.P.'s blijven ter plaatse. Tijdens het weekend komt een stroom nieuwsgierigen naar het toestel kijken. De wapens en de apparatuur zijn intussen door grondpersoneel van het vliegplein van Melsbroek verwijderd. Zodra de M.P.'s weg zijn, begint de ontmanteling door de buurtbewoners. Alles wat men denkt te kunnen gebruiken wordt afgebroken. Vooral platen, bakjes in aluminium, "mikka" en gummi zijn zeer gegeerd".

De twee gekwetsten, de buikkoepelschutter Edward Danaher en de staartschutter Harry Sohn, kregen de eerste zorgen van dokter Karel Engelen. Ze werden eerst naar een kliniek in Mechelen overgebracht en dan naar een Brits hospitaal in Brussel. De overige zes crewleden werden korte tijd bij de familie Boey gastvrij onder gebracht. Nadien werden ze vanuit Brussel naar Groot-Brittannië overgevlogen. Volgens Frans Van Humbeek deed wijlen Roger Lecomte een onderzoek naar deze crash. In zijn verslag sprak de copiloot Harold Morris veel lovende woorden over de familie Boey: "*De vrouw van het huis dat zich naast ons gecrashte vliegtuig bevond, was vriendelijk genoeg om ons toe te laten onze twee zwaar gewonden op de mooie, nette vloer van haar voorplaats te laten brengen."*

Jacht op souvenirs

De bommenwerper bleef daar een tijd dwars over de Kattestraat liggen, met de neus op het erf van het gezin van Frans Boey. Karel, de zoon van Frans, getuigde: *"De banden van de B-17 werden in stukken gesneden en gebruikt als drinkbakken voor de beesten op de wei. Het metaal werd later verkocht aan een handelaar. Op de zolders van Hombekenaren lagen allerhande onderdelen van de B-17. Wat ze met die magische stukken gingen aanrichten bleef een raadsel. De regel was dat in de oorlogsperiode niks werd weggegooid, het minste stukje techniek zou wel eens bruikbaar kunnen zijn"*.

Gust Keuleers vertelde ook nog: *"Plexi hadden we nog nooit gezien. Dat was iets wonderlijks. Stel u voor, glas dat bijna niet brak! Wij sneden er speelgoedwapens uit, de vrouwen maakten er kruisjes van. Naar de B-17 van de Kattestraat ben ik ooit gaan kijken. Ik was samen met enkele jongens die in Leuven studeerden. Een van mijn vrienden had een kogelband uit het vliegtuig kunnen prutsen. Niet beseffende hoe gevaarlijk dat wel was, verstopte hij die onder zijn jas. Toen hij thuis doodleuk zijn jas opende kreeg zijn vader bijna een beroerte. Nog diezelfde dag zijn ze de kogelband in de vaart gaan werpen. Zelf maakte ik van een gebogen stuk aluminium van de B-17 een mooi hondenhok"*.

Een loop .50 van de Browing B-17. Het stuk is 91 cm lang en draagt de tekens "250 LNT".
(geschonken aan het Hoembeka-archief)
(Foto ©Ward De Kempeneer)

Wapenexpert Bart Beckers bevestigde dat deze .50 Browing veel voorkwam in de B-17. Dit wapendeel is volgens hem van de linker flankschutter.

Frans Leen vond de MP's niet erg kindvriendelijk maar wist toch een resem kogels te bemachtigen. Hij vertelde: *"Het vliegtuig in de Kattestraat,op nauwelijks enkele honderden meters van mijn thuis, werd door MP's bewaakt. Ze wierpen tot onze grote wanhoop een massa waardevolle spullen zoals koptelefoons en microfoons in een aangestoken vuur. Zodra we opdaagden, joegen ze ons meestal snel weg. Na hun vertrek konden we met veel geestdrift aan de*

slag. Ge houdt het niet voor mogelijk maar we wedijverden voor om ter meest mitrailleurkogels te bemachtigen. Met ware doodsverachting gingen we de kogelkoppen loswrikken, het kruit op een hoop gieten en in brand steken. Tientallen slaghoedjes brachten we met een gepaste hamerslag tot ontploffing. Van jeugdige dwaasheid gesproken ! Er zijn me ook nog curieuze feiten heel levendig bijgebleven. Zo was er een MP die met zijn wapen naar een overvliegende V1 (vliegende bom) schoot. Zonder gevolg natuurlijk.

Een van die dagen stond ik op de vliegtuigvleugel toen de V2 kort bij "De Torekens" neerstortte. Ik werd met een harde smak van de vleugel geblazen door de luchtverplaatsing. De "raketput" werd later een begeerde zwempoel voor het jonge volk".

Bart en Lieven Geets zijn verwoede verzamelaars van militaire kentekens, *insignes*, *batches* en medailles. Ze bewaren ook nog met trots relicten van deze vlieger die hun vader André Geets destijds wist te bekomen. Heel bijzonder is het koperen plaatje dat de voeding moest aangeven van linker- en rechtermotor

Motorplaatje (foto © Bart Geets)

Alfons Van San vertelde: "*Mijn vader en mijn oudste broer, garagisten, hadden interesse voor meer technische dingen uit dit vliegtuig. Lange tijd heeft allerlei materiaal in de garage gelegen. Ik was nog een jonge snaak en samen met broer Jean en met mijn kozijns en andere bengels gingen we bootje varen op de put in het Schalam. Onze boot was niets anders dan een vergaarbak van de Boeing waarvan het bovendeksel was afgenomen. We voelden ons heel begenadigd met dat uitzonderlijk speelgoed."*

Een vliegtuigband van de B-17 "Debbie" met het typisch profiel van de band van een Flying Fortress bleef bewaard (de Meester de Ravestein).
Uit de kunststof (*plexi*) van cockpit- en andere ramen werden allerhande figuren gesneden. Kruisjes, al dan niet beschilderd, waren zeer in trek maar ook meer praktische voorwerpen en zelfs kinderspeelgoed, jawel, in de vorm van een revolver.

Een band van het vliegtuid (De meester de Ravestein)

Sierraden zoals kruisjes uit *plexi"* (foto© Bart Geets)

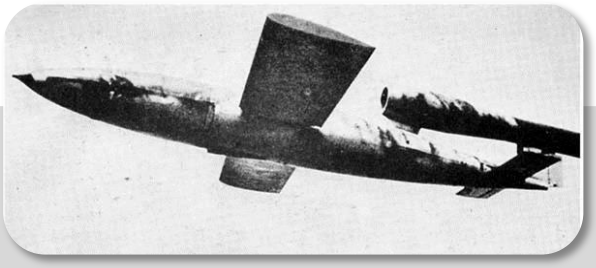

Tekengerief uit *plexi"* (foto© Karel Boey)

Onderdelen van dit vliegtuig zijn toch langere tijd in Hombeek geweest. Als in februari 1952 de Chiro het toneelstuk "SOS Victrix" opvoerde, werd de scene versierd met een stuk vleugel en andere wrakstukken van deze Boeing.

De "val van Debbie" kondigde de val aan van het duivelse "Derde Rijk". We snakten naar vrede. Die is er gekomen, vier maand later

De ultieme vergeldingswapens
De V1 en de V2 als eerste raketbom.

Deze ultieme vergeldingswapens van Hitler (***Vergeltungswaffen)*** kregen de code "V". De V1's - en V2's noemden wij algemeen ***"vliegende bommen"***.

De V1-bom werd ontwikkeld door de Duitse *Luftwaffe*. Het onbemand tuig had een motor met voldoende brandstof voor een berekende afstand. Eens de brandstof op, viel het vliegtuig met ingebouwde bom. Het doel werd zelden getroffen maar in heel wat woonwijken vielen veel dodelijke slachtoffers.

De V2-bom, door Wernher von Braun ontwikkeld, was een echte raket. In tegenstelling met de V1 hoorde men deze supersonische bom niet afkomen. De raket met springstof viel plots vanop een grote hoogte neer met een enorme knal. Vooral veel Antwerpenaars kwamen om door deze "*sluipende moordenaar*".

BIJZONDERHEDEN:

De V1 en V2 werden met duizenden ingezet tegen Londen en Antwerpen. Daar veroorzaakten ze de grootste ravage maar vaak weken ze af van hun baan en zo werd ook onze regio meermaals getroffen.

Van november 1944 tot maart 1945 waren wij in de greep van de *Furor Teutonicus* en V1's maakten ook slachtoffers in Hombeek.

De vliegende bommen

De V1 was in feite een onbemand vliegtuigje van slechts 7,50 m lang. De Fieseler Werke (zie blz. 29) produceerden ze (Fi 103) eerst in de vliegtuigfabriek in Peenemünde aan de Oostzee.

Deze bom werd gelanceerd – eigenlijk afgeschoten - vanaf een ***Abschussrampe.*** Dat gebeurde door persluchtdruk. Langs een licht hellende railstructuur werd ze de lucht ingestuurd. Dit simpel lanceersysteem was gemakkelijk verplaatsbaar.

V1-lanceerbaan door de Duitsers gesaboteerd vóór hun aftocht (Pas-de-Calais, eind 1944. Rechts wordt een V1 op de *Abschussrampe* getrokken.
(foto © Bundesarchiv, 146-1973-029A24A: Lysiak I 1944-1945

Al op 13 juni 1944, de week na de landing in Normandië, werd Londen bestookt met soms wel 100 V1's op één dag. Ze werden afgeschoten vanuit Abbeville en Boulogne. Later werd Den Haag een lanceerbasis. Antwerpen, de invoerhaven van geallieerd materiaal, werd zwaar getroffen.

Volgens Duitse gegevens zijn er de laatste oorlogsmaanden 8.564 V1's verschoten, vooral op Londen en Antwerpen.

De V2 was een ballistisch wapen, dat echt geleid kon worden. In 1942 vond in Peenemünde de eerste lancering plaats en Hitler beval onmiddellijk de massaproductie aan te vatten. Als de Engelsen in augustus 1943 lucht kregen van de V2-productie, bombardeerden ze het complex. De Nazi's verplaatsten dan de fabrieken naar een veiliger plek. Diep landinwaarts, vlakbij concentratiekamp Buchenwald, werd in het binnenste van de berg Kohnstein de productie hervat. De gevangenen moesten eerst de berg uithakken, wekenlang, zonder het daglicht te zien. Dat heette kamp Dora. Ook veel Belgen hebben moeten meewerken aan de rakettenfabriek, het zogenaamde "***Mittelwerk***" en nadien aan de productie zelf. Van de 60.000 gevangenen in het kamp zijn naar schatting 20.000 slachtoffers gevallen door uitputting, dodenmarsen maar ook door de luchtaanvallen bij de bevrijding. Ten minste 12.000 van hen hebben bij het V2-proces de dood ontmoet.

Op 7 september 1944 viel de eerste raket op Londen. Eind maart 1945 werden Londen en Antwerpen door 3.200 V2's getroffen en naar schatting stierven hierbij ongeveer 12.000 mensen.

Omdat de V1 op de radar en zelfs met het blote oog kon waargenomen worden en goed gehoord door zijn pruttelend geluid, was er verweer mogelijk. Er zijn heel wat bommen afgeschoten door jachtpiloten. Minder conventioneel was hun koers te ontredderen door hun vleugeltippen te raken of door er recht op toe te vliegen zodat de bom in zijn slipstream en van de baan ging afwijken.

Tegen de geluidloze supersonische V2-raket die op geen radar te zien was, had men geen verweer.

De oorlog is gedaan

"*De oorlog is gedaan*", zo dachten we tenminste, maar niets was minder waar. Al waren we wel verlost van de Duitsers, de gevechten gingen door. Op amper 10 dagen hadden de geallieerden het Belgisch grondgebied nagenoeg volledig heroverd. Na 12 september 1944 stuitten ze op een heftiger tegenstribbelende vijand in het zuiden van Nederland.

De Amerikaanse *way of live* had ons in de greep en we vergaten de rantsoenering bij surrogaten als *chewing gum* en *corned beef*. De Duitse heimatliederen en "*In einer Nacht im Mai*" van Marika Rökk waren vlug vervangen door "*In the Mood*", boogiewoogie en swing.

Dat alle leed nog niet geleden was, ondervonden we vrij snel toen onverwacht en onaangekondigd hier en daar, lukraak, een bom uit de lucht viel. Nog vier à vijf maanden werden we in de greep gehouden van de *vliegende bommen*, de laatste stuiptrekking van de Führer. De eerste V2 sloeg op 7 oktober 1944 om 10 uur 's avonds in ten noorden van Antwerpen, in Brasschaat. Men zag er niet direct een georganiseerd offensief in. Op 13 oktober om 10 uur 's morgens viel een tweede V2 in de Antwerpse binnenstad. Er was de grootste onzekerheid en men dacht eerst aan een gasexplosie. De Britse experts konden vlug zekerheid brengen dat het om een Duitse luchtaanval ging. De vergeldingsstrijd op ons land, op Antwerpen in het bijzonder, was begonnen.

Opnieuw leven in angst

De geallieerden probeerden aanvankelijk deze aanvallen met *geheime wapens* te verzwijgen. Toen er steeds meer V-bommen vielen en het aantal doden en gewonden toenam, kon men niet meer naast de vernielde huizen kijken.

Al snel leerden we het typische geluid van de V1-stuwmotor herkennen. Wanneer de motor ophield, was dit het signaal om dekking te zoeken en bang af te wachten tot de bom ergens zou neerkomen. De V2 was een ander verhaal. Men hoorde of zag deze raket niet. Door de enorme snelheid en kracht boorde een V2 zich diep in de grond alvorens te exploderen.

De aanvallen bleven niet beperkt tot de havenstad Antwerpen. Er vielen meer en meer bommen in een grotere periferie. De doelgerichtheid was niet altijd even accuraat en vooral de V1's weken door externe invloed vaak af van hun baan.

Op 2 november 1944 viel een V1 kort bij ons, in Ramsdonk. Meester Van de Ven [41] wist te vertellen dat het tuig om 11.00 uur 's morgens op 100 meter van de woningen bij de dreef naar het kasteel van de familie de Meester de Ravestein was gevallen. Er was grote schade en vele koeien die in de weide graasden, moesten ter plaatse geslacht worden. Er waren ook twee gewonden onder wie de zevenjarige Ferdinand Van Gucht.

Gevaar voor vliegende Bommen in België ?

Een Waarschuwing aan het Publiek

Nu de Duitschers van de kust zijn weggejaagd en hun vliegende bommen (tenzij in kleinen getale, van vliegtuigen uit) niet meer naar Londen kunnen zenden, bestaat het gevaar dat zij deze moordtuigen zouden loslaten over de gebieden die zij moesten ontruimen.

Indien zulks ook voor België het geval mocht zijn, zal onze pers niet in de gelegenheid verkeeren om onmiddellijk bijzonderheden te verstrekken. Inderdaad, het ware gevaarlijk aan de Duitschers de gelegenheid te geven te ontdekken waar hun projectielen zijn neergekomen. Zulks zou hun immers toelaten de richting van hun V. 1 te wijzigen en de projectielen dichter bij het beoogde doel te doen neervallen.

Wij willen nochtans, met het oog op de eventaulitelt van het afvuren van vliegende bommen het publiek eenige inlichtingen geven over de manier waarop deze kunnen worden herkend en de voorzorgsmaatregelen die dienen getroffen. De V. 1 maakt een eigenaardig fluitend geluid, nog feller dan dit van een granaat. In den dag is hij duidelijk van een gewoon vliegtuig te onderscheiden door zijn specialen kruisvorm en het feit dat zich boven den romp nog een lange buis verbindt. 's Nachts ziet men een vlam aan den staart. Het tuig kan op elk oogenblik neerstorten. Men denke dus niet : die is niet voor hier bestemd. Wanneer men de V. 1 ziet of hoort naderen is het best zich ter aarde te werpen, doch zoo dat den buik den grond niet raakt, want anders zou de trilling de ingewanden doen scheuren. Men zorge er ook voor den mond niet te sluiten. Ten slotte is het zeer aan te raden, niet te dicht bij ruiten of glazen voorwerpen te blijven, want de verbrijzeling van het glas kan kleine stukjes diep in het vleesch doen dringen. Er zijn in Engeland meer slachtoffers gevallen door de glasscherven, dan door de scherven van de V. 1 zelf.

Volksgazet, jg. 23, nr. 35, 13/10/1944

[41] H. Van de Ven: "Ramsdonk in het verleden en het heden", Zemst, 1976.

De knaap was op vinkenvangst in deze buurt. Hij werd naar het ziekenhuis in Willebroek overgebracht waar hij 's anderendaags is overleden. Kort daarvoor was er ook nog alarm geweest voor een andere V1 die er had rondgecirkeld.

Op 16 november 1944 valt een eerste V1 in Hombeek op den Boskant. **Maria Van Campenhout** liep hierbij lichte verwondingen op.

Op 20 november1944 vernielde een V1 de oude hoeve die behoorde aan het vroegere kasteel Carmosteyn. Het oude boerderijtje in het veldweggetje (thans Locquetstraat) werd bewoond door drie oudere jonggezellen: de 71-jarige boer Tist Lauwers met zijn twee zussen. Ze werden algemeen "de boeren" genoemd. Achteraan het gammel hoevetje lag een tuin met veel hoogstam fruitbomen. De jonge bengels die zich graag op de Zennedijken vermaakten, doken wel eens de berm af en kropen onder de kramakkige haag om wat appels of peren te gaaien. De vliegende bom legde alles in puin. Boer Lauwers had het niet overleefd. Deze boerderij was een laatste restant van het kasteel Carmosteyn dat daar eeuwen gestaan had. De bewoners verhuisden naar de Zemstsesteenweg.

"Het toeval wilde dat ik met nog een drietal bengels van het Dorp die bewuste dag een tocht maakte langsheen de Zennedijk. We zouden ontdekken waar de Zenne uitmondde in de Rupel. Die verkenningstocht naar het Zennegat was veel langer dan verwacht. Het was schemerdonker toen we met enige trots terug in de bewoonde wereld kwamen. De knal van die bom hadden we wel gehoord maar we waren ons niet bewust welke commotie dat had meegebracht. Iedereen was in paniek. Er waren vier kinderen vermist. Die waren gaan spelen op de Zennedijk. Tot onze grote verbazing werden we opgewacht door een hele troep dorpsbewoners die ons met zichtbare vreugde inhaalden. Dat hun blijdschap alles te doen had met die bom en niets met onze ontdekkingstocht drong pas door toen we flink de oren gewassen werden door onze vaders en moeders. Ze wisten eigelijk niet goed of ze moesten lachen of wenen". (WDK)

Dat de Duitsers niet inzagen dat de eindstrijd uitzichtloos geworden was, konden we moeilijk vatten. Dat ze zich weerden, tot daar nog aan toe. Maar dat hun vergeldingswapens zoveel terreur en vernieling zaaiden onder onschuldige burgers, scherpte onze haat maar aan en er bleef enkel verachting voor het Naziregime over.

Op 22 november 1944 hoorden we dat de oude Sint-Lambertuskerk van Muizen volledig vernield was door een vliegende bom. De toren bleef overeind staan dank zij stevige steunberen die er aan de westzijde waren tegenaan gebouwd. Hij staat er nog, los van de nieuwe kerk, en lijkt wat op een Italiaanse campanile.

Vluchten kan niet meer ! Hoever moet je gaan ?

In Antwerpen alleen zijn van oktober 1944 tot einde maart 1945 3.748 bommen gevallen (2.448 V1's en 1.700 V2's) met duizenden doden tot gevolg. Er werd wel luchtafweer opgesteld maar zonder veel resultaat. Trouwens enkel de V1 was door afweer te vernietigen of uit koers te brengen. Tegen een V2-raket was niets te doen. Er ging geen dag voorbij of ergens viel er een bom. Vooral twee vliegende bommen maakten bijzonder veel slachtoffers: één op 27 november en één op 16 december 1944.

Een bom die op maandag 27 november 1944 neerkwam op de Teniersplaats, richtte een verschrikkelijk bloedbad aan met 157 doden en 261 gewonden.

27 november 1944. Een Amerikaanse soldaat is dodelijk getroffen bij een inslag van een V2.

De zwartste dag was 16 december 1944. In Cinema Rex op de Keyserlei stond de nieuwe Amerikaanse western "Buffalo Bill" op het programma met Anthony Quinn en Maureen O'Hara. Om 15.20 uur sloeg de V2-bom in. De betonnen plafonnering bedolf talrijke toeschouwers onder wie veel Amerikaanse militairen. Ook de stookketel voor de verwarming ontplofte, waardoor veel onder het puin geklemde slachtoffers verbrand werden. Men telde 567 doden onder wie 296 militairen. Daarenboven werden 291 bezoekers gewond onder wie nog eens 194 militairen. Sommigen van hen waren er zeer erg aan toe. Ook was er enorme materiële schade. In de onmiddellijke omgeving liepen meer dan 130 huizen schade op waaronder Ciné Scala, het hotel Beaulieu en de Koninklijke Vlaamse Opera.

Om te vermijden dat één bom nog zoveel slachtoffers zou maken, werden alle publieke evenementen verboden door burgemeester Camille Huysmans. Alle filmzalen, theaters en schouwburgen werden voor onbepaalde tijd gesloten. Grote bijeenkomsten, danspartijen en sportmanifestaties werden niet meer toegelaten.

Cinema Rex op de Keyserlei in Antwerpen, op 16 december 1944 getroffen.
(Foto © Stadsarchief Antwerpen Frans Claes).

Ook bij ons vielen soms meerdere dodelijke slachtoffers en nam men maatregelen om burgers te vrijwaren van een gewisse dood.

Woensdag 29 november 1944 moest een doodgewone schooldag worden maar kende een triest verloop. *"Ik zie het nog levendig voor ogen in alle details. We zaten in de lagere afdeling bij meester Buys in het St.-Romboutscollege. Het toeval wilde dat de meester diezelfde late voormiddag een soort werkelijkheidsonderricht gaf: hoe we ons moesten gedragen bij het zien van een vliegende bom en waarop we moesten letten. De bom was niet gevaarlijk zolang het vlammetje achteraan maar brandde. Eens dat uitging, moest men snel reageren. Hij toonde hoe we moesten gaan liggen, de mond open, de armen boven het hoofd. Zijn woorden waren nog niet koud of daar hoorden we het pruttelend bromgeluid van weer eens een vliegende bom.*

We zaten op de eerste verdieping van de toen nieuwste klassen met grote ramen. Daar verscheen het tuig boven de ongestoord stille stad en vloog noordoostwaarts. Het geluid van het ding stokte. Prut ... prut ...prut. Geen vlammetje meer. De meester schreeuwde uit volle borst: "Onder de banken!" Een enorme knal en een chaotisch klaslokaal met overal glas en weggewaaid papier. We pakten vlug onze boekentasjes en moesten verzamelen op de grote koer. De leraars in hun zwarte soutanes dwarrelden overhoop heen en weer. Het duurde een hele poos tot de directeur kwam zeggen dat de school voor onbepaalde tijd gesloten zou zijn. Ik kan me niet inbeelden dat we daar rouwig om waren, eerder het tegendeel.

De V1 had net aan het college zijn duikvlucht ingezet en was ingeslagen tussen de Van Hoeystraat en de Stassaertstraat. Ze had een groot deel van de kliniek daar in puin gelegd. Wat veel erger was: 22 mensen verloren hierbij hun leven en 58 waren ernstig gewond. Toen ik in thuis in Hombeek aankwam met mijn fietsje en de brooddoos uit mijn boekentasje nam, zat dit nog vol glasscherven. We hebben er niet bij stilgestaan maar als die Moffen 20 cl. minder brandstof in die bom hadden gestoken, dan was dat ding 400 m. eerder gevallen. Een school met 1.000 leerlingen was op het nippertje aan een catastrofe ontsnapt". (WDK)

Een hele tijd is de school toen gesloten gebleven. Een paar keer per week moesten taken opgehaald en ingeleverd worden. De leerkrachten verbeterden ze maar het was eerder bezigheidstherapie dan adequaat onderwijs.

De ramp van 16 december had de Antwerpenaars diep geschokt. Diezelfde dag was het Von Rundstedt-offensief in de Ardennen ingezet om de haven te heroveren. Op 21 december werden niet minder dan 80 V1's op de stad gedropt. Vele inwoners besloten hun heil op het platteland te zoeken. In die tijd stond het huis van Karel Slachmuylders, alias *de Kees*, op de Mechelse weg leeg. Het was de laatste jaren van de oorlog de thuis geweest van de Duitse *Ortskommandant* met zijn soldaten. Ze waren speciaal hier gedetacheerd om de twee bruggen over de Zenne te bewaken. Toen het huis terug te huur gesteld kon worden, is er onmiddellijk een voorname en bemiddelde Antwerpse familie op afgekomen. Het gezin Weyns had in Antwerpen op de Meir een bekende zaak van pelskleding. De opgroeiende kinderen konden het best stellen op de boerenbuiten. Ze vermaakten zich in de weekends met biljarten in de herberg van de Kees. Het waren ook onderlegde muzikanten. Op de piano klonken de nieuwste schlagers uit de Amerikaanse Jazz of Boogiewoogie. Het jonge volkske uit de buurt verzamelde er graag en vergat even die trieste nasleep van wat oorlog heette.

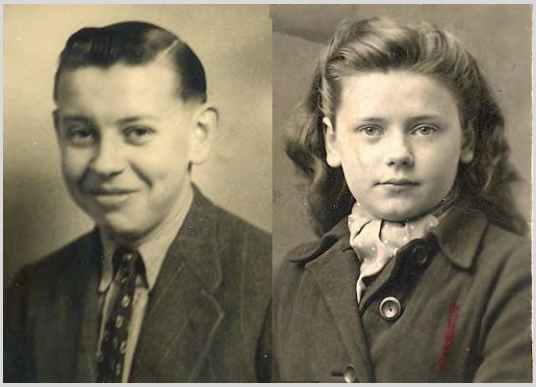

Foto van 12 februari 1945. Broer en zus Weyns uit Antwerpen bij hun verblijf in Hombeek

In de Borzestraat in Antwerpen zetelde "L'Escaut / De Schelde" [42], de oudste Belgische verzekeringsmaatschappij. Severien Nuytiens van Hombeek was er directielid. In de omgeving van de Borzestraat werden vele huizen vernield en men moest dringend zoeken naar uitwijkmogelijkheden. Toen Severien voorstelde het leegstaand schrijnwerkeratelier van zijn overleden schoonvader, Sooi Teughels (1886-1943) te gebruiken, ging men dadelijk akkoord. Dit atelier met bovenverdieping in de toenmalige Statiestraat (nu Frans Reynierssraat) werd volgestouwd met pakken dossiers. Ook na april 1945, toen het gevaar geweken was, is hier nog langere tijd een depot van de maatschappij gebleven.

Angst tot in het absurde

We hadden allen de schrik goed te pakken. Soms waren de reacties absurd. Zo was het zeker krankjorum dat een Amerikaanse MP, in januari 1945 bij het gevallen vliegtuig in de Kattestraat, met zijn handgeweer begon te vuren naar een overvliegende V1. Het waren vooral de V2's, die men niet zag of hoorde, die de mensen zoveel schrik inboezemden.

Bij het minste onraad kroop men in "*den abri"* ergens in de tuin of bij de buren. Men sliep niet meer gerust in eigen bed en de nachten bracht men in kelders door.

Na de landing in Normandië, in juni 1944, hadden de Duitsers panische angst dat zweefvliegtuigen ver achter de gevechtslinie zouden gedropt worden om zo met een nieuw front omsingelingsbewegingen uit te voeren. Om te beletten dat zwevers zouden kunnen landen, werden in de grote open ruimtes op geregelde afstanden stevige boomstammen schuin ingeplant. Louis De Valck getuigde hierover [43] *"Op weiden en open velden op de kouter en elders werden 'asperges' gezet. Zo noemde men toen de boomstronken die op gerelde afstanden in de grond gestoken werden. De firma De Rooster van Heffen voerde die opdracht uit voor de Dutsers. De bomen werden uitgedaan in het Schalam. Marcel Van Beneden en vele andere jonge mannen van Hombeek, hebben er nog aan meegewerkt".*

Zodra de Duitse de benen genomen hadden, zag men die houten palen vlug verdwijnen. Deels werden ze opgestookt maar deels dienden ze om de kelders te verstevigen.

"We hadden een vrij grote kelder met vijf vertrekken onder het hele winkelhuis. In de weide die we huurden van de Meester de Betzenbroeck, tussen de Zenne en de Leestsesteenweg (nu KWB-sportveld en het cricketspeelveld), haalde mijn vader de boomstammen weg om de kelder stevig te onderschoren. De stevige dwarsliggers tegen het plafond en op de vloer werden met verticale schoorbalken goed vastgeklonken zodat alle kelders hierdoor nog eens opgedeeld werden in compartimenten. Ieder compartiment werd een slaapvertrek. Ze werden met witte lakens van mekaar gescheiden. Iedereen had zo zijn slaapplaats, paljas par terre, en goed gedekt met wollen dekens. Omdat vele buren geen kelder hadden, kwamen die bij ons overnachten. Het was een schimmig schouwspel bij wegvloeiende lichtkringen van de zaklantarens tot iedereen zijn bedstee definitief bereikt had. Er sliepen toen wel een twintigtal personen in onze kelders.(WDK)

Bij de komst van een vliegende bom werd alarm geslagen. Bij Karel Phlips, alias *Carlo van den Haas"*, stond een sirene buiten. Het was vermoedelijk wel een toestel van mechaniek uit het eigen werkhuis. Bij het draaien zette een raderwerk het vliegwiel op heel hoge snelheid. In het huis dat het omsloot, zaten gleuven waardoor lucht gedreven werd. Bij achtereenvolgens sneller en trager draaien had men het alarmsignaal voor dreigend gevaar. Bij continu draaien heette dat "alarm afblazen" en weerklonk een eentonig geluid.

In januari 1945 viel er ook in Hombeek een raket of V2 kort bij de Torekens. Er waren gelukkig geen slachtoffers en mutatis mutandis deed deze bom meer goed dan kwaad. De grote krater die hierdoor geslagen werd, is later de gedroomde poel geworden voor jeugdige bengels die er al badend de watervrees overwonnen en er leerden zwemmen. Het werd algemeen de "*raketput"* genoemd.

Nog op 18 februari 1945 bromde tijdens de voorstelling van "Kinderen van ons Volk" eens een V1 over Hombeek maar het ergste leed was dan geleden.

Zo zijn we goed en wel ook deze vorm van "oorlog in de lucht" doorgesparteld. Op 8 mei capituleerde Duitsland en zodra dit bekend werd, ontstond er in het dorp een toeloop van volk. Coike Bosmans was een begenadigde banjospeler. Als een rattenvanger van Hameln trok hij al tokkelend op zijn instrument de hele meute al dansend en zingend achter zich aan. Het ging van herberg tot herberg en die waren er veel in die jaren.

Intussen haasten de Amerikanen zich om Wernher von Braun en zijn team, de breinen achter de V2, naar de States te loodsen. De ruimtevaartindustrie wist ze dienstbaar te maken. In 1958 slaagden ze er in om met een Jupiter C-draagraket de eerste Amerikaanse satelliet ""Explorer 1" in een baan om de aarde te brengen.

Het kan verkeren.

---

42 De verzekeringsmaatschappij "L'Escaut / De Schelde" was in 1821 te Antwerpen opgericht. In 1921 had ze haar zetel in de Borzestraat, waar nu Allianz nog altijd gevestigd is. In 1972 was " L'Escaut / De Schelde" overgegaan in de Britse groep Prudential en in 1990 in AGF. Allianz nam in 1998 de groep AGF over.

43 Interview Louis De Valck op 2.12.1995.

Zij die niet terugkeerden

Het verhaal van vijf politieke gevangenen die bezweken onder de Nazi-terreur, 1940-1945

Geert CLERBOUT

Inleiding

Op 10 mei 1940 valt Duitsland België binnen. Adolf Hitler wil een snelle overwinning op het Westelijke front en dringt na enkele dagen via de Ardennen al door naar Frankrijk. Het Belgische leger moet tijdens de Achttiendaagse veldtocht bijna onmiddellijk terugtrekken in de richting van de kust. Het is niet in staat om de Duitse oorlogsmachine een halt toe te roepen. Koning Leopold III ziet zich op 28 mei 1940 dan ook genoodzaakt de wapenstilstand met Duitsland te ondertekenen. Het leger capituleert en de ongeveer 600.000 Belgische militairen worden krijgsgevangen gemaakt, onder hen meer dan 70 Hombekenaren[44].

Vanaf dan wordt onze streek bezet door een vreemde mogendheid, in casu Duitsland. De bezetting zal voor Hombeek duren tot de vroege voormiddag van 4 september 1944. Op die dag reed de eerste Engelse tank Hombeek vanuit Leest binnen. Kapelle-op-den-Bos was enkele uren eerder al door andere Engelsen bevrijd[45]. Het feest kon beginnen. Maar ook de wonden moesten worden gelikt. Want elke oorlog eist zijn slachtoffers, ook in Hombeek.

Iedereen heeft zijn eigen kleine verhaal in de grote oorlog. Iedereen beleeft zijn oorlog. Vijf van die verhalen worden in dit artikel blootgelegd. Vijf unieke verhalen over mensen die het zelf nooit hebben kunnen navertellen. De verhalen van vier Hombekenaren en een Leestenaar. Alle vijf politiek gevangene van het Duitse regime. Alle vijf bezweken onder de Nazi-terreur.

Gust Van Riet

August en **Lodewijk Van Riet** worden op 25 november 1903 in Hombeek geboren als oudste kinderen van **Jozef Alfons** en **Anna Leonia Leukemans**. De tweeling krijgt er later nog enkele zussen en broers bij. Gust brengt zijn jeugd door in Hombeek, maar het gezin blijft er niet wonen. Fons en Anna scheiden en trekken allebei weg uit het Zennedorp. Fons verhuist naar Antwerpen en Anna trekt samen met Gust naar Etterbeek. In september 1929 huwt Gust Van Riet in Sint-Joost-ten-Node met **Leonia Maria Maes** uit Aartrijke.

De oorlog breekt uit en Gust gaat aan de slag als loodgieter bij de gemeente Etterbeek[46]. Hij is net aan het werken in de kazerne van Etterbeek op het moment dat de Duitsers binnenvallen. Gust trekt zich in den beginne weinig aan van de Duitse bezetting, tot hij ruzie krijgt met een Duitse soldaat.

Op 1 maart 1941, de oorlog is dan nog geen jaar bezig, krijgt Gust in Etterbeek een woordenwisseling met een Duitse soldaat. De ruzie vindt plaats terwijl Gust aan het werk is in de kazerne. De Duitser had gemerkt dat Van Riet bewust constructiefouten maakte en dingen saboteerde[47]. Hij wordt prompt door de *Feldgendarmerie* in de boeien geslagen en naar de gevangenis van St.-Gillis overgebracht[48]. De volgende maanden wordt hij over en weer geslingerd tussen de strafinrichtingen van St.-Gillis en Merksplas. Van de dag van zijn arrestatie tot 20 oktober 1941 wordt Van Riet opgesloten in St.-Gillis. Nadien wordt hij in Merksplas geïnterneerd. Hij komt er terecht in Blok A, waar de veroordeelden van sabotage zitten. Op 23 januari 1942 wordt hij opnieuw naar St.-Gillis gestuurd, om nog geen week later terug te keren naar Merksplas[49]. Uiteindelijk wordt hij op 5 oktober 1942 overgebracht naar *Camp Israël III* in Calais. Het kamp wordt ook wel eens *Paris-plage* genoemd.

Van Riet wordt er samen met nog andere gevangenen heen gestuurd. Ze worden er ingezet als goedkope werkkracht. In die streek is de *Organisation Todt* namelijk volop in de weer met het bouwen van de *Atlantikwall*, een bunkerconstructie langs de kust om die zo goed mogelijk te verdedigen. Ook Gust wordt verplicht mee te helpen aan deze werken, maar hij weigert resoluut.

Lang blijft Van Riet niet in Calais. Op een bepaald moment in november, dus niet heel lang na zijn

---

44 SAERENS (E.). *Zes Donkere Jaren*, Hoembeka, Hombeek, 1997, p. 61

45 DE KEMPENEER (W.). "Hombeek bevrijd". In: *'t Ridderke*, jg.9, nr.3, 1994, p. 55

46 FOD Oorlogsslachtoffers, August De Prins, Fiche de Renseignements

47 FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Documentatiedossier, Brief van Fernand Schmetz, 5 maart 1955

48 FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Administration des Dommages aux Personnes

49 FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Documentatiedossier

aankomst, is Van Riet ontsnapt. Hij is er op één of andere manier in geslaagd om zich aan het oog van de Duitsers te onttrekken en te kunnen vluchten[50]. Medegevangene **De Clerck** verklaart na de oorlog wat er precies is gebeurd:

"Dans ce camp Van Riet a refusé de travailler aux fortifications du mur de l'Atlantique. Il fut puni sévèrement puis battu par les Allemands. Un matin de novembre de la même année, Van Riet s'est évadé en compagnie d'un camerade de captivité dont je ne me rappelle pas le nom.[51]*"*

Van Riet weigerde om mee te werken aan deze Atlantikwall in Calais[52].

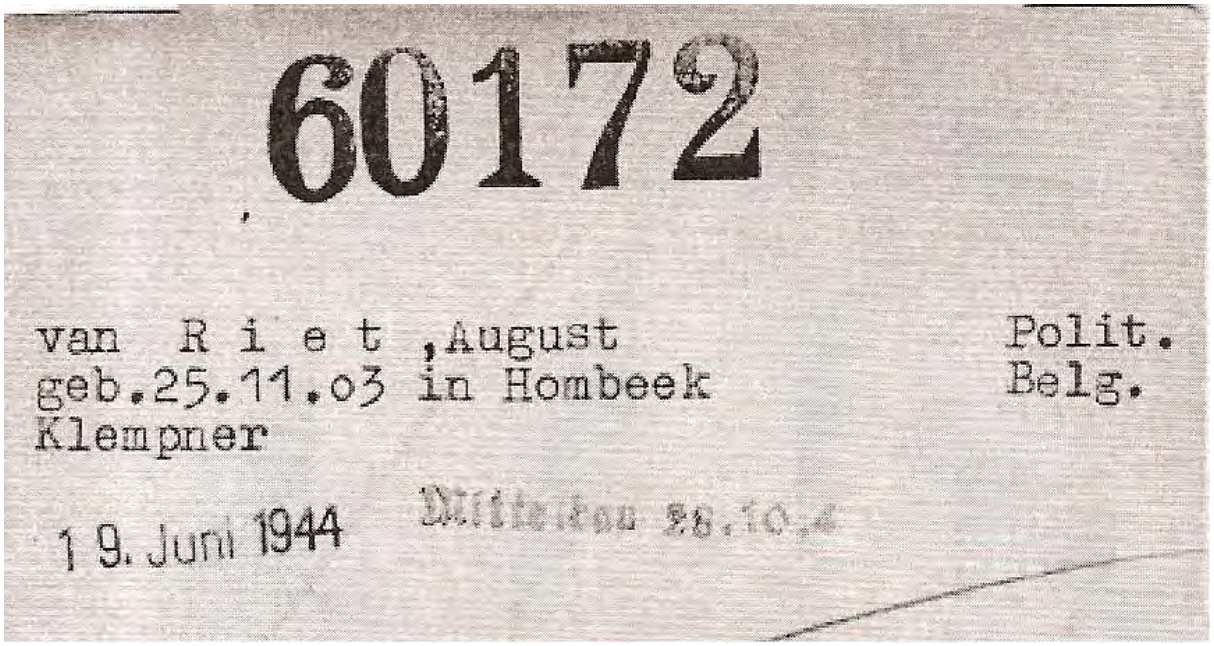
Na meer dan anderhalf jaar in Duitse gevangenschap te hebben doorgebracht, staat Gust Van Riet weer op eigen benen. Hij heeft er een grondige haat aan de Duitsers aan overgehouden, én enkele contacten met verzetslui.

Terug in België moet Van Riet onderduiken. Hij staat geboekt als voortvluchtig en kan dus niet deelnemen aan het openbare leven. Hij gaat letterlijk ondergronds, en ondertussen zoekt hij toenadering tot het gewapende verzet. Van Riet laat zich inlijven bij de BNB, de Belgisch Nationale Beweging. Gust krijgt uiteindelijk amnestie van het Duitse gerecht voor de zaak die tegen hem loopt in verband met de ruzie uit 1941. Het doet hem weinig, hij sluit zich aan bij het verzet.

Hij saboteert verschillende hoogspanningscabines en richt zich tijdens de acties vooral op cabines en stroomtoevoerplaatsen die fabrieken bevoorraden die in dienst van de Duitsers werken. Op die manier proberen ze de Duitse oorlogseconomie een stok tussen de wielen te steken. Alles lijkt goed te gaan, maar de Duitsers geraken hem uiteindelijk toch op het spoor.

Op 1 april 1944 wordt Gust Van Riet aangehouden in de buurt van de Place Bara in Anderlecht. Hij slaat onmiddellijk op de vlucht, maar de Gestapo twijfelt niet. Hij schiet Van Riet in de buikstreek neer. De hele maand april brengt Gust door in het Brugmanziekenhuis[53]. Op 15 mei 1944 wordt hij uiteindelijk binnengebracht in de gevangenis van St.-Gillis. Het zal voor Gust een onaangenaam weerzien zijn vroegere cel zijn geweest.

Een maand verblijft hij er, en dan wordt hij naar Duisland gestuurd. Zoals alle politieke gevangenen, valt Gust onder het *Nacht und Nebel*-decreet. Dat werd op 7 december 1941 door opperbevelhebber van de Wehrmacht **Wilhelm Keitel** ondertekend en voorzag in een aparte strafklasse voor verzetslui.

[50] FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Documentatiedossier

[51] FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Documentatiedossier, stuk 4/11

[52] Bundesarchiv Freiburg

[53] FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Documentatiedossier

Verzetslieden die in de bezette gebieden werden opgepakt, zouden spoorloos verdwijnen. De familie kreeg niets meer te horen dan dat de gevangene *naar het Rijk* was gevoerd. Tot na de oorlog was er geen contact mogelijk. Zo ging het ook met Gust.

Op 19 juni 1944, nog geen tien dagen na de geallieerde invasie in Normandië, begint Van Riet aan een vreselijke reis. Bestemming: het concentratiekamp van Buchenwald. Van Riet zit op het derde grote Belgische konvooi naar Buchenwald. In vreselijke omstandigheden reizen de gevangenen per trein naar Duitsland. Ze zijn met 574 in totaal[54]. Hij wordt diezelfde dag in Buchenwald binnengebracht en krijgt gevangenennummer 60.172 toegewezen[55].

Net als alle andere nieuwkomers wordt Van Riet medisch gekeurd. Die medische keuring is geen pretje. **Desiré Beeck** heeft ook in Buchenwald gezeten en beschrijft in zijn boek de binnenkomst:

"Bij het binnenkomen in het concentratiekamp werden we kaal geschoren: hoofd, onder de armen en tussen de benen. Dat werd zeer bruut gedaan, soms tot bloedens toe. Dan met een borstel creoline, om ons te ontsmetten, afgeborsteld! Daarna naar een bad, onze kleren werden samengebonden en naar een speciale kamer gebracht. Later vernamen we dat zulks was om alles te ontluizen. Na een uur kregen we onze kleren terug.[56]*"*

Naast de schotwond heeft Van Riet ook een wonde opgelopen door een granaatscherf en mist hij enkele tanden. Hij is fysiek al erg verzwakt, en het ergste moet nog komen, want Buchenwald was een vreselijk kamp. Het was al sinds juli 1937 in gebruik en heeft in de loop der tijd enkele bijkampen gecreëerd. Buchenwald groeide uit tot een heuse stad. Naast het hoofdkamp was er zelfs een villawijk ingericht voor de SS-officieren die er permanent verbleven[57]. Maar er waren dus ook veel bijkampen, en één daarvan was Dora. Het is daar dat Gust op 7 juli 1944 wordt binnengebracht.

Dora is berucht omdat het hier was dat de befaamde V2-raketten werden geproduceerd. Wellicht zal ook Van Riet een kleine schakel zijn geweest in dit grote proces. Al kunnen we twijfelen aan zijn werkmotivatie, gezien zijn eerdere weigering om te helpen aan de *Atlantikwall*. Hoe het ook zij, Van Riet wordt tewerkgesteld in het KZ-Dora.

54 MOREAU (P.). *Systematiek en Willekeur. Het verhaal van de politieke gevangenen uit het arrondissement Mechelen.* EPO, Berchem, 2003, p. 60.

55 Archiv Gedenkstätten Buchenwald, met dank aan Stefanie Dellemann

56 BEECK (D.). *De weg naar de vrijheid duurde 1353 dagen*. Eigen uitgave, p. 46

57 MOREAU (P.). *Systematiek en Willekeur*, p. 59.

KZ Dora-Mittelbau

Het concentratiekamp Dora-Mittelbau bevond zich op een vijftal kilometer van het centrum van Nordhausen, in de regio Thüringen. Het ligt in Noord-Beieren, niet zo heel ver van Leipzig.

Het concentratiekamp Dora-Mittelbau werd op 28 augustus 1943 opgericht als commandokamp van Buchenwald. De meest voorname reden voor de oprichting is de massaproductie van de V2-raketten. De gevangenen moesten onder vreselijke omstandigheden tunnels uitgraven voor de ondergrondse productie van de raketten[58]. Van het begin van 1944 tot maart 1945 werden er in totaal 5.975 V2's geproduceerd in Dora[59]. Dora groeit van bijkamp al snel uit tot een zelfstandig kamp. Op 28 oktober 1944 wordt het dat ook officieel. Het telt ondertussen zelf al een veertigtal bijkampen. **Werner von Braun** had in dit kamp zijn werkplaats[60]. Het stond bekend als een zeer moorddadig kamp. Het enige wat telde, was de productie van de bommen.

Gevangenen in de ondergrondse rakettenfabriek van het KZ Dora-Mittelbau, 1945 [61]

De harde werkomstandigheden brachten nieuwe noden met zich. In den beginne werden alle gevangenen die werden gedood of waren bezweken, naar Buchenwald gebracht, maar tegen maart 1944 beschikte Dora over haar eigen twee verbrandingsovens.

In totaal zouden er in Dora-Mittelbau zo'n 60.000 gevangenen zijn terechtgekomen, onder wie ongeveer 2.600 Belgen. Er wordt geschat dat 10 tot 20.000 onder hen het niet hebben gehaald[62]. Dora-Mittelbau werd door de Amerikanen bevrijd op 11 april 1945.

58 VAN HOECK (A.). *Het KZ "Dora-Mittelbau"*. Internet-publicatie, 4p.

59 VAN HOECK (A.). *Het KZ "Dora-Mittelbau"*. Internet-publicatie, 4p.

60 BUELENS (R.). *De concentratiekampen en de gedetineerden*. Nationale Confederatie der Politieke Gevangenen, Mechelen, 1970, p. 41

61 www.geschichteinchronologie.ch

62 VAN HOECK (A.). *Het KZ "Dora-Mittelbau"*. Internet-publicatie, 4p.

Als het KZ Dora-Mittelbau op 28 oktober 1944 onafhankelijk wordt van het moederkamp Buchenwald[63], wordt ook August naar Mittelbau overgebracht. Hij moet er dag en nacht werken en verzwakt heel erg. Van Riet wordt ook nog naar het KZ Ellrich, dat in de buurt ligt, gestuurd. Hij keert al na een korte periode terug naar Dora.

KL. BUCHENWALD

Häftlings-Personal-Karte

Überstellt

Personen-Beschreibung:

Fam.-Name: Van Riet

Vorname:

Geb. am: in:

Stand: Kinder:

Wohnort:

Strasse:

Religion: Staatsang.:

Wohnort d. Angehörigen:

Eingewiesen am:

durch:

in KL.:

Grund:

Vorstrafen:

Entlassung:

am: durch KL.:

mit Verfügung v.:

Strafen im Lager:

Grund: Art: Bemerkung:

I.T.S. FOTO

Persoonlijke Fiche van August Van Riet uit Buchenwald/Dora. Al zijn persoonlijke gegevens zijn terug te vinden, tot de fysieke kenmerken toe[64].

Van daaruit wordt hij naar het kamp van Nordhausen gestuurd, dat vlakbij ligt. Na een bombardement van de Amerikanen op 2 april 1945 wordt het kamp opgegeven en vertrekken de Duitsers[65]. De meeste gevangenen worden meegenomen op de vreselijke dodenmarsen. Maar de zieken worden achtergelaten. Onder hen ook August Van Riet. Hij heeft op dat moment nog altijd last van de schotwond in zijn buik. Het is haast onmogelijk om het harde kampleven te doorstaan als iemands lichaam al zo is verzwakt.

Van Riets toestand gaat er dan ook stelselmatig op achteruit gedurende zijn gevangenschap. Wanneer de Amerikanen Nordhausen bereiken op 9 april 1945 is August Van Riet één van de 1.300 zieken en gewonden die ze zonder bewaking of verzorging aantreffen in het *kamplazarett*. Van Riet krijgt prioriteit en er wordt direct werk gemaakt van zijn repatriëring.

In de maand mei wordt hij weer naar België gerepatrieerd, maar zijn toestand verslechtert nog. Onmiddellijk na aankomst wordt Van Riet opgenomen in het hospitaal van Etterbeek en het is ook daar dat hij op 16 juni overlijdt aan de gevolgen van zijn verwondingen en de ontberingen die hij heeft moeten doorstaan.

Gust Van Riet is te snel gestorven om nog veel informatie te kunnen doorgeven over zijn tijd in het verzet, zijn ervaringen in het concentratiekamp, maar volgens de weduwe heeft hij nog wel de naam van zijn verrader doorgegeven. Van Riet beweerde dat hij bij zijn tweede arrestatie werd verklikt door een zekere **Leuntjens** uit Leuven.

Diezelfde Leuntjens werd na de oorlog samen met zijn zoon door het Krijgsauditioriaat ter dood veroordeeld wegens collaboratie. De zoon werd op 21 december 1945 in Leuven geëxecuteerd. De vader werd uiteindelijk niet terechtgesteld[66].

John Gijsemans

Officieel werd hij op 13 april 1900 in Mechelen geboren als **Jan Baptist Gijsemans**, maar al vroeg in zijn leven laat hij zich John noemen en het is ook zo dat hij door iedereen is gekend. John was een zoon van **Jozef Karel** en **Maria De Clercq**. John volgt een opleiding tot ijzervormer en kan als arsenaalman aan de slag bij de Belgische Spoorwegen. Niet veel later maakt hij kennis met de vier jaar oudere **Cornelia Leopoldina Weis**. In 1924 stappen ze in het huwelijksbootje. Helaas is het huwelijk toch niet wat hij er van had verwacht, en een scheiding dringt zich op. Op 26 maart 1928 verschijnen ze samen voor de Rechtbank van Eerste Aanleg in Mechelen om hun huwelijk te ontbinden[67]. John zal nooit meer trouwen. Hij vervoegt zijn moeder weer en op 8 mei 1942 trekt John officieel in boven het café in Hombeek-dorp. Hij bewoont samen met zijn moeder de Hombeekse Statiestraat nummer 213/3 [68].

Lijn Bayard – Groep K

Tijdens de Tweede Wereldoorlog treedt Gijsemans in dienst van het verzet. Hij gaat ondergronds en fungeert als spion in dienst van *Lijn Bayard – Groep K*, een inlichtingendienst. De dienst werd in 1942 opgericht onder de paraplu van de vroegere Belgische Staatsveiligheid[69]. Veel oude officieren en onderofficieren uit het Belgische leger werken mee aan de organisatie van de dienst. In een sneltempo wordt er een spionagedienst opgericht met de bedoeling zo veel mogelijk informatie aan Londen te bezorgen. Groep K slaat op de codering. Elke regio had een eigen leider die aangeduid werd met een K, gevolgd door een cijfer[70]. De dienst

63 VAN HOECK (A.). *Het KZ "Dora-Mittelbau"*. Internetpublicatie, 4p.

64 FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Häftlings-Personal-Karte

65 FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Brief van L. Prevot, Provinciale Chef van Brabant, M.N.B., 18 mei 1945

66 FOD Oorlogsslachtoffers, August Van Riet, Bestuurlijke akte Stad Leuven, 21 februari 1951

67 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Akte BS Mechelen, 25 augustus 1928

68 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Akte van de burgerlijke stand, 19 maart 1949

69 MOREAU (P.). *Systematiek en Willekeur*, p. 131

70 MOREAU (P.). *Systematiek en Willekeur*, p. 132

functioneert naar behoren en is op militaire leest geschoeid. Gijsemans draagt nummer K12/A3.

Gijsemans wordt in de groepering aangeworven door Zemstenaar **Fernand Leonard**. Hij treedt in dienst als onderagent van Leonard. Tijdens zijn operaties werkt hij nauw samen met Leonard, **Frans Lauwers** uit Zemst-Bos en **Lisa Bal**, eveneens uit Zemst. Niemand van hen zou de oorlog overleven [71].

Ook in Mechelen helpt Gijsemans een handje. Daar werkt hij samen met **Leopold Hammel** en **Elisabeth Dusoleil** onder bevel van **Madeleine Mies**. Hun taak bestaat erin zoveel mogelijk informatie de vezamelen. Hammel maakt bijvoorbeeld plannen van kazernes, vliegvelden en verzamelplaatsen die door de Wehrmacht worden bezet. Zijn vriendin Elisabeth Dusoleil wint eveneens informatie in en giet alle informatie van de groep in getypte verslagen [72]. Ook Gijsemans bezorgt informatie aan Dusoleil.

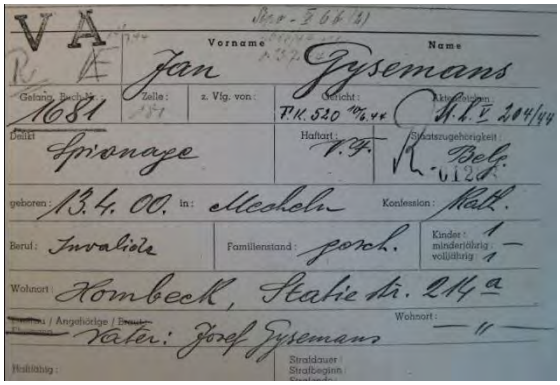
Josfien Reydams, die indertijd vaak in het café kwam, getuigde hier eerder in *'t Ridderke* dat John in een kamer boven het café radioapparatuur had om berichten naar Londen door te sturen[73]. Vlakbij was het rangeerstation van Hombeek en er passeerden heel wat treinen. John kon al die informatie netjes bijhouden en doorseinen. Of aan Elisabeth Dusoleil bezorgen.

Alles lijkt goed te gaan, tot er in de nacht van 7 op 8 maart 1944 in een klap 11 leden van Groep K worden gearresteerd. Stuk voor stuk gaat het om beroepsmilitairen of reservisten. Op 31 maart worden nog meer leden van de groep aangehouden. De sectie onder Madeleine Mies, waar ook John voor werkt, wordt volledig opgerold, maar ook andere spionnen worden aangehouden. John wordt om 9 uur 's ochtends in Hombeek gearresteerd door de *Geheime Feldpolizei 712*. Hij wordt beschuldigd van spionage en overgebracht naar de Begijnenstraat in Antwerpen. John kwijnt er weg in cel 181. Hij komt er slechts uit om ondervraagd te worden. De Duitsers willen meer weten over de verzetsactiviteiten van Gijsemans en zijn collega's. De ondervragingen gaan door, bijna dagelijks. Uiteindelijk komen de arrestanten voor de *Krijgsraad ten Velde FK 520*. De strafzaak StLV 204/44, die ondertussen 17 beschuldigden telt, heeft als resultaat dat alle beschuldigden onder het *Nacht-und-Nebeldecreet* naar Duitsland zullen worden gevoerd. Het is ondertussen 4 juli 1944. Van de 14 Mechelaars die naar Duitsland zullen worden getransporteerd, zullen er minder dan een jaar later slechts twee terugkeren: Madeleine Mies en **Constant Droesbeke** [74].

De medeveroordeelden van John[75]

Mies Madeleine	Mies Frans
Leonard Fernand	Henderickx Christian
Somers Marthe	Landsheer
Bursens Alphonse	Dominicus
Ceulemans Georges	Lauwers Frans
Droesbeke Constant	Meysmans Edouard
Hammel Leo	Desoleil Elisabeth
Bal Lisa	Bremschl (?) Jozef
Vanderauwera Georges	Gijsemans John

Ondertussen zijn de geallieerden al geland op de Franse kusten. De troepen rukken steeds verder op. Voor John naar Duitsland wordt gevoerd, doet hij nog twee Belgische gevangenissen aan. Op 19 juli 1944 wordt hij naar de gevangenis van Sint-Gillis getransfereerd en later wordt hij naar Luik gestuurd. Het is pas op 24 augustus, amper tien dagen voor de bevrijding van België, dat Gijsemans als *Nacht-und-Nebel-gevangene* wordt overgebracht naar het Rijk[76].

Duitse gevangenenkaart van John Gijsemans. Al zijn persoonlijke gegevens staan er op vermeld[77].

John Gijsemans wordt naar Duitsland gedeporteerd als politiek gevangene. Hij belandt er in verschillende kampen: Elbrach, Dachau en uiteindelijk Flossenburg. In Flossenburg draagt hij nummer 48.006. Op het moment dat hij in Flossenburg aankomt, wacht Gijsemans nog steeds op zijn proces. John sterft op zes maart 1945 ten gevolge van een hersenvliesontsteking. Hij heeft vreselijke pech. Het is de Brusselaar **Debroux** die het trieste nieuws mee naar huis brengt. Debroux

71 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, verklaring van Jeanne Gijsemans, 27 juli 1949
72 MOREAU (P.). *Systematiek en Willekeur*, p. 132
73 DE KEMPENEER (W.). (Red.). "De Bankstraat. Evolutie van de bewoning". In: *'t Ridderke*, 2009, 2/3, p. 67
74 MOREAU (P.). *Systematiek en Willekeur*, p. 132
75 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Documenta-tiedossier
76 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Documenta-tiedossier
77 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Documenta-tiedossier

werkte als gevangene in het *revier* van Flossenburg en heeft Gijsemans in zijn laatste dagen verzorgd.

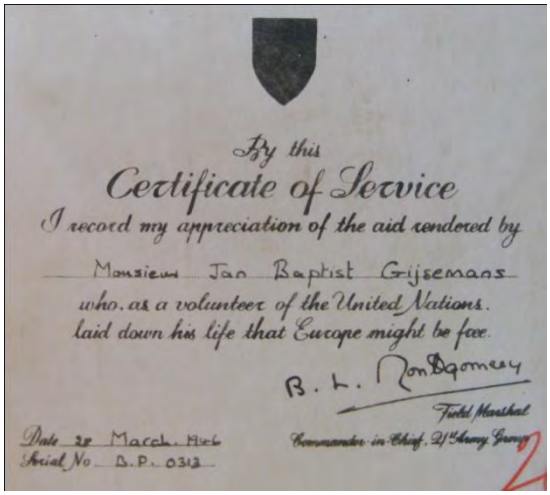
Verklaring van zijn verzetschef

Na de oorlog is John postuum gedecoreerd voor zijn verzetsdaden. Het is door Madeleine Mies, zijn rechtstreekse baas in het verzet en één van de twee overlevenden van haar groep, dat we weten wat hij precies heeft gedaan. Gijsemans was inderdaad spion in dienst van de geallieerden. Mies legde in 1949 volgende verklaring af [78]:

Ondergetekende, MIES Madeleine, wonende Doelstraat 12, te Mechelen, gedurende de bezetting Chef voor den Sector Mechelen van den Inlichtingendienst "BAYARD", verklaart hierbij, dat GYSEMANS Jan Baptist, Statiestraat 213/3, te Hombeek, voor vermelden dienst heeft gewerkt voor het verschaffen van inlichtingen en nazicht van verkregen inlichtingen. Hij werd aangehouden te Hombeek op 31 Maart 1944 door de Geheime Feldpolizei, Belgiëlei, te Antwerpen.

Hij heeft in de gevangenis te Antwerpen verbleven van 31.3.1944 tot 19.7.1944, te St. Gillis-Brussel van 19.7.1944 tot 19.8.1944, in de gevangenis te Ebrach (Duitsland) tot Januari 1945, vandaar naar het concentratiekamp van Flossenburg (Duitsland) gestuurd, alwaar hij overleden is op 6 Maart 1945.

Ik bevestig op mijn eer dat deze verklaring oprecht en volledig is.
Gedaan te Mechelen, den 4 Augustus 1949
(get.) Mies Madeleine

By this
Certificate of Service
I record my appreciation of the aid rendered by
Monsieur Jan Baptist Gijsemans
who, as a volunteer of the United Nations,
laid down his life that Europe might be free.
B. L. Montgomery
Field Marshal
Date 28 March. 1946
Commander in Chief, 21st Army Group
Serial No D.P. 0313

Certificate of Service op naam van Jan Baptist Gijsemans [79]

Gijsemans wordt zelfs geëerd door Field Marshall Sir **Bernard Montgomery**, opperbevelhebber van de Engelse troepen. Montgomery heeft een *Certificate of Service* ondertekend op zijn naam, voor de bewezen diensten die Gijsemans in dienst van de geallieerden heeft geleverd.

Voor vader Jozef is het nieuws van het verlies van zijn zoon te veel. Hij overlijdt zelf op 30 juni 1945, amper drie maanden na zijn zoon [80].

Jaak Van Heymbeek

Jaak Van Heymbeek wordt in Hombeek geboren op 4 oktober 1902, als jongste zoon van **Evarist** en **Joanna Van Geel**. De Hombeekse Joanna sterft in 1905, Jaak is dan nog een kleine peuter[81]. Vader Evarist, een werkman uit Mechelen, doet alle moeite om zijn zes kinderen op te voeden. Het hoeft u niet te verbazen dat Jaak geen gemakkelijke jeugd heeft gehad.

Hombeek heeft de jonge Van Heymbeek weinig te bieden en hij trekt naar Vilvoorde om er te werken. Hij kiest er uiteindelijk voor om bij de politie in dienst te gaan en wanneer hij een baan in Deurne krijgt aangeboden, verhuist hij naar de Antwerpse gemeente. Het is ondertussen 1926[82].

In 1935 trouwt hij met de elf jaar jongere **Nora Degeyter**, een Antwerpse verpleegster. Het jonge koppel vestigt zich in Deurne waar Jaak nog steeds bij de politie werkt[83]. Meer zelfs, Van Heymbeek schopt het tot adjunct-politiecommissaris. Samen met Nora woont Jaak er in de Bisschoppenhoflaan 56. Hij heeft alles om er carrière te maken en ziet er bovendien goed uit. Een slanke man met blauwe ogen en gitzwart haar, en vrij groot. Met zijn 1,77 meter misstaat hij alleszins niet in zijn uniform. Van Heymbeek straalt dan ook autoriteit uit als hij in dienst is.

De politie van Deurne tijdens WO II

Doorheen het bestuur van de Nieuwe Orde was het vat krijgen op de Rijkswacht en de lokale politebesturen één van de mislukkingen van de Duitse bezetter. De collaboratiegraad binnen Rijkswacht en politie bleef al bij al beperkt. Enkel in de grootsteden werden de politiekorpsen wel beter onder de knoet gehouden. Daar dienden meer collaborateurs binnen de politionele rangen[84]. Antwerpen was één van die grootsteden.

---

78 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Verklaring van Madeleine Mies, 4 augustus 1949
79 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Certificate of Service
80 FOD Oorlogsslachtoffers, John Gijsemans, Documentatiedossier
81 Burgerlijke Stand Hombeek, www.dewarevrienden.net
82 FOD Oorlogsslachtoffers, BS Deurne, bevolkingsregister
83 FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Documentatiedossier
84 WOUTERS (N.). *De Führerstaat. Overheid en collaboratie in België (1940-1944)*. Lannoo, Tielt, 2006, p. 60

De houding van de Antwerpse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog was bijzonder dubbelzinnig. Anders dan in Brussel, heeft de Antwerpse politie zeer actief meegeholpen aan het opsporen en arresteren van joden, toen de Duitsers daarom vroegen[85]. In Brussel weigerde de politie daar aan mee te werken, omdat het de Duitsers volgens de wet wel moest helpen, behalve als het om het verrichten van illegale praktijken ging. Het opsporen en arresteren van joden was zo'n illegale praktijk[86].

In Antwerpen werd er dus wel bewust meegezocht. Verschillende razzia's resulteerden in de arrestatie en deportatie van zo'n 3.600 Antwerpse joden[87]. De verschillende politiekorpsen in Antwerpen raakten enorm verdeeld over de aanpak van hun meerderen. Vele agenten en officieren collaboreerden, terwijl hun rechtstreekse collega's kozen voor toetreding tot het (gewapende) verzet. Jaak kiest voor het laatste. Hij wordt lid van de Witte Brigade. Zijn activiteiten voor het verzet bestaan erin inlichtingen in te winnen over de Duitse militaire activiteiten. Bovendien voert hij ook anti-Duitse propaganda en verspreidt hij sluikbladen onder de bevolking[88].

Jaak treedt in 1943 in dienst van de Witte Brigade/Fidelio op voorspraak van een collega, Joseph Veerman. Die zal ook zijn voornaamste medewerker in het verzet worden.

Van Heymbeek houdt zich vooral bezig met het verspreiden van sluikbladen. We kunnen met zekerheid zeggen dat hij exemplaren van La Legion Belge en Steeds Verenigd heeft rondgedragen[89].

De nacht van 14 op 15 januari 1944

Het Antwerpse politiekorps is zoals gezegd volledig opgesplitst tussen zwart en wit. Hoewel de commissaris van Deurne Duitse sympathieën koesterde, zijn vooral daar veel agenten lid van het verzet. Dat is ook de Antwerpse Sipo/SD (*Sicherheitspolizei/ Sicherheitsdienst*) niet ontgaan. In de nacht van 14 op 15 januari wordt er een grootschalige actie op het getouw gezet die gericht is tegen de politie van Deurne. In totaal worden die nacht maar liefst 62 agenten van Deurne aangehouden door de Sipo[90]. Meer dan de helft, 44 agenten, bleven aangehouden en werden naar Duitse krijgsgevangenkampen gestuurd. Slechts 9 onder hen zouden terugkeren[91]. Alle 35 anderen overleden in een concentratiekamp, ook Jaak Van Heymbeek.

Jaak Van Heymbeek in zijn uniform van de Deurnese politie [92]

Jaak Van Heymbeek wordt dus in de nacht van 14 op 15 januari 1944 aangehouden door de Sipo/SD. Hij wordt onmiddellijk overgebracht naar de Antwerpse gevangenis. Net zoals de meeste politieke gevangene wordt hij voor het *Kriegsgericht* veroordeeld tot deportatie naar Duitsland in afwachting van zijn proces. Ook Van Heymbeek wordt dus *Nacht-und-Nebel-gevangene*.

Vijf maanden lang zit Jaak gevangen op amper enkele kilometers van zijn huis. Tot hij uiteindelijk op 21 mei, via een passage langs de Brusselse Sipo, naar Duitsland wordt gedeporteerd. Twee dagen later komt hij aan op zijn eerste bestemming in het

---

85 SAERENS (L.). *Vreemdelingen in een wereldstad. Een geschiedenis van Antwerpen en zijn joodse bevolking (1880-1944)*. Lannoo, Tielt, 2000, p. 649 e.v.

86 WOUTERS (N.). *Oorlogsburgemeesters 40/44. Lokaal bestuur en collaboratie in België*. Lannoo, Tielt, 2004, p. 464.

87 PAULI (W.). "De Antwerpse jodenjagers: horen, zien en vooral zwijgen". In: *De Morgen*, 29 oktober 2005

88 FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, verslag van adjunct-politiecommissaris Pierre De Witte, 3 augustus 1949

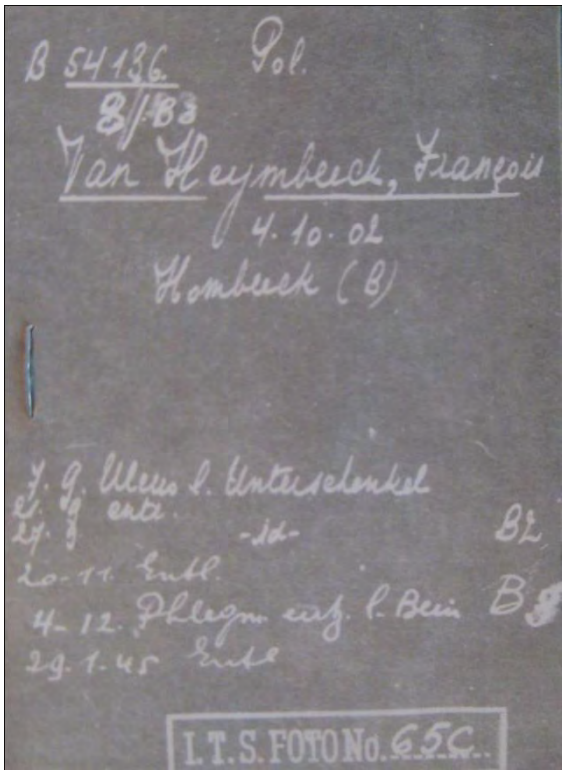
89 FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, verslag van adjunct-politiecommissaris Pierre De Witte, 3 augustus 1949

90 VAN DE VIJVER (H.), VAN DOORSLAER (R.) & VERHOEYEN (E.). *België in de Tweede Wereldoorlog, deel 6: het verzet 2*. Uitgeverij Peckmans, Kapellen, 1988, p. 89

91 Informatie van Hugo Mertens, zoon van Guillaume Mertens, overleden in Gross-Rosen.

92 FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, steekkaart Ministerie van Wederopbouw

Rijnland: het concentratiekamp van Buchenwald [93]. Van Heymbeek wordt er ingeschreven onder nummer 54.136. Lang blijft hij er niet. Al op zes juni wordt hij overgebracht naar het zusterkamp van Buchenwald: het KZ Dora. Daar zit hij samen gevangen met een andere Hombekenaar, Gust Van Riet. Misschien hebben ze elkaar er ontmoet, misschien hebben ze elkaar opgezocht, misschien hebben ze er samen aan de productie van de V2-raketten moeten werken. Dat zullen we helaas nooit weten.

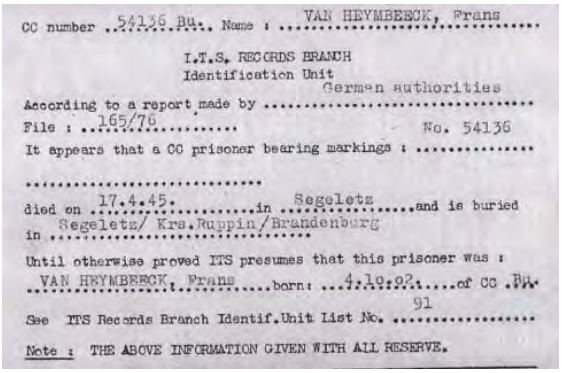

Fiche van Jaak Frans Van Heymbeek in Buchenwald[94]

In augustus 1944 gaat het bergaf met de gezondheid van Van Heymbeek. Het begint met een onnozel accidentje bij de verplichte tewerkstelling. Jaak houdt er een wonde aan zijn linkeronderscheenbeen aan over. Die wonde wordt niet goed verzorgd en begint te zweren. Hij wordt in oktober opgenomen in het *lazarett* van Harzungen[95]. Daar blijft hij tot december 1944. Jaak gaat weer aan het werk in het concentratiekamp, maar op 19 februari 1945 wordt hij opnieuw opgenomen in het hospitaal. De toestand van zijn been verslechtert. Na twee dagen wordt hij weer ontslagen[96].

Van Heymbeek wordt overgebracht naar een nieuw kamp. In maart 1945 werkt hij in Ellrich. Ook op dit gebied volgt hij dus het parcours van Van Riet. Ze hebben allebei in dezelfde periode in Buchenwald, Dora-Mittelbau en Ellrich gezeten. De kans dat ze elkaar hebben ontmoet, is dus vrij waarschijnlijk. Na enkele weten keert Jaak terug naar het KZ Dora-Mittelbau, wanneer precies, dat weten we niet.

Het is waarschijnlijk op 12 april 1945 dat Jaak in Dora overlijdt. Twaalf april is de datum die op zijn overlijdensakte staat, maar het blijft een gok. Niemand weet precies wanneer Van Heymbeek is gestorven, al is het wel zeker tussen 10 en 17 april 1945. Hij wordt door de Duitsers begraven op het kerkhof van Segeletz-Brandenburg[97]. Onmiddellijk na de oorlog werd dit Russische Zone.

CC number 54136 Bu. Name : VAN HEYMBEECK, Frans

I.T.S. RECORDS BRANCH
Identification Unit
German authorities

According to a report made by .....
File : 165/76 No. 54136
It appears that a CC prisoner bearing markings : .....
.....
died on 17.4.45. in Segeletz and is buried
Segeletz/ Kra.Ruppin/Brandenburg
in .....
Until otherwise proved ITS presumes that this prisoner was :
VAN HEYMBEECK, Frans born: 4.10.02 of CC Bu. 91
See ITS Records Branch Identif.Unit List No. .....
Note : THE ABOVE INFORMATION GIVEN WITH ALL RESERVE.

Inlichtingenformulier over de begraafplaats van Jaak Van Heymbeek[98]

Hoop op het thuisfront

Op 3 maart 1945 schrijft Nora Degeyter een briefje aan het Rode Kruis. De oorlog is officieel nog niet gedaan, maar via Radio Moskou heeft ze vernomen dat het Rode Leger enkele kampen heeft bevrijd en dat veel politieagenten van Deurne zijn bevrijd. De ex-gevangenen zouden al onderweg zijn naar Marseille, op weg naar huis[99]. De hoop laait hoog op bij Nora, maar helaas is haar man niet bij de bevrijde agenten. De *tristesse* van het verhaal is dat Jaak op dat ogenblik nog in leven is. Het is pas een maand later dat hij zou overlijden. De oorlog heeft net iets te lang geduurd voor hem.

Op 3 augustus 1951 schrijft de 80-jarige Evarist, die in de Bankstraat 95 woont, een brief naar het Ministerie van Wederopbouw. Hij heeft sinds de aanhouding in januari 1944 niets meer van zijn

[93] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Documentatiedossier
[94] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Fiche Buchenwald
[95] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Documentatiedossier
[96] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Documentatiedossier
[97] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Documentatiedossier
[98] ITS Bad-Arolsen, met dank aan Verena Neusüs
[99] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Brief Nora Degeyter, 3 maart 1945

zoon vernomen[100]. Al meer dan zeven jaar wacht hij, samen met Nora, op bevestiging van het overlijden van Jaak. Ondertussen is het hen wel duidelijk geworden dat hij niet meer naar huis zal komen, en dat hebben ze ook in Deurne begrepen. Al in 1948 werd in de burgerlijke stand het overlijden van Jaak Van Heymbeek ingeschreven, maar blijkbaar is er nooit een uitreksel tot bij de vader geraakt.

Frans Pieter Jan Dubin

De laatste Hombeekse gestorven politieke gevangene die hier wordt besproken, is Frans Pieter Jan Dubin. Hij werd op 15 oktober 1909 in Zemst-Laar als kind van Hombekenaar **Pieter Jan Dubin** en de Zemstse **Regina Van Asbroeck** geboren[101]. In 1929 trouwt Frans Pieter Jan met **Josephine De Win** en het jonge koppel vestigt zich in Hombeek. Het eerste kind laat niet lang op zich wachten. **Angela** wordt in 1930 geboren en **Roger** volgt tien jaar later[102]. Het gezin woont in de Broekstraat 28. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog is Pieter Jan Dubin 31 jaar.

Toen de Duitsers ons land binnentrokken, bevolen ze de inlevering van alle mogelijke vuurwapens. Frans Pieter Jan en zijn schoonbroer **Jozef De Win** begroeven een achtergebleven Belgisch geweer in de buurt van de Zenne[103]. Ze deden er verder niets mee, maar in de loop van 1942 werden ze verraden door een familielid dat zich ondertussen had aangesloten bij de Dietse Militie / Zwarte Brigade.

Alfons Lauwers, hoofd van de lokale Witte Brigade, getuigt hierover het volgende:

De munitie waarvan sprake werd in 1940 door aftrekkende Belgen troepen weggeworpen nl. 'n mitrailleuse en kogels, op het veld van de zuster van De Win (nl. echtenote Dubin).
De Win Jozef, met op het veld te werken, ontdekte de kogels, haalde ze uit, heeft ze gereinigd en stak ze terug weg, op 'n droge plaats in de grond. De schoonbroer Dubin ontdekte de mitrailleuse die geabemeerd was en stak deze ook weg op 'n droge plaats.
In 1941 kwam ik dit te weten en vroeg aan hen mij deze wapens voor de weerstand ter beschikking te stellen; daar Dubin n' vurig patriot was, weigerde hij, en zegde de mitrailleuse zelf te zullen gebruiken. Eerst in januari 1942 werd Dubin lid van de weerstand. De mitrailleuse en de kogels werden eerst niet aangewend. De mitrailleuse was trouwens nog niet gemaakt op het ogenblik dat de Duitsers deze ontdekten.[104] "

Jozef De Win, hier net na de Tweede Wereldoorlog, wordt na bijna twee maanden gevangenschap op 20 juli 1942 vrijgelaten door de Duitsers[105]

Op 4 juni 1942 om een uur of 9 's ochtends werden ze allebei aangehouden door de Duitse Feldgendarmerie. Dubin wordt thuis opgepakt, De Win op zijn werk bij Michiels in Mechelen[106]. Na de oorlog wordt aan **veldwachter Reydams** gevraagd om meer toelichting te geven bij de aanhouding van Dubin en De Win:

"Wij, Reydams Jan, veldwachter der gemeente Hombeek, als gevolg aan het schrijven dd. 24-2-1949, inzake Dubin Petrus Joannes, uitgaande van den heer Staatscommissaris bij de 2° Aanvaardingscommissie voor Politieke Gevangenen en hun Rechthebbenden, brengen ter kennis dat Dubin Pieter Jan ons wel is bekend doch dat wij nooit met hem in aanraking zijn geweest, daar wij destijds de gemeente Hombeek, niet bewoonden.

Naar wij vernomen hebben na zijn aanhouding op 4-6-1942, had Dubin voornoemd in 1940 een mitrailleuse gevonden op zijn land en deze verborgen onder een hoop vuilnis. Op 4-6-1942 werd Dubin door de Duitsers verplicht de plaats aan te wijzen aar hij het wapen verborgen had en hetzelve

[100] FOD Oorlogsslachtoffers, Jaak Van Heymbeek, Brief Evarist Van Heymbeek, 3 augustus 1951
[101] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Akte BS Zemst
[102] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Bewijs van inschrijving in de bevolkingsboeken, Hombeek, Wijk B nr. 28, toestand bij de aanhouding van Dubin.
[103] BEHETS (S), SELLESLAGH (A.). "Oorlogsslachtoffers 1940-45 te Hombeek". In: HOEMBEKANIA. *Een dorp aan de Zenne*, Hombeek, 1990, p. 168.
[104] FOD Oorlogsslachtoffers, Jozef De Win, verklaring van Alfons Lauwers, 5 februari 1949
[105] FOD Oorlogsslachtoffers, Jozef De Win, Identiteitskaart
[106] FOD Oorlogsslachtoffers, Jozef De Win, Documentatiedossier

te voorschijn te halen, waarop hij onmiddellijk werd aangehouden.

Op 7-4-1945 verklaarde Vrouw Dubin ons, dat de Duitse Feldgendarmen, die haar echtgenoot hadden aangehouden, vergezeld waren door XXX[107]*. Zij verklaarde dat deze vroeger een viertal maanden bij hen had ingewoond en op de hoogte moet geweest zijn van de plaats, waar het wapen begraven was. Op het ogenblik der aanhouding droeg hij volgens haar verklaring, een zwart uniform en was gekazerneerd te Kontich. XXX is door de Krijgsraad veroordeeld geworden.*[108] *"*

Als we de verklaring van Josephine De Win bekijken, blijkt inderdaad onmiskenbaar dat er familieverraad in het spel is:

"Mijn man werd door de feldgendarmen van Mechelen aangehouden op 4/6/42 hoofdens het bezit van een Machinegeweer dat hij had weggestopt. Hij was hierover verraden door XXX, die dien tijd bij ons inwoonden en overgegaan was naar de Zwarte Brigade.[109] *"*

Het klopt inderdaad dat de man die Pieter Jan en Jozef heeft verklikt bij de Duitsers, na de oorlog door de Krijgsraad van Ieper werd veroordeeld tot levenslange hechtenis. Na zijn vrijlating is hij nooit naar Hombeek teruggekeerd.

Pieter Jan en Jozef worden onmiddellijk overgebracht naar de Mechelse gevangenis. Precies een week blijven ze daar en dan worden ze overgebracht naar de gevangenis in de Antwerpse Begijnenstraat[110]. Vanuit die Antwerpse gevangenis kunnen de Hombekenaren nog communiceren met het thuisfront. Jozef De Win schrijft een briefje aan zijn vrouw:

"Ik ben hier in de gevangenis. Ik verzoek u zo spoedig mogelijk een pak af te geven (geen koffer) met het volgende waschgoed en toiletgerief:
Zeep-handoek
Alsook: brood, suiker, boter
Totaal gewicht van het pakket: 5 Kgr. Maximum. Dit pakket kan 's Maandags of Vrijdags namiddags van 15 tot 17 uur afgegeven worden. Mijn naam en de celnummer niet vergeten te vermelden. Alle 14 dagen mag een pakket afgegeven worden.
KRIEGSGEFANGENIS, 42, Begijnenstraat, Antwerpen [111] *"*

Omdat Jozef enkel wordt beschuldigd van het bezit en het verbergen van de patronen voor het machinegeweer, wordt hij weer vrijgelaten. Hij kan op 20 juli 1942 terugkeren naar Hombeek[112]. Jozef De Win zou de oorlog overleven. Hij sterft in 1973.

Pieter Jan heeft minder geluk. Hij wordt wel vastgehouden en zal in afwachting van zijn proces naar Duitsland worden overgebracht. Eerst maakt hij nog een korte tussenstop in de gevangenis van Sint-Gillis. Hij verblijft er in cel 128 van Blok B[113]. Op 14 augustus 1942 is het zover. Dubin belandt als *Nacht-und-Nebel-gevangene* in de gevangenis van Bochum. Het komende jaar zal hij daar doorbrengen. Pas in juli 1943 wordt Dubin weer op transport gezet[114]. Bestemming: de westelijke vleugel van de gevangenis van Sonnenburg. Daar blijft hij weer een jaar, tot 14 november 1944. Van in Sonnenburg gaat het naar Sachsenhausen, een concentratiekamp in de stad Oraniënburg, op slechts 35 kilometer afstand van Berlijn. Daar wordt Dubin tot februari 1945 vastgehouden[115]. Er heerst een vreselijk regime. Van de ongeveer 200.000 mensen die er tijdens de Tweede Wereldoorlog gevangen hebben gezeten zou 20 à 25% het niet hebben overleefd.

Tenslotte belandt Dubin op zijn definitieve en laatste bestemming: het concentratiekamp van Mauthausen.

Häftlings-Personal-Karte

Fam.-Name: Dubin
Vorname: Petrus
Geb. am: 15.10.05 in: Zemst
Stand: Kinder:
Wohnort: Hombeek bei Mechelen
Strasse:
Religion: Staatsang.: Belgien
Wohnort d. Angehörigen:
Eingewiesen am: 18.7.42.
durch: Adj Brüssel
in KL.: Sbm 14.11.42 v. Sonnenburg
Grund:
Vorstrafen: Berufs: Landarbeiter

Überstellt
am: 14.11.1942 an KL. Mauthausen
am: an KL.
am: an KL.
am: an KL.
am: an KL.
am: an KL.

Entlassung:
am: durch KL.:
mit Verfügung v.:

Strafen im Lager:
Grund: Art: Bemerkung:

Personen-Beschreibung:
Grösse: cm
Gestalt:
Gesicht:
Augen:
Nase:
Mund:
Ohren:
Zähne:
Haare:
Sprache:
Bes. Kennzeichen:
Charakt.-Eigenschaften:
Sicherheit b. Einsatz:
Körperliche Verfassung:

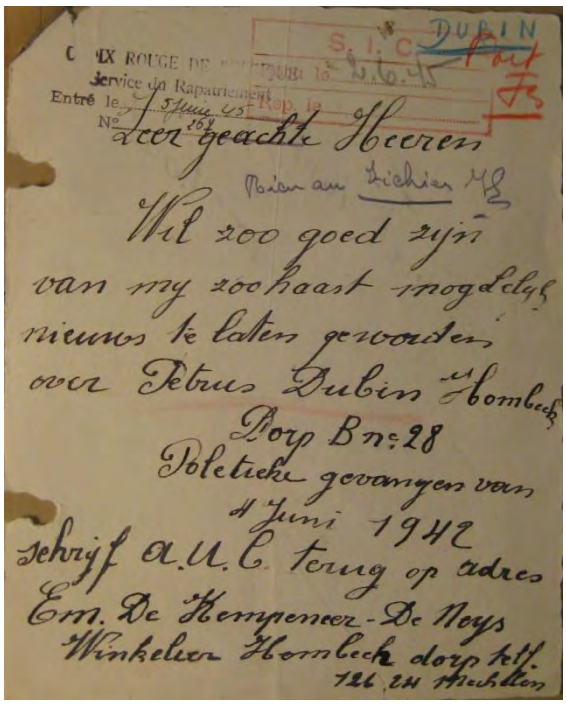
Häftlings-Personal-Karte van het Duitse gerecht

Uiteindelijk sterft Pieter Jan in Mauthausen op 27 maart 1945, precies twee dagen voor zijn 36e verjaardag. Twintig dagen voor zijn dood werd hij binnengebracht in het *Sanitätslager*, het gevangenenhospitaal van het kamp. Pieter Jan leed aan *Acute Dickdarmkatarrh* (colitis of ontsteking van de dikke darm) [116].

[107] Omwille van privacyredenen geven wij de naam van de betrokkene niet vrij
[108] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, verklaring van Jan Reydams, 1 maart 1949
[109] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, verklaring Josephine De Win, 10 mei 1948
[110] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Documentatiedossier
[111] FOD Oorlogsslachtoffers, Jozef De Win, Documentatiedossier
[112] FOD Oorlogsslachtoffers, Jozef De Win, Documentatiedossier
[113] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Documentatiedossier
[114] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Documentatiedossier
[115] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Documentatiedossier
[116] Republik Österreich, Bundesministerium für Inneres, KZ-Gedenkstätte Mauthausen. (met dank aan Jochen Wollner)

Wachten op bevestiging

Acht mei 1945. Duitsland capituleert. Beetje bij beetje raken de gruwelijkheden van de concentratiekampen bekend. In België wachten nog steeds vele mensen bang af over nieuws van familieleden en vrienden.

Croix Rouge de Belgique
Service de Rapatriement
Entré le 5 Juin 45
N° 164
Aan Zichten M.
Zeer geachte Heeren
Wil zoo goed zijn
van my zoohaast mogelijk
nieuws te laten geworden
over Pieter Dubin Hombeek
Dorp B n: 28
Politieke gevangen van
4 Juni 1942
Schrijf a.U.C. terug op adres
Em. De Kempeneer - De Neys
Winkelier Hombeek dorp 28
tel. 121 24 Mechelen

Emiel De Kempeneer schrijft in juni 1945 een briefje aan het Rode Kruis om inlichtingen over Pieter Jan Dubin[117]

Ook in Hombeek wachten verschillende mensen op nieuws van Pieter Jan Dubin, niet in het minst zijn vrouw Josephine. In augustus 1945 schrijft ook zij een brief aan het *Belgisch Commissariaat voor Repatrieering* [118]:

Hombeek, 5 Aug. 1945

Mijnheeren,

Mijn man Frans Dubin, geboren te Zemst Laar, den 15 October 1909, politieke gevangene sedert 4 Juni 1942 en wonende te Hombeek Dorp 28, is nog altijd niet weer gekomen.

Over enige dagen heb ik vernomen van den heer Lammerant Gerard, wonende 19 Guido Gezellelaan te Deinze die als politieke gevangene verbleven heeft in het kamp van Oranienburg, Duitschland dat hij mijn man laatst gezien heeft in April, wanneer zij allen verder moesten naar de Baltische Zee, zoo zegt dien heer Lammerant.

Mijn man was toen in goede gezondheid en den heer Lammerant zegt dat hij niet begrijpt hoe mijn man nog niet thuis is.

Mag ik U vragen, Mijnheeren, of U zoo goed zoudt willen zijn inlichtingen te nemen over mijn man en mij te willen laten weten wanneer U iets zoudt vernomen hebben.

Ik voeg hierbij het portret van mijn man die U misschien zal kunnen helpen in uwe opzoekingen. Gelieve mij het later, zoo mogelijk, terug te zenden.

Hartelijken dank op voorhand en aanvaardt, Mijnheeren, de oprechtheid mijner hoogachting,

Josephine Dubin – De Win
Dorp 28
Hombeek

Begin augustus 1945 hoopt deze Josephine De Win nog steeds op een veilige terugkeer van haar man Frans Pieter Jan Dubin[119]

Op het ogenblik dat Josephine haar brief schrijft, is het Belgisch Commissariaat voor Repatriëring al op de hoogte van het overlijden van Pieter Jan. Al op 26 juli 1945 schreef het commissariaat een brief aan het Mechelse Rode Kruis waarin het de dood van Pieter Jan bevestigt. Het vraagt verder *"dit droevig nieuws, met alle omzichtigheid, mondeling, aan de familie bekend te maken of te bevestigen en haar tevens de innige deelneming van het Belgisch Commissariaat voor Repatrieering en het Rood Kruis van België, in den diepen rouw die haar treft, te willen betuigen*.[120]"

[117] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Brief van Emiel De Kempeneer, 5 juni 1945
[118] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Brief van Josephine De Win, 5 augustus 1945
[119] FOD Oorlogsslachtoffers, Documentatiedossier
[120] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Brief van 26 juli 1945

Lid van de Witte Brigade

Na de oorlog wordt duidelijk dat Frans Dubin lid was van de Witte Brigade. Hij wordt dan ook erkend als Politiek Gevangene. Het is Alfons Lauwens die na de oorlog bevestigt dat Dubin lid was van de Brigade. Lauwens was de stichter van de plaatselijke afdeling van de Witte Brigade.

"Ik heb op 1 januari 1942, Dubin Pieter Jan, aangeworven in de plaatselijke Groepering "Witte Brigade Fidelio". Ik heb hem gelast met het helpen in omloop brengen van sluikbladen en verschaffen van inlichtingen betreffende spoorwegverkeer, daar zijn woning bij de spoorweg Mechelen-Dendermonde gelegen was en verder om inlichtingen betreffende de bouw van de nieuwgebouwde spoorwegbrug. Dubin heeft een onbaatzuchtige bedrijvigheid aan de dag gelegd en alle opdrachten stipt uitgevoerd. Ik heb hem niet doen samenwerken met andere leden van de Groep.[121] *"*

Hieruit kunnen we inderdaad afleiden dat Pieter Jan Dubin lid was van de Witte Brigade. Buiten Alfons Lauwens was niemand op de hoogte van zijn lidmaatschap. Jozef De Win daarentegen was niet aangesloten bij het verzet. Hij heeft zich pas na de bevrijding lid gemaakt van de Witte Brigade.

De Hombeekse Witte Brigade

In Hombeek waren tijdens de oorlog omzeggens twee verzetsgroeperingen actief: het Geheim Leger en de Witte Brigade "Fidelio". Enkelingen als Gijsemans werkten nog wel voor een andere groepering, maar dat waren uitzonderingen.

De lokale afdeling van de Witte Brigade werd opgericht door Alfons Lauwens uit de Befferstraat en zal de geschiedenis ingaan als *Sector N.028*.

In totaal telde de Hombeekse afdeling 48 leden, onder wie 36 mannen en 12 vrouwen[122].

Het was na de oorlog natuurlijk zaak om erkend te worden als politiek gevangene en (gewapend) weerstander. Op die manier konden mensen of hun verwanten meer pensioen en extra geld trekken. Na het vreselijke verraad dat Dubin heeft moeten ondergaan, is het dan ook niet verwonderlijk dat iedereen nadien bevestigde dat hij lid was van de weerstand. **Marcel Louette**, kolonel van de weerstand en Nationaal Commandant van de Witte Brigade, schrijft na de oorlog zelfs een brief waarin hij verklaart dat Dubin de mitrailleuse verborgen hield zodat de Witte Brigade ze nog zou kunnen gebruiken later[123]. Uiteraard is dit niet correct, maar gezien het verloop der gebeurtenissen is het niet verwonderlijk.

Dubin werd postuum voorgedragen voor de graad van sergeant bij de Brigade. Die graad werd hem ook toegekend.

Een partizaan uit Leest: Frans Van Der Elst

De enige Leestenaar die de kampen niet heeft overleefd, werd geboren op 14 oktober 1895. Frans heeft in Leest niet veel te zoeken. Na een korte tussenstop in Hombeek, verhuist hij in juli 1914, hij is dan 19 jaar, naar Hofstade. Na een vier jaar durende oorlog trouwt hij daar in 1919 met **Maria Theresia Peeters**. Nog hetzelfde jaar wordt hun enige kind geboren: Maria.

Helaas sterft Maria Theresia niet veel later. Frans blijft alleen achter met de jonge Maria. In de moeilijke oorlogsjaren, op 13 februari 1943, hertrouwt hij met **Maria Clementina Crols** uit Hofstade. Zij had al twee kinderen uit een vorig huwelijk: **Symonne** werd in 1933 geboren en haar jongere zus **Maria** in 1935.

Eén dag gevangenis, of 35 frank boete

We weten weinig van het leven van Frans Van Der Elst voor de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Uit alles blijkt dat hij een onbeschreven blad was, maar toch werd hij één maal beboet.

Op 5 juni 1929 wordt hij voor de politierechtbank van Mechelen veroordeeld tot het betalen van 7 keer 5 frank boete, of een gevangenisstraf van één dag. Aard van de feiten: *met rijwiel op voetpad gereden*[124].

We weten niet welke straf hij heeft gekozen, maar we mogen aannemen dat hij de 35 frank heeft opgehoest.

Het koppel verhuist naar Hofstade, waar Clementina werd geboren. Ze wonen er in de Molenheide 5[125].

[121] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, verklaring van Alfons Lauwens

[122] SAM, Modern Archief, Hombeek, Brief van Alfons Lauwens aan de gemeente, 22 mei 1946, zie bijlage voor detail.

[123] FOD Oorlogsslachtoffers, Pieter Jan Dubin, Brief van Marcel Louette, 9 augustus 1948

[124] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

[125] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

Werken bij *den ijzeren weg*

Frans werkte in dienst van de NMBS, hij was er schilder. Het is niet toevallig daar dat hij in contact kwam met verzetsleden. Frans treedt in september 1943 toe tot de befaamde Partizanengroep van Boortmeerbeek. Hij komt er in de *Algemeene Sabotagegroep van België, "Groep G"*[126] terecht en werkt onder meer samen met Desiré Mertens uit Boortmeerbeek en Emile Van Asbroeck uit Putte[127]. Geen van de drie zou de Tweede Wereldoorlog overleven.

We weten niet precies waarom Frans nog in 1943, nota bene enkele maanden na zijn huwelijk, beslist om bij het verzet te gaan. De partizanengroep van Boortmeerbeek bestond natuurlijk nog maar enkele maanden. Dat neemt echter niet weg dat hij op dat ogenblik nog een enorm risico neemt. De krijgskansen waren natuurlijk aan het keren en misschien was precies dat een motivatie om nog te kunnen bijdragen aan de ondergang van de Duitsers. Frans gebruikt zijn positie bij de NMBS om sabotagedaden te verrichten tegen de Duitse bezetter. Het Mechelse Arsenaal is een belangrijke transportknoop voor het Duitse spoorwegennet. Frans krijgt als opdracht bepaalde munitietransporten te saboteren[128]. Hij slaagt daar ook geregeld in. Af en toe steelt hij ook munitie om ze door te geven aan het verzet.

Het Belgische verzet heeft de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog rake klappen kunnen toebrengen als het aan komt op het saboteren van spoorwegmaterieel. Vooral de acties vanaf de herfst van 1943 hebben er voor gezorgd dat de aanvoer van troepen, militair materieel en grondstoffen sterk werd vertraagd. Dit gold ook voor de vernielingen aan binnenvaartroutes, aanslagen op hoogspanningsmasten en elektriciteitcentrales[129]. Dat waren allemaal acties waar ook de Partizanen van Boortmeerbeek aan werkten.

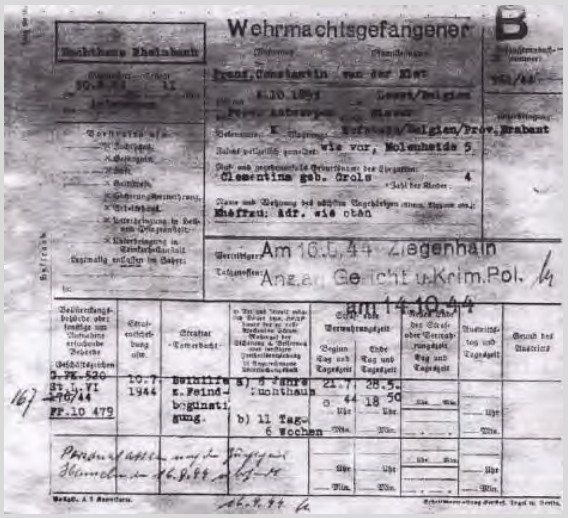
Om de een of andere reden ruiken de Duitsers lont en nog geen jaar na zijn intrede bij het verzet, houden de Duitsers een razzia. Het is in zijn eigen woning in de Molenheide dat Fans in de nacht van 23 mei 1944 door de *Feldgendarmen* van Antwerpen wordt aangehouden[130], op verdenking van het bezit van springstoffen.

De Partizanen van Boortmeerbeek en Groep G

De Partizanengroep van Boortmeerbeek staat onder leiding van **Georges Mertens** en is actief onder de paraplu van Korps 034 van Leuven. Ze wordt opgericht in januari 1943 en houdt zich vooral bezig met sabotage, voornamelijk tegen spoorwegmateriaal, met het stelen van geld en zegels, met het plegen van aanslagen op collaborateurs en met het helpen van vluchtende piloten.

In februari 1944 krijgt de groep bijstand van Groep G. Het blijkt een succesverhaal. De sabotagedaden worden opgevoerd.

Alles verloopt vlot, tot 23 mei 1944. Op die dag worden verschillende leden van de groep opgepakt op de kermiskoers van Putte. Diezelfde avond wordt Frans gearresteerd bij hem thuis. Bijna de hele groep wordt opgerold. Eén van de mannen wordt op straat doodgeschoten. Van de 79 leden worden er 37 gearresteerd. Van die gearresteerden worden er 7 gefusilleerd, 8 keren niet terug uit gevangenschap[131].

Wehrmachtsgefangener

Frans Van Der Elst, Wermachtsgefangener [132]

De zwaarste prijs betaalt de familie Mertens. Vader en dochter overleven de kampen, moeder sterft in Ravensbrück, zoon Desiré, de rechtstreekse collega van Frans Van Der Elst, wordt gefusilleerd in Maria-ter-Heide[133].

Een andere gefusilleerde is Hendrik Van Der Elst, wellicht familie van Frans, want zijn driejarige zoon Roger wordt door Clementine geadopteerd.

---

126 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, verklaring van A. De Beukeler, Nationale Vereffenaar "G", 27 februari 1947

127 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

128 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

129 VAN DEN WIJNGAERT (M.), DE WEVER (B.), MAERTEN (F.), LUYTEN (D.), NEFORS (P.), VANDEWEYER (L.), BEYEN (M.). *België tijdens de Tweede Wereldoorlog*. Standaard, 2004, p. 260.

130 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

131 MOREAU (P.). Systematiek en Willekeur, p. 143-144

132 ITS Bad-Arolson, met dank aan Verena Neusüs

133 MOREAU (P.). Systematiek en Willekeur, p. 143-144

Frans Van Der Elst wordt onmiddellijk binnengebracht in de Begijnenstraat in Antwerpen. Daar wordt hij ondervraagd over zijn verzetsdaden, tot hij op 21 juli uiteindelijk voor het Antwerpse *Kriegsgericht ten Velde FK 520* wordt veroordeeld tot zes jaar verplichte tewerkstelling. Dit vonnis moet weliswaar bekrachtigd worden op een nieuw proces in Duitsland[134]. Volgens de gebruikelijke procedure die geldt voor politieke gevangenen, wordt ook Frans als *Nacht-und-Nebel-gevangene* naar Duitsland gedeporteerd, weliswaar via een korte tussenstop in de Brusselse gevangenis van Sint-Gillis.

Daar wordt Van Der Elst op 14 augustus 1944 binnengebracht, veertien dagen later wordt hij naar Rheinbach gedeporteerd[135]. Ook voor Frans geldt wat voor zo vele andere politieke gevangen gold. Hij wordt nog naar Duitsland gestuurd terwijl België amper een week later bevrijd zou worden.

Verschillende kampen

Frans komt in Duitsland aan op het ogenblik dat de Nazi's de oorlog al duidelijk aan het verliezen zijn. Brussel wordt bevrijd, Antwerpen volgt. Operatie *Market Garden* mislukt in Arnhem en via de Ardennen proberen de Duitsers nog door te breken tijdens de vreselijke winter van '44-'45, maar ook de Nazi's zelf hebben al begrepen dat ze deze oorlog niet zullen winnen. Gevangenen worden van hot naar her gestuurd, sporen worden uitgewist. Op 18 september verlaat Frans de gevangenis van Rheinbach al en wordt hij naar Ziegenhain gestuurd. Dat is een dorpje op zo'n 50 kilometer van Kassel. Frans wordt er te slapen gelegd in de kerk van het lokale tuchthuis[136]. Op 22 november transfereren ze hem naar het *Arbeitshaus Breitenau*[137]. Acht dagen later krijgt hij een nieuw onderdak: de gevangenis van Bamberg. Die gevangenis hangt vast aan de locale rechtbank en dat is dan ook de enige reden van zijn verblijf hier. Frans moet eindelijk voor zijn rechters verschijnen.

Frans Van Der Elst wordt, zoals door de Openbaar Aanklager werd gevraagd, veroordeeld tot *6 jaar tuchthuis*. Voor de uitzitting van zijn straf wordt hij op vijf december naar de gevangenis van Elbrach overgebracht[138]. Daar komt hij in cel 75B[1] terecht[139]. Hij deelt zijn cel met een oude verzetscollega, Emile Van Asbroeck.

[134] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier
[135] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier
[136] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier
[137] ITS Bad-Arolsen, met dank aan Verena Neusüs
[138] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier
[139] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

Op 2 februari 1945 wordt Frans op bevel van de *Staatspolizei Nürnberg-Fürth* binnengebracht in het concentratiekamp van Flossenburg. Zijn nummer: 45.133. Amper een dikke maand later, op 12 maart 1945, zal hij er overlijden. Hij ondergaat hetzelfde lot als Hombekenaar Gijsemans: zelfde kamp, zes dagen later.

Frans Van Der Elst in gelukkiger tijden [140]

De reden van zijn overlijden is onduidelijk. In geen enkele bron wordt er melding gemaakt van de doodsoorzaak. Een getuige die hem begin maart 1945 nog in Flossenburg heeft gezien, bevestigt dat hij op dat ogenblik nog in goede gezondheid verkeerde. Nergens wordt er aangegeven dat hij in één of ander Duits hospitaal of lazarett werd opgenomen. Wellicht was het een ongeluk, of moord. Niemand kan duidelijkheid verstrekken over zijn overlijden, het zal voor altijd een mysterie blijven.

Frans heeft de laatste maanden van zijn leven doorgebracht op verschillende locaties en in verschillende kampen, die allemaal in het gebied lagen dat na de oorlog door de Belgen zou worden bezet. Frans is gestorven in wat later de BSD zou worden, de Belgische Strijdkrachten in Duitsland.

[140] FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

Voor Clementine moet het vreselijk geweest zijn. Het laatste bericht dat zij van haar man heeft vernomen, dateert van 27 augustus 1944. Een dag voor hij de gevangenis van Sint-Gillis zou verlaten voor Duitsland.

Fiche van Frans Van Der Elst in het concentratiekamp Flossenburg. Zijn overlijden staat duidelijk vermeld: "Verstorben am 12. Marz 1945"[141]

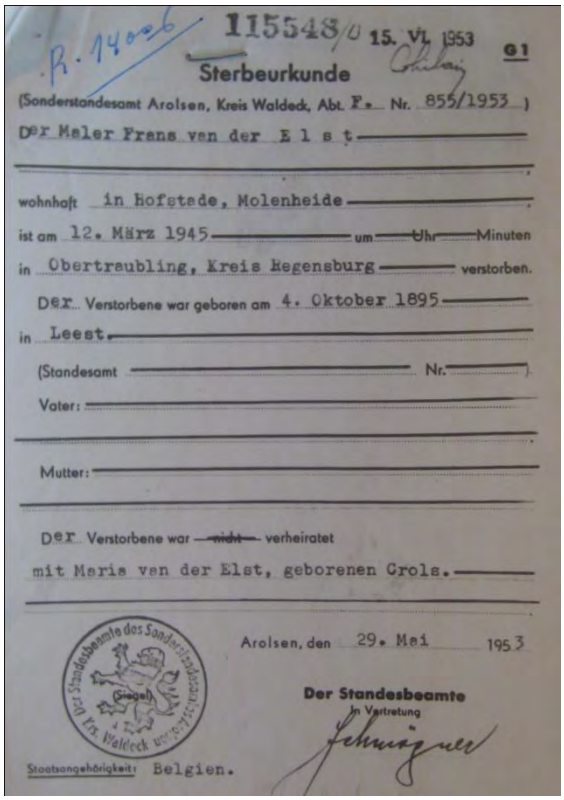
Frans had een briefje geschreven voor zijn vrouw. Hij heeft het uit de trein geworpen en via enkele omzwervingen heeft het Clementine bereikt. Enkele dagen later werd Brussel bevrijd, Hofstade ook. Overal heerst er feest, maar ten huize Van Der Elst enkel onzekerheid. En die zou lang duren. In augustus 1945, een jaar na het laatste berichtje van Frans, weet de familie nog steeds niet wat er met hem is gebeurd.

Uiteindelijk volgt in oktober 1945 de bevestiging dat Frans Van Der Elst al in maart van dat jaar was overleden in het concentratiekamp van Flossenburg.

Repatriëring van het lichaam

Op 21 februari 1947 wordt Frans Van Der Elst door de Rechtbank van Eerste Aanleg in Brussel officieel doodverklaard, maar toch is het nog tot 1954 wachten eer de procedure wordt gestart om het lichaam van Van Der Elst op te graven en te laten overbrengen naar België. Twee jaar later, in september 1956, is het zover. Het stoffelijk overschot van Van Der Elst wordt uit het massagraf aan het vliegveld van Oberstraubling gehaald en naar België overgevlogen[142].

De identificatie van het lichaam kon gebeuren aan de hand van de trouwring die Van Der Elst nog droeg. In 1919 trouwde Frans Van Der Elst met zijn eerste vrouw en hoewel hij ondertussen al een tweede keer was gehuwd, droeg hij nog steeds zijn eerste trouwring. Daar stond Van Der Elst – Peeters 1919 in gegraveerd. Hij droeg die ring twaalf jaar na zijn overlijden nog steeds bij zich.

115548/0 15. VI. 1953 G1

Sterbeurkunde

(Sonderstandesamt Arolsen, Kreis Waldeck, Abt. F. Nr. 855/1953)

Der Maler Frans van der Elst

wohnhaft in Hofstede, Molenheide

ist am 12. März 1945 um Uhr Minuten

in Obertraubling, Kreis Regensburg verstorben.

Der Verstorbene war geboren am 4. Oktober 1895

in Leest.

(Standesamt Nr.)

Vater:

Mutter:

Der Verstorbene war ~~nicht~~ verheiratet

mit Maria van der Elst, geborenen Grols.

Arolsen, den 29. Mai 1953

Der Standesbeamte
In Vertretung

Staatsangehörigkeit: Belgien.

Pas op 29 mei 1953 wordt er door het gemeentebestuur van Obertraubling (Flossenburg) een overlijdensakte van Frans Van Der Elst opgesteld[143].

Besluit

Het zijn vijf afzonderlijke verhalen van mannen die het verzet tegen de terreur uiteindelijk met hun leven hebben moeten bekopen. Alle vijf werden ze postuum erkend als politiek gevangene en (gewapend) weerstander. Hoe moeilijk moet het geweest zijn voor hen, om al die tijd een dubbelleven te leiden. Om zich te verzetten tegen datgene wat rondom hen gebeurde.

Ze hebben er uiteindelijk een zware prijs voor betaald. Ze hebben geleden in de kampen. Ze zijn nooit teruggekomen. En het is daarom dat we de herinnering aan deze mannen nooit mogen laten vervagen.

In totaal werden na de Tweede Wereldoorlog 41.257 Belgen erkend als politiek gevangene, waarvan 13.958 postuum. Aan de Mechelse Koningin Astridlaan staat een monument voor de Belgische politieke gevangenen. Ter nagedachtenis van de vele duizenden *Politischer* ***Belgier.***

---

141 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

142 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, Documentatiedossier

143 FOD Oorlogsslachtoffers, Frans Van Der Elst, overlijdensakte

Bijlage: Hombeek in verzet (gegevens uit de verslagboeken van de gemeenteraad 1944-1945)

Er was geen al te grote polarisatie geweest in Hombeek tijdens de oorlog zodat veel leed is voorkomen bij de repressie. De verzetsmensen lieten zich na de bevrijding manifest kennen en werden ook ingeschakeld bij beveiligingsopdrachten. Ze huisden eerst in de woning op de Mechelse steenweg 3, waar de Duitsers hun *Kommandantur* gehad hadden tijdens de oorlog. Daarna was de zetel op het gemeentehuis. Zowel Theodoor Geets als Engelbert Spoelders tekenden als commandant van het Geheim Leger.

Onderpastoor Nobels, Theodoor Geets, Engelbert Spoelders en Alfons Van Campenhout speelden een actieve rol in het verzet tijdens de oorlog vooral ook bij het ontsnappen van piloten. Blijkbaar was daar ook Jan Mertens bij betrokken. Hij werd in augustus 1943 opgepakt en gedeporteerd tot mei 1945. In een brief van 13 mei 1945 aan de burgemeester vraagt A.Olivier (Achilles Oliev ?) van het OMBE hem als verzetsman te herkennen. Volgens hem werkte Mertens onder de schuilnaam "Jefke". Hij hielp bij de ontsnappingslijn van piloten, smokkelde en repareerde wapens. Hij zou met Nobels en Storms, pastoor van Boortmeerbeek, hebben samengewerkt. Olivier zegde nog dat Mertens, ondanks martelingen, niet klikte aan de Gestapo en aldus het leven redde van Nobels, van hemzelf, van Mousset en van de piloten die toen bij hem thuis verbleven. Toch wordt Mertens na zijn bevrijding niet vermeld bij het Geheim Leger maar bij de Witte Brigade.

Tegenover het Geheim Leger is de plaatselijke afdeling van de Witte Brigade Fidelio wat opzichtiger gaan opereren. Als leider wierp zich Alfons Lauwens op. Hij had zich vooral na de landing in Normandië tot de bevrijding laten opmerken als uitgever van een sluikblaadje "*Steeds Verenigd*" met een eerder geringe oplage van 20 à 50 exemplaren. Zijn aanhang was na de bevrijding sterk toegenomen. In januari 1946 vroegen ze officiële steun aan de gemeente en ook "*een wandel dat het zinnebeeld van onze beweging moet zijn*". Lauwens voegde er de lijst aan toe van de aangesloten leden: 36 mannen en 12 vrouwen. Daarop volgde Geets en het Geheim Leger met hun vraag voor erkenning en een vaandel. Hij voegde ook de ledenlijst erbij met de personen *"die in het verzet waren vóór de bevrijding van 4 september 1944"*. Enige rivaliteit is niet te ontkennen en de kritiek dat het Geheim Leger niet met Hombeek zou te maken hebben, moest Geets weerleggen in een antwoord van 2 oktober 1946 aan de burgemeester. Hij schreef: *"Betreffende onze vraag voor een wandel voor het Geheim Leger, afdeling Hombeek delen we U mede dat "het schuilwoord Hombeek" van tijdens de bezetting zelfstandig is geweest en gebleven. Dat er steeds een innige samenwerking is geweest met het Commando Mechelen heeft misschien bij sommige leden van het gemeentebestuur twijfel doen ontstaan wegens zijne zelfstandigheid, wat pleit voor de goede organisatie van het geheim leger. Mogen wij U verzoeken ons een schriftelijke inwilliging op ons verzoek van een maand geleden te laten geworden,(getekend: O.Lt. Theo Geets, Cmdt.A.S/GL, Schuilwoord Hombeek, Kapellebaan 157).*

Ledenlijst van Het Geheim Leger, schuilwoord Hombeek, voorgelegd aan de gemeente:

Theo Geets, Oft., Bernard de Meester de Ravestein, res. Lt., Jules Spruyt, Leo Verbist (auditeur bij het Rekenhof), Engelbert Spoelders, Frans De Win, Karel Diddens, Jan Fierens, Jozef Fierens, Leopold Fierens, Karel Huybrechts, Louis Nuttiens, Edmond Philips, Jan Rauwaes (?), Frans Rens, Jozef Ruys, Edward Tersago, Pieter Van Crombruggen, Albert Van Crombruggen, Jozef Van De Camp, Julien Van Loo, Cyriel Vermoortel, Jan Verlinden, Frans Verlinden, Frans Rosiers, Edward Moons, Theo Wuyts, Severien Boey, Louis Boey, Emiel Geets, Jan De Win.

Ledenlijst van De Witte Brigade, Hombeek, voorgelegd aan de gemeente :

(mannen) Alfons Lauwens, Leon Dentencer, Gustaaf Van Camp, Jules Teughels, Karel Philips, Emiel Leemans, Jan Lauwens, Jules Sintebin, Etel Verdoodt, Jozef Van Der Goten, Marcel Lauwens, Alfons De Greef, Jozef Van Doren, Louis Van Den Eede, Frans Diddens, Jozef Moens, Robert Van Assche, Alfons Verbist, Jan Mertens, Alfons Mertens, Frans Sijmons, Jozef De Win, Petrus Dubin (+), Roger Dubin, Gustaaf Lauwens, Raymond Dentencer, Jan Van Assche, Frans Potums, Leopold Mees, Benoit Van Ingelgem, Alfons Jacobs, Maurice Christiaens, Frans Vergasselt, Pieter Van Craen, Edward Ceuppens, (vrouwen) Clementine Sijmons, Julienne Sijmons, Maria Nuytiens, Maria Buelens, Irma Lauwens, Maria Van Camp, Josephien Dubin-De Win, Angela Dubin, Pelagie Somers, Rosalie Somers, Jeanne De Win, Leonie Leukemans.

Vroegen nieuwe inschrijving in de gemeente om een rantsoeneringkaart te bekomen:
In Hombeek waren 52 personen van de bewonerslijst geschrapt wegens vermist of verblijf in het Duitsland. In maart 1945 vroegen ze een rantsoeneringkaart aan bij de gemeente. Van hen waren er 20 vrijwillig gaan werken in Duitsland, 22 waren verplicht afgevoerd. Er waren 10 mannen na verzet of onderduiking opgepakt met name: Hendrik Pessendorffer, Sylvain Van Meerbeeck, Frans Geivaerts, Peeter De Valck, Albert Vos, Englebert De Wit, Jan Eugeen Vermeulen, en Karel Foets.

De eerste lijst van personen die zich als verzetsmannen hadden ingediend bij de gemeente:
Werkweigeraars: Paul Van Doren (°1910), Jan Pessendorffer (°Leest 1923), Willem Behets (°1922), Pieter Cuypers (° 1910), Leopold Roeckens (°Heffen 1924), Jan Christiaens (°1920), Peeter Verdoodt (°1921), Jan Van Camp (°1912), Theophiel Wuyts (OLV Waver 1921), Alfons Verstraeten (°Tremeloo 1906), Frans Meys (°1910), Pieter Jan Nagels (° K.o/dB. 1911), Hendrick Vervaeck (°Grimb. 1908), Pieter Verrezen (°1903), Theophiel Van Camp (°1903), J.Bt.Robert Vab Asch (°1921), Urbain Van Craen (°1924), Jan Bt Van Der Zeyp (°1921), Frans Albert Fierens (°1909), Jan Frans Lauwers (°1920), Peeter Frans Verbergt (°1906), Louis Frans Huybrechts (°1920), Hendrik Teughels (°1920).
Gedeporteerden: Peeter Lauwers (°1922), Pieter Verdoodt (°1921), Theophiel Daelemans (°Opdorp 1913), Jan Cuypers (°1908), August Janssens (°Concarneau 1919).
Gedeporteerd en ondergedoken na verlof: Alfons Verbist (°1901), Pieter Van Craen (°Mech 1900).
Verzet door publicaties: Alfons Lauwens (°Leest 1890).

(We hebben ons strikt gehouden aan de officiële registratie bij het gemeentebestuur)

Twee maal heeft het Middenveld nabij de Kattestraat vliegtuigen aangetrokken.
In november 1918 was er extreem nog een Duits vliegveld waar het eerste metalen vliegtuigen werden achtergelaten.
In januari 1945 deed er op diezelfde plaats een Amerikaanse Boeing B-17 een noodlanding. Tweemaal was de jacht geopend op souvenirs of op al wat enigszins nuttig of bruikbaar was.

